Utrikesdepartementet

Avd: P

Grupp: 2

Mål: Eu I

Finland

1947 – juni 1956

1.

Pet[illegible]/LB

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

ang. Raoul Wallenberg.

U.n.

STOCKHOLM 19		
Stockholm den 13 januari 1947.		
2 bilagor. N:o 128		BIL.
INK. D. N:o skr.odat. Anti Turunen-Wallenberg skr.3.1.47 -"- -"-		
AVD.	GR.	MÅL.
P	2	Eu I

Broder,

Bankdirektör Marcus Wallenberg har tillställt utrike departementet närslutna två brev från en person, som säger si ha upplysningar om Raoul Wallenberg att lämna. Breven tyda ju närmast på en mystifikation, men det skulle likväl vara värde fullt, om polisen ville göra en undersökning.

/u/ Grafström

./. originalen sända person

Statspolisintendenten Thulin,
Stockholm.

13/1-47
RB.

Avskrift.

Herr Bankdirektör Wallenberg.

Ankom Göteborg julafton, via Danmark, försenad på grund av omvägar under flykten. Vi äro endast två i sällskap, skilda från dom andra i Riga. Fru Dardell får tills vidare icke informeras i saken, men undertecknad önskar sammanträffa med Fru von Dardell, samtidigt, som Eder. Ingen utom Fru von Dardel och Dir. Wallenberg själv får fortfarande informeras om saken. Jag tager mig friheten att bedja Eder avhämta oss med privatbil lördagen d. 28-12 kl. 20^{00}, vid Pripps Bryggeri, Stampgatan Gbg.

Högaktningsfullt
Anti Turunen

Avskrift.

Herr Bankdirektör Wallenberg.

Stockholm.

Eftersom ingen kom för att hämta vid avtalad plats i mitt föregående brev. Tager jag mig friheten att åter tillskriv Eder. Då jag även fruktar att inte mitt första brev kom Dir. Wallenberg tillhanda i rätt tid.

Om icke Dir. Wallenberg skulle hjälpa oss att ordna en båt o.s.v. torde Ni meddela Herr Raoul Wallenbergs mor, Anna von Dardel och samtidigt låta henne ta del av det brev, som Herr Raul Wallenberg sände Eder i sept. 1946 via Konstantinopel, och att Ni hämtar oss med bil söndagkväll den 5/1 vid Pripps bryggeri Stampgatan Göteborg klockan 20^{00}.

Om inte Dir Wallenberg inte låter höra av sig får vi ordna flykten på ett annat sätt.

Jag kan inte på något sätt meddela någon adress enär jag saknar legitimationshandlingar och icke kan hyra bostad, och det är ju av största vikt att vi får arbeta ostörda, tills vi kunnat hjälpa Herr Raul Wallenberg och hans vänner från Estland.

Göteborg den 3-1-1947

Högaktningsfullt

Anti Turunen

Petri/LB

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Förtroligt.

8/2 1947

P.M.

På begäran av notarie Svensson i Enskilda Banken (Marcus Wallenbergs sekreterare) begav jag mig i går kväll upp till banken, för att där sammanträffa med en person vid namn Ossian Ericsson. Han föreföll vara omkring 30 år, sade sig tala ryska utan accent och även finska. Han sade sig vara svensk medborgare men ville ej lämna närmare uppgifter om sig själv, ~~verkade närmast sjöman men var välklädd~~. Det framgick att han samma dag anlänt till Stockholm.

Vad Ericsson hade att berätta om Raoul Wallenberg hade han erfarit av en finne vid namn Turunen, som vore en gammal bekant till ~~honom~~ E. Ericsson hade stort intresse av att hjälpa några personer, bl.a. fyra amerikaner, att fly ur ett ryskt fångläger vid Keremi i Lettland och hade uppgjort noggranna planer härför tillsammans med bl.a. Turunen. Han hade emellertid ej kunnat komma i förbindelse med denne de sista veckorna, och det var i tron att Marcus Wallenberg skulle känna Turunens adress, som han uppsökt banken. Han visste nämligen att Turunen skrivit till Marcus Wallenberg om Raoul Wallenberg (Ericsson syftade här uppenbarligen på två brev, undertecknade Anti Turunen, som banken överlämnat till utrikesdepartementet i början av januari, i vilka Turunen sade sig ha upplysningar om Raoul Wallenberg att lämna). Ericsson hade alltså icke uppsökt banken för att berätta något om Raoul Wallenberg, en affär som föreföll honom mindre viktig.

Turunen hade, enligt Ericsson, varit kapten i finska armén. Han hade tillfångatagits av ryssarna - och så småningom dödförklarats i Finland - och sommaren 1946 varit internerad i fånglägret Keremi. Där skulle också Raoul Wallenberg ha suttit. Turunen hade ej till Ericsson sagt mycket om Wallenberg men dock berättat att Wallenberg omtalat, att han på omvägar

fått veta av svenska utrikesdepartementet, att detta av politiska skäl ej kunde göra något för honom för närvarande. Jämte övriga fångar arbetade Turunen och Wallenberg i en snickerifabrik. Hösten 1946 hade Turunen lyckats fly tillsammans med tre kamrater. Två av dessa hade gått sina egna vägar, men Turunen och den tredje, en norrman, som varit i tysk krigstjänst, hade hållit sig dolda i Riga och sedan tagit sig över till Danmark på ett danskt fartyg. Norrmannen hette Alf Tyngvik. Ericsson hade sammanträffat med dem båda i Göteborg strax före jul. Ericsson ansåg Turunen vara en trovärdig person.

Tyngvik hade ej talat om Wallenberg men även han borde ju ha något att berätta om honom, eftersom de varit i samma läger. På grund av sitt politiska förflutna finge Tyngvik tills vidare hålla sig dold. Mot löfte att ej norska polisen inblandades i saken var Ericsson dock villig lämna Tyngviks nuvarande adress, som vore c/o Ole Herman Johansen, Smedsgatan 18 I, Oslo eller c/o Odd Hyllene, Nordals Brunsgatan 3, Oslo. Tyngvik vore ej vidare meddelsam av sig, men om han uppsöktes av någon förtroendeingivande tjänsteman från beskickningen, som åberopade Ericssons namn, kanske han ville tala om vad han visste.

Turunen befunne sig förmodligen i Finland för närvarande men måste där hålla sig dold, enär han ju rymt från Sovjetryssland. På intet vis finge hans närvaro röjas för de finska (d.v.s. samtidigt de ryska)myndigheterna.. Ericsson hade själv för några dagar sedan personligen sökt honom hos fru Salme Lybimov, Berggatan 22 c 41, Helsingfors. Turunen hade varit där fjorton dagar tidigare.

När Ericsson till sin förvåning hörde, att man fäste sådant avseende vid Raoul Wallenberg, medan "man inte brydde sig något vidare om alla de andra, som kommit bort under kriget", sade han, att han skulle överväga att bege sig till Keremi för att närmare undersöka, huruvida Raoul Wallenberg fanns där. Ericsson hade varit i Sovjetunionen både 1941 och 1942 och ansåg sig ha stora möjligheter röra sig där.

Någon adress ville Ericsson icke uppgiva, men han sade sig vilja senare uppsöka notarie Svensson eller mig för att höra, huruvida vi kunnat erfara Turunens vistelseort.

Stockholm den 8 februari 1947.

ag. Ossian Eriksson och Carl Wallenberg

P 2 Eu I

Stadshotellet
Haparanda

Tel. Hamnanrop

(Sv. i kunet till Petri)

P.
aa

INK. D. No 998 1604
17 FEB 1947
AVD P 2 Eu I

Reser tidigt i morgon över
Tornhamn, jag tänker på egen hand
förbeställa till Kemerie.

Hälsningar
Oscar Eriksson

Kommerigen efter
3 a 4 veckor.

STATSPOLISEN

Till Herr Sekreteraren L. Petri, Kungl. Utrikesdepartementet, Stockholm.

Under åberopande av dagens telefonsamtal översändes härmed de av Eder begärda breven.

Stockholm den 4/3 1947.

G. Gösberdahl

SRA 398246

STATSPOL

Avskrift.

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET
Politiska avdelningen
Avdelningschefen

Stockholm den 13 januari 1947.
2 bilagor.

Broder,

Bandirektören Marcus Wallenberg har tillställt utrikesdepartementet närslutna två brev från en person, som säger sig ha upplysningar om Raoul Wallenberg att lämna. Breven tyda ju närmast på en mystifikation, men det skulle likväl vara värdefullt, om polisen ville göra en undersökning.

Din tillgivne

Sven Grafström

Statspolisintendenten Thulin,
Stockholm.

282
21 febr. 47
P 2 Ku I

Rätt avskrivet betyga:

Till
Herr Utrikesrådet S. Grafström,
Stockholm.

Till svar härå får jag meddela att företagna försök att identifiera brevens undertecknare hittills icke lyckats samt att möjligheterna härtill - om ytterligare upplysningar icke skulle tillkomma - synas vara små.

Stockholm den 19 februari 1947.

G. Ölberdahl

Avskrift.

Herr

Bankdirektör Wallenberg.

Ankom Göteborg julafton, via Dannmark, försenad på grund av omvägar under flyckten. Vi äro endast två i sällskap, skildes från dom andra i Riga. Fru Dardell får tills vidare icke informeras i saken, men undertecknad önskar sammanträffa med Fru von Dardell, samtidigt, som Eder. Ingen utom Fru von Dardell och Dir. Wallenberg själv får fortfarande informeras om saken. Jag tager mig friheten att bedja Eder avhämta oss med privatbil lördagen d. 28-12 kl. 20.oo vid Pripps Bryggeri, Stampgatan Gbg.

Högaktningsfullt

Anti Turunen.

Rätt avskrivet betyga:

....

Avskrift.

Herr Bankdirektör Wallenberg.

Stockholm.

Eftersom ingen kom för att hämta vid avtalad plats i mitt föregående brev. Tager jag mig friheten att åter tillskriva Eder. Då jag även fruktar att inte mitt första brev kom Dir. Wallenberg tillhanda i rätt tid.

Om icke Dir. Wallenberg skulle hjälpa oss att ordna en båt o.s.v. torde Ni meddela Herr Raul Wallenbergs mor, Anna von Dardel och samtidigt låta henne ta del av det brev som Herr Raul Wallenberg sände Eder i sept. 1946 via Konstantinopel, och att Ni hämtar oss med bil söndagkväll den 5/1 vid Pripps bryggeri Stampgatan Göteborg klockan 20.oo.

Om inte Dir. Wallenberg inte låter höra av sig får vi ordna flyckten på ett annat sätt.

Jag kan inte på något sätt meddela någon adress enär jag saknar legitimationshandlingar och icke kan hyra bostad, och det är ju av största vikt att vi får arbeta ostörda, tills vi kunnat hjälpa Herr Raul Wallenberg och hans vänner från Estland.

Göteborg den 3-1-1947

Högaktningsfullt

Anti Turunen.

Rätt avskrivet betyga:

.....

Avskrift.

S T A T S P O L I S E N.

H.D. nr 22 Sp.
1947

Till
Herr Kriminalkommissarien Otto Danielsson,
Kriminalstatspolisens 3:e rotel,
S t o c k h o l m.

Åberopande Eder skrivelse den 20 januari 1947 med därvid fogade handlingar rörande en person Anti Turunen har jag härmed äran på uppdrag meddela; att

i härvarande utlänningsregistratur anträffats 4 personer med efternamnet Turunen, samtliga finska medborgare:

Hilma Karolina Turunen, hembiträde
född den 25/3 1914 i Kuopio
anställd och boende hos J.P. Henriksson, Birgittagatan 2.

Aino Turunen, mässuppassare
född 16/9 1926
anst. s/s Burgundia, Rederi A.B. Götha

Jacko Turunen, 2:e styrman
född den 6/8 1914
anst. s/s Nordöst, Nordströms Rederi A.B.

Torsti Turunen, matros
född den 11/8 1919
anst. m/s Kanangoora, Rederi A.B. Transatlantic.

De två sistnämnda synas icke alls kunna komma ifråga som brevskrivare, då både s/s Nordöst och m/s Kanangoora den 28/12 1946 och 5/1 1947 befunno sig utrikes. s/s Burgundia anlöpte Göteborg den 23/12 1946 och avgick härifrån den 30/12 1946 för att återkomma först den 21/1 1947. Brevskrivaren torde sålunda icke vara identisk med Aino Turunen.

Valet av mötesplats - Pripps bryggeri - synes icke vara

någon ledtråd för spaningen. Å stället förekommer vid 20-tiden mycket ringa trafik, varför en väntande person lätt kan observeras. Möjligheterna att identifiera brevskrivaren, som kan antagas ha uppträtt under falskt namn, synas vara ytterst små. För den händelse "Turunen" skulle återkomma med nya brev, hemställes, att roteln måtte underrättas i god tid före utsatt mötestid.

Göteborg, kriminalstatspolisens 3:e rotel, den 24 januari 1947.

N.-S. Trägårdh
Kriminalöverkonstapel

Rätt avskrivet, betyga:

L. Isberston ..... Gun Eriksson .....

Avskrift.

P.M.

angående identifiering av "Anti Turunen".

Förfrågan angående "Anti Turunen" har gjorts hos Statens Utlänningskommission innevarande dag. I där förda register förekommer en "Turunen" med förnamnet Antti, nämligen finske medborgaren Ukko Antti Turunen, född den 30/5 1930, utrest den 31.8.1946 över Stockholm. I en ansökan till S.U.K. har han den 29/7 1946 som sin adress uppgivit Kyrkogatan 7, Sundsvall. Undersökningen i S.U.K. omfattade åren 1944-47.

I 3:e rotelns register förekommer ingen med namnet Anti Turunen - med undantag av ett registerkort på den Turunen, som här är föremål för identifieringsförsök.

Stockholm den 4 februari 1947.

Åke Svensson

Rätt avskrivet, betyga:

S. Turfvesson ..... Gun Eriksson .....

8/3 1947

Strängt förtrolig.

P. M.

Ossian Eriksson, som jag tidigare varit i förbindelse med (P.M. den 8 februari), uppsökte mig i går kväll och berättade därvid följande.

Omedelbart efter det brev han skrivit mig från Haparanda (ink. 17 februari) hade han tagit sig in i Finland och därifrån fortsatt till Kemere, utanför Riga. Han reste i Finland på finska papper och i Sovjetunionen på ryska (äkta legitimationshandlingar men utställda för en sedermera död man). Han hade ej behövt särskilda tillstånd att resa i Ryssland men givetvis måst vederbörligen anmäla sig hos tågbefälet. Han hade rest tåg till Riga eller Kemere och därifrån med buss till en hållplats som hette Kume. Därifrån hade han vandrat fram till Kemere (f.d. kuranstalten Kemmern) och utan svårighet - med hjälp av den beskrivning han fått av den därifrån flyktade finnen Turunen - känt igen den bondgård, den enda som ej var nedbränd, vars brukare hjälpt finnen Turunen och norrmannen Tyngvik att fly.

Kollektivbonden Taska, som för övrigt talade något svenska, hade givetvis varit mycket misstänksam mot Eriksson men så småningom berättat följande. Till den gamla kuranstalten hade förlagts fånglägret 2 - 469, ibland betecknad B - 469. Det rymde huvudsakligen konvalescenter men hade som lärare 10 - 12 fångar, som sinsemellan talade engelska och vore dömda till lägst 8 och högst 15 års straffarbete. Dessa lärare hade det förhållandevis mycket bra, var klädda i pälsar om vintern och fick röka.

Taska hade sagt Eriksson att en av fångarna förklarat sig vara svensk och heta Wallenberg. Tasca tyckte sig också känna igen honom på det av Eriksson medförda fotografiet. Wallenberg hade sagt Taska att han skulle väl ta hand om denne när de kom till Sverige. Taska hade nämligen för avsikt att fly tillsammans med W. och de amerikanska fångarna.

Taska utförde diverse arbeten i lägret och kom därigenom i

kontakt med fångarna. Vid en madrasspåfyllning, som skulle äga rum om några dagar, skulle han försöka meddela W. att man i Sverige nu visste var han fanns.

W. och hans tiotal medfångar hade anlänt till Kemere i september från Kiev. W. vore vid god hälsa och liksom medfångarna på gott humör. De hade ett fritidsområde på omkring 500 meters radie från lägret.

För att Eriksson skulle få se fångarna hade Taska under någon förevändning kört ett brädlass på en väg där de fick möta dem. Eriksson hade hört dem tala engelska men icke kunnat identifiera någon som Wallenberg, då konfrontationen varit så kort och de dessutom alla hade skägg.

Eriksson hade inte torts stanna mer än en dag hos Taska, en torsdag. Hans vistelse i Ryssland måste avkortas då dels hans pengar tog slut emedan priserna stigit till det tredubbla sedan tidigare besök, dels han saknat nödvändiga inköpslicenser.

Taska hade berättat att någon eller några av fångarna ibland under bevakning reste med tåg från Kemere station till Leningrad för att återkomma efter ett par dagar.

Taska hade lovat att så snart smuggeltrafiken Lettland - Sverige komme igång igen - issvårigheterna omöjliggjorde nu all kommunikation - skulle han söka sända ett skriftligt meddelande från Wallenberg.

Det i Turunens brev till Marcus Wallenberg omnämnda brevet från R.W. till Sverige hade Taska lämnat en pålitlig rysk officer, som skulle ta det med sig för att sända ut det via Konstantinopel.

Lägret låge 6 verst (36 km. enligt E.) från kusten. Man planerade ett flyktförsök när årstiden blev bättre i samband med att fångarna fick bada. De åtföljdes då blott av två vakter.

Eriksson hade återkommit från sin resa redan för några dagar sedan men ej omedelbart sökt upp mig, emedan han tyckte att han "ingenting hade att berätta, eftersom han ju ej fått tala vid R.W." Han hade däremot berättat ovanstående för fru von Dardel (som han första gången tagit kontakt med när han sett Aftonbladets artikel

den 11 februari). Fru von Dardel visste alltså om ovanstående när hon besökte mig häromdagen men nämnde intet härom, ehuru det framgick av ett par av hennes yttranden. Eriksson ansåg att fru von Dardel "kunde man inte tala med".

Erikssons huvudsakliga intresse i denna affär synes vara att hjälpa de fångna amerikanarna att fly. Han räknar på god ersättning för sin medverkan härtill. De sista tre dagarna hade han nästan i sin helhet tillbragt på amerikanska beskickningen i Stockholm, där han på det noggrannaste utfrågats av "konsul" Robert Anderson, som talade något svenska. På fråga huruvida han tidigare haft med amerikanarna att göra i dylika frågor nämnde Eriksson, att han under kriget vid ett par tillfällen hjälpt amerikaner att fly från Danmark till Sverige och att han från den tiden väl visste vilka amerikanska tjänstemän i Stockholm som hade med dylika saker att göra. Hans kännedom härom hade för övrigt till en början förskräckt Anderson, som å sin sida aldrig hört talas om E.

Egentliga orsaken till E:s besök hos mig tycktes vara att rikta en förebråelse mot U.D. för att vi talat om för norska polisen vad vi visste om norrmannen Tyngvik (Quislingman), som jämte Turunen i höstas rymde från lägret i Kemzale. Jag försäkrade E, att vi ej röjt något om Tyngvik och förklarade att vi förgäves sökt honom hos de personer Eriksson angivit. E. berättade då, att han just haft telefonsamtal med den i beskickningens i Oslo P.M. den 12 februari nämnde Johansen, som till attachén Hennings förnekat all kännedom om Tyngvik. Johansen hade för E. redogjort för Hennings besök och att man ej trott på honom, så mycket mer som norska polisen blott någon dag tidigare hos Johansen sökt Tyngvik.

Jag överenskom nu med Eriksson att han skulle skriva Johansen att denne kunde ha fullt förtroende för Hennings. Å min sida skulle jag sedan be Hennings göra ett nytt besök hos

Johansen.

Under resan genom Finland hade Eriksson erfarit att finnen Turunen, som under detta namn vore dödförklarad och därför brukade ett annat namn, som varken E. eller T:s familj kände, den 5 februari häktats av finska statspolisen på Raventula Voima (?), en restaurang i Tammerfors. Statspolisen misstänkte emellertid ej T:s identitet, varför han för närvarande troddes kunna dömas till högst 7 månaders fängelse för att ha saknat "arbetsbevis". Turunen säger sig i Kemere ha varit medfånge till Raoul W. och är därför den som kan ge säkraste upplysningar.

Stockholm den 8 mars 1947.

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

P.M.

Sedan fru von Dardel vid telefonsamtal (inemot timslånga) den 8 mars och idag på morgonen ifrågasatt, att UD skulle bekosta resor till Norge, resp. Sovjetunionen (Kemeri) för Ossian Eriksson att inhämta uppgifter om Raoul Wallenberg, har jag nu meddelat henne per telefon, att UD såsom hittills av statsmedel betalar de med efterforskningarna förenade utgifter, som härröra från åtgärder, som våra egna myndigheter företaga eller sanktionera.

Med största bestämdhet har jag tillbakavisat insinuationen, att UD eller någon dess myndighet skulle ha underlåtit vidtaga någon eljest önskvärd åtgärd av överdriven omtänksamhet om statens medel.

Jag har inte försummat meddela fru von Dardel, att regeln vid efterforskningar är, att endast sådana åtgärder vidtagas, som sökanden själv ersätter statsverket.

Stockholm den 10 mars 1947.

P2 Vu I [illegible]

Baron Bek. Dir. Hofors
gått [illegible] 16/3

Strängt förtroligt

P.M.

Ossian Eriksson ringde mig i eftermiddag i min bostad och berättade därvid bl.a. följande.

Av vissa skäl hade han kommit att bli något osäker om huruvida uppgiften att Turunen häktats verkligen var riktig. Den hade lämnats honom av T:s väninna. - När Eriksson och Turunen skildes åt i Göteborg i början av januari hade Eriksson givit Turunen anvisning på var han kunde utfå en uppsättning falska finska papper. Turunen hade emellertid aldrig avhämtat dessa papper, och det föreföll nu E. mindre troligt att han kunnat skaffa sig papper på annat håll, då han varit borta från Finland i flera år och ej längre kände till de "rätta kretsarna".

Turunens väninna hette Henneleinen och vore god vän med fru Salme Lybinof (f.d. Ratekainen), bosatt Bergsgatan 22 C, lägenhet 41, Helsingfors. Det kunde väl tänkas att fru Lybinof visste var Turunen höll sig dold, därest han inte häktats. Eriksson hade själv besökt fru L omkr månadsskiftet januari-februari men då ej kunnat få något besked. Han tillrådde att någon "verkligt förtroendeingivande" medlem av besk under diskreta omständigheter uppsökte fru L. Vederbörande kunde få framföra en hälsning från Alex Pauno, det namn under vilket Ossian Eriksson vore känd i Finland.

Eriksson erinrade sig också att Turunen vid sammanträffandet i Göteborg sagt sig vilja uppsöka en överstelöjtnant i Åbo som hade ett svenskt namn, troligen Lundenius eller Lundell. Möjligen kunde denne officer, som väl utan svårighet läte sig identifieras, giva några upplysningar om Turunens ~~[illegible]~~ vistelseort.

Stockholm den 16 mars 1947.

P.S. Eriksson berättade också att marmannen Johansen mist från Göteborg och vänt "Djärligt förbannad" för att E. röjt på besk att han kände Tyngvik

17/3 [illegible]

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

P 2 Eu I

ang. Ossians Erikssons
resa till Lettland.

Förtroligt.

P.M.

Vid de upprepade samtalen med Ossian Eriksson angående hans resa till Lettland och möjligheterna för honom att erhålla bistånd från svenska myndigheter vid en eventuell senare resa har jag givetvis ständigt hållit i minnet, att Eriksson kan tänkas vara rysk provokatör. Jag har sålunda genomgående framhållit för honom, att svenska myndigheter icke kunna bidraga till något som står i strid med Sovjetunionens lagar, t.ex. underlätta illegal gränsövergång.

Stockholm den 24 mars 1947.

Petri/LB

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

P 2 Eu[I]

P.M.

Polisintendenten Österdahl har på förfrågan meddel att varken polisen eller tullmyndigheterna ha sig något kant om Ossian Eriksson eller Alex Pauno (E:s finska täck namn).

Stockholm den 3 april 1947.

KUNGL.
NSKA BESKICKNINGEN

Helsingfors den 1 april 1947.
Strängt förtroligt.

12.4 hbr Tit.

500
9/4 47
P 2 Eu I

Broder,

Åberopande samtal med Petri och hans P.M. den 16 dennes i ärendet Raoul Wallenberg ber jag få meddela, att en person Lybimow hyr lägenheten Berggatan 22 C 41. Uppgiften synes alltså stämma, fast jag inte forskat vidare om hyresgästen. Vederbörande har ej telefon.

Jag har bett mina militära medarbetare diskret forska i rullorna efter en kapten Anti (Antti?) Turunen. Man har hittills blott funnit en reservlöjtnant Antero Turunen, som skulle ha utnämnts först 1943. Det stämmer ju ej så bra.

Beträffande slutligen Hänäleinen har jag inte ansett mig ha orsak att på detta stadium forska.

Ehuru beskickningen onekligen inte är så väl rustad för dylika uppdrag, ber jag om instruktion, huruvida vi skola söka gå ett steg vidare på spåret Lybimow.

Din tingivne
H. Bess-Frus

trikesrådet Grafström,
trikesdepartementet.

KUNGL. UTRIKES DEPARTEMENTET

Petri/YL

ang. Raoul Wallenberg

U.n.

Stockholm den 12 april 1947.		
N:o 1043		Bil.
INK. D. N:o H-fors 500 /Hbr/		
AVD. P	GR. 2	MÅL. Eu I

Broder,

Åberopande Ditt brev den 1 april rörande Raoul Wallenberg ber jag få meddela, att vi äro tacksamma, om beskickningen - i all den utsträckning Du bedömer möjlig - söker följa de spår, som anges i Petris P.M. den 16 mars.

/u/ Grafström

Envoyén Friherre H. Beck-Friis,
Helsingfors.

14/4

KUNGL.
NSKA BESKICKNINGEN

Helsingfors den 18 april 1947.
Personligt och strängt förtroligt.

576
22.4 47

P 2 Eu I

Broder,

Med hänsyn till fallet Wallenbergs delikata natur han jag tyckt mig böra dela upp min rapportering i två avsnitt. Till mitt samtidigt härmed avgående handbrev till Dig ber jag alltså att mera förtroligt få tillfoga vissa upplysningar och personliga reflektioner, som måhända kunna vara av något intresse för departementet men som absolut inte böra komma ut.

Då beskickningen, som jag redan antytt, är dåligt utrustad för sådana värv, varom här är fråga, tyckte jag till slut, att, trots alla uppenbara betänkligheter, det bästa vore att om möjligt själv få tala med vederbörande och att genom en pålitlig förpatrull fråga, om fru L. ville komma till beskickningen för att mottaga ett meddelande från Sverige.

Uppdraget utfördes vid besök i fru L:s bostad, där hon anträffades ensam, av en av våra damer som talar finska och som utan att närmare beröra vad saken gällde skulle undersöka språkfrågan. Vid detta samtal åberopades "Alex Pauno". Fru L. förklarade sig visserligen inte känna denna person - hon trodde sig känna någon i Helsingfors boende Pauno, som emellertid ej hette Alex - men hade ingenting emot att samma dag komma till legationen.

När fru L. sedan uppträdde hos mig, visade hon sig vara cirka 25-30 år, mörk, rysk typ, ganska välklädd och med stark färg på både läppar och naglar.

Den första kontakten hade visat, att hon behärskade finska (men e svenska) och ryska samt något litet tyska. Jag hälsade därför välkomme på sistnämnda tungomål, varefter jag, då det uppenbarligen gick för knaggligt, föreslog finska med tolk, vilket hon besvarade med "da, da" Tolken förklarade, att finska gick flytande med tydlig rysk accent.

esrådet Grafström,
esdepartementet.

(6)

rikssons namnuppgift under samtalet kontrollerades visade sig "Salme" (ett finskt namn) var riktigt men att fru L. numera, r övergång till den ortodoxa läran, kallades för Helena.

Allmänt sett fick jag det intrycket att fru L. var till ytter-et på sin vakt och, innan hon svarade (negativt) på mina frågor, sig en funderare som kan ha varit avsedd att synas naturlig men knappast verkade så, därest man antager, att hon verkligen varit eles ovetande. Uppriktigt sagt kunde man väl också knappast vänta n större öppenhjärtighet. Om Erikssons upplysningar äro riktiga, r väl paret Lybimow ha orsak att ta ytterst försiktigt på upplys-ar till utomstående rörande sin umgängeskrets.

Då jag fann en fortsättning av samtalet lönlös, bad jag om ursäkt att jag vållat fru L. omak, och undrade om hon inte ville som en a kompensation mottaga ett litet Sverige-paket. Det accepterades. antar emellertid att vår chanse att få återse fru L. (sedan hon konfererat med mannen) är ganska minimal.

Jag ber att få understryka, att jag lovade fru L. konfidentiell ndling och vill för ordningens skull tillägga, att jag, även om von Dardel skulle fråga mig, ej kommer att direkt till henne läm-ågra upplysningar om mina åtgöranden. Om överhuvud något skall sä-henne på detta stadium, bör det enligt min mening komma från endast håll, och då från departementet, som håller i trådarna.

Din tillgivne
H. Beck-Friis

KUNGL.
ENSKA BESKICKNINGEN

Helsingfors den 18 april 1947.
Strängt förtroligt.

577
22. 4. 1947
P 2 Eu I

Broder,

Åberopande Ditt handbrev den 12 dennes rörande Raoul Wallenberg ber jag få meddela, att jag idag hade ett samtal med fru Salme Lybimow. Det försiggick med tolk (en av våra skrivdamer), då fru L. talade finska men ej tillräckligt tyska för att direkt samspråka med mig. Samtalet gav negativt resultat ity att fru L. förnekade bekantskap med Ossian Eriksson - Alex Pauno, ehuru jag framhöll, att vederbörande ju uppgivit hennes namn och adress alldeles exakt och tillrått oss att taga kontakt. Några främlingar hade int besökt hemmet sedan i höstas, då några amerikanare varit där. Vid ett senare tillfälle under samtalet gjorde fru L. den reservationen att hennes man vore konstnär och ibland hade vänner hos sig, vilka hon kände blott till förnamnet.

Namnet Turunen hade hon nog hört (det torde i själva verket vara ganska vanligt) men kunde inte erinra sig sammanhanget. Det sade henne ingenting.

Ifråga om namnet "Henneleinen" (enligt stavningen i P.M. den 16 mars 1947) torde först böra inskjutas, att ett dylikt knappast förekommer, under det att "Hämäläinen" är ganska vanligt. Tillfrågad om hon inte kände en dam med (ungefärligen) detta namn, som eventuellt skulle bo i Tammerfors, svarade fru L., att hon flyktigt kände en fröken Eva Hämäläinen i Helsingfors, tillsammans me vilken hon för några år sedan gått i modistskola. Hon hade därefter inte träffat henne förrän en gång helt nyligen, på gatan.

Det bör tilläggas, att jag inlett samtalet med att i korthet förklara orsaken till mina frågor, nämligen att de svenska myndigheterna sökte få upplysningar rörande en försvunnen svensk, att

kesrådet Grafström,
kesdepartementet.

a var deras enda intresse i saken och att alla uppgifter komme att ndlas förtroligt så att de ej skulle skada någon av de inblandade. n fråga av fru L. ansåg jag mig böra nämna Raoul Wallenbergs namn. förklarade då, att hon trodde sig ha läst något om hans försvinnan- ch tillade: "var det inte i Wien?".

Samtalet avslutades med att jag bad fru L. vara välkommen, om hon elsevis senare kunde lämna oss någon upplysning i saken. Hon fråga- å till vem hon kunde vända sig.

Din tillgivne
H. Bak-Friis

Petri/BN.

KUNGL. UTRIKES DEPARTEMENTET

Normal N:o 2

ang. Raoul Wallenbergaffären.

STOCKHOLM

Stockholm den 26 april 1947. 19

Strängt förtroligt. BIL.

N:o 1181

INK. D. N:o hbr 25.4.47.

H. Beck-Friis

AVD. P | GR. 2 | MÅL. Grafström.

U. D.

Broder,

I anledning av Ditt handbrev den 25 april rörande bland annat L. vill jag säga att vi här inte funnit annat än att denne är lämplig även att kopplas in på spåren i Wallenbergaffären.

/undert./ Grafström.

Envoyén Friherre H. Beck-Friis,

Helsingfors.

EXP 22/4

Petri/BN.

KUNGL. UTRIKES DEPARTEMENTET

Normal N:o 2

Stockholm den 29 april 1947.

STOCKHOLM 19	
Strängt förtroligt. 1208	BIL.
INK. D. N:o	
AVD. P	GR. 2	MÅL. Bu/I

efterforskningarna av Raoul Wallenberg.

U. n.

Broder,

Petri har i dag haft nytt besök av den mystiske Ossian Eriksson. Han omtalade att fru Lybimow skrivit honom om hennes med Dina brev den 18 april inberättade kontakt med beskickningen. På Petris fråga varför fru Lybimow varit så tystlåten hade Eriksson svarat att hon intill dess Turunen under kriget försvann, varit dennes älskarinna. På den tiden hette hon för övrigt Sonja Ratekainen. Då hon trott Turunen vara död hade hon ingått äktenskap med sin nuvarande man och hon vore nu ytterst mån att för denne dölja sin tidigare förbindelse. Eriksson förklarade sig övertygad om att fru Lybimow stode i fortlöpande kontakt med Turunen. Han hade för avsikt att närmaste tiden resa över till Finland - närmast för att där avhämta sina ryska legitimationspapper (!) - och skulle då söka upp fru Lybimow, samt senare meddela Petri vad hon kunde veta om Turunens nuvarande vistelseort.

/undert./ Grafström.

Envoyén Friherre H. Beck-Friis, Helsingfors.

B 2

Exp 29/4

överstelöjtnant Lundenius och Wallenbergsaffären

KUNGL.
SKA BESKICKNINGEN

Helsingfors den 25 april 1947.
Särskilt strängt förtroligt.

Tit.
26/4

614
2/5 47

P2 Lu I

Broder,

Åberopande Petris P.M. den 16 mars 1947 om Raoul Wallenberg ber jag få meddela, att jag möjligen tror mig ha lokaliserat den däri omnämnda "överstelöjtnanten i Åbo med svenskt namn". I Helsingfors lärer nämligen för närvarande vara bosatt en förutvarande överstelöjtnant J.L. Lundenius, vilken, innan han tog avsked, tjänstgjort i Åbo (vid kustartilleriet). Marinattachén råkar veta vem det är och hans upplysningar tyda på en, låt oss säga oregelbunden, livsföring, som kunde gå ihop med en ljusskygg bekantskapskrets.

Med anledning av Edert en clair-telegram nr 15 ber jag att få erinra om, att jag vid ett samtal med Kabinettssekreteraren omnämnde, att den däri angivna personen möjligen skulle kunna anlitas i Wallenbergsaffären. Det gällde då närmast tanken att hos statspolisen efterforska Turunen - ett uppenbaligen ytterst riskabelt företag - och jag tror nog, att jag sade Westman, att jag, bl.a. på grund av att min kännedom om L. vore så ytterst flyktig, ingalunda själv ville föreslå något sådant.

Nu ligger ju saken något olika till med tanke på spåren Lybimow och Lundenius, och för att inte ha försummat något, har jag velat fästa uppmärksamheten på att L. kommer hit. En förutsättning för ett uppdrag borde givetvis vara en närmare undersökning i Stockholm rörande hans lämplighet.

Din tingivne
H. Beck-Friis

rikesrådet Grafström,
rikesdepartementet.

Telegram blankett-chiffer från
Helsingfors
Avsänt den 3/5 1947 kl 1230
Ankom den 3/5 1947 kl 1415
Utskrivet i 2 exemplar
Detta är originalet

20 B 4
3 5 1947
~~Hp~~ 2 Eu I (ä)
P 2 Eu I

5.5.47.
Tgr H-fors.

4. För Grafström och Petri.

Då L. möjligen tror sig genom egna kontakter kunna forska i Turunens häktning hemställes, därest Ni önska detta, att telegrafiskt få Erikssons uppgift om tid och plats, vilka av mig icke antecknades. L. förordar, att Ni kontakta hans avdelning beträffande Erikssons identitet.

Beck-Friis.

Coll:

Pv. tr. Sth. 1945

KUNGL. UTRIKES DEPARTEMENTET

Telegram

Petri/GL

ang. Turunens häktning.

STOCKHOLM den 5 maj 19 47		
N:o 5	Chiffer.	BIL.
INK. D. N:o 20:B/4		
AVD. P	GR. 2	MÅL. Fin I

Beskickningen i Helsingfors.

Edert 4. Enligt Erikssons uppgift skulle Turunen [redacted] 5 febr. av statspolisen häktats i Tammerfors på restaurangen Raventula ~~Vorma~~ Voima emedan han saknade arbetsbevis. Turunen lär ha använt sig av falskt namn som dessvärre obekant.

Cabinet.

S. S. 11. 45 - 1/5

KUNGL.
SKA BESKICKNINGEN

Helsingfors den 10 maj 1947.

Strängt förtroligt.

681
14/5 47

P 2 Eu I

Broder,

Som L. torde direkt inrapportera, lyckades han inte få fram något nytt i Wallenbergaffären. Att uppsöka fru Lybinow tyckte han, som saken låg till och då han skulle nödgas tala med tolk, inte löna sig, och jag är nog av samma mening. Hans eget uppslag, att genom sina speciella kontakter forska efter den påstådda häktningen, kunde ej realiseras, bl.a. kanske på grund av bristande tid.

L. skaffade däremot vissa upplysningar om överstelöjtnanten Lundenius men hann ej själv tala med denne före avresan. Jag överlät detta till överstelöjtnant Tilly, som den 8 dennes hade ett samtal med Lundenius. Det gav emellertid helt negativt resultat, ity att Lundenius förklarade sig alls inte känna till Turunen. Tilly fick närmast det intrycket, att vederbörande, som verkade tillförlitlig, ej dolde något, och det är ju mycket möjligt, att han ej är identisk med den av Eriksson utpekade.

Det ser alltså knappast ut som om beskickningen skulle kunna åstadkomma något mera i denna angelägenhet.

Din tillgivne
H. Beck-Friis

ikesrådet Grafström,
ikesdepartementet.

KUNGL.
SVENSKA BESKICKNINGEN

Helsingfors den 26 juni 1947.
Förtroligt. 1 bil.

4

Pol

739
30/6 47 pol 2/7

Broder,

./. För utrikesdepartementets kännedom ber jag få översända avskrifter av ett brev från fru Nina Lagergren till friherrinnan Beck-Friis i affären Raoul Wallenberg.

Idag ringde en generalkonsul Rainer Heikel och begärde upplysning om fru von Dardels adress för att tillställa henne vissa upplysningar. Jag söker skaffa informationer om Heikel och skall återkomma.

Din tillgivne

Förste Sekreteraren Petri,
Utrikesdepartementet.

Avskrift.

Lidingö, den 7 juni 1947.

Kära Tant Margareta,

Jag är dotter till Maj von Dardel, och då mamma för tillfället är bortrest med pappa, som nu tillfrisknat efter sin långa, svåra sjukdom, tar jag mig friheten att skriva till Tant Margareta i anledning av Raoul.

En man vid namn Uno B. Lilltråsk, c/o Fennia, Lappfjärd, Finland, har skriftligen vänt sig till greve Folke Bernadotte och sagt sig kunna lämna uppgifter om Raoul förutsatt han blev hjälpt med resan till Stockholm, enär han påstod sig endast kunna lämna budskapet från Raoul personligen till hans närmaste släktingar. Då mannen ifråga inte har det bästa rykte i Sverige, är greve Bernadotte obenägen att ordna med inresetillstånd för honom, utan skrev ett brev, varav jag närsluter en kopia. I händelse hanskulle höra av sig, ville jag gärna förbereda Tant Margareta på honom. Han bör nog behandlas med viss försiktighet, men skulle det visa sig, att hans uppgifter ha något värde, äro vi beredda att belöna honom. Jag vore mycket tacksam, om Tant Margareta ville vidarebefordra hans eventuella upplysningar till mamma, Sveavägen 88, Stockholm.

Med vördsamma och hjärtliga hälsningar

(undert.) Nina Lagergren

f. von Dardel

Avskrift.

den 7 juni 1947.

Herr Uno B. Lillträsk
c/o Fennia
L a p p f j ä r d
Finland.

Bäste Herr Lillträsk,

Som syster till Raoul Wallenberg vill jag hjärtligt tacka Eder för det intresse Ni visat för efterforskningarna av min bror i Edert brev av den 1 juni till greve F. Bernadotte och jag vore mycket tacksam om Ni överlämnade budskapet och alla upplysningar antingen muntligen till svenske ministern i Helsingfors, Envoyén Beck-Friis, eller till hans maka, som är en nära släkting till min bror, eller skriftligen till Greve Bernadotte eller till mig.

Skulle det visa sig att Edert meddelande är av värde, kan Ni vara övertygad om att familjen skall visa Eder sin stora tacksamhet.

Högaktningsfullt
Nina Lagergren

adress: Sjövägen 180, Mälen, Sverige.

Avskrift

Stockholm den 7, juni 1947.

FB/BW

Bäste Herr Lilltråsk,

Jag tackar Eder hjärtligt för Edert brev av den 1. juni, som jag fick för ett par dagar sedan, och erinrade jag mig därvid den korrespondens som vi tidigare haft i olika ärenden. Edra uppgifter kunna ju vara av synnerligen stort intresse och har jag varit i kontakt med Raoul Wallenbergs moder och hennes rådgivare, och hava de bett mig till Eder framföra deras hjärtliga tack för det intresse Ni visat efterforskningarna av Raoul Wallenberg.

Det synes mig emellertid som om det vore ganska svårt att anordna ett personligt sammanträffande med Eder här i Sverige. Med tanke på Edra tidigare besök här i landet tror jag nämligen att det blir synnerligen svårt för Eder att erhålla ett svenskt inresetillstånd.

Jag får därför föreslå Eder att Ni skickar alla de upplysningar Ni kan angående Raoul Wallenberg antingen till den svenske ministern i Helsingfors, Envoyén Beck-Friis, eller till mig. Måhända vore det bäst att Ni sökte kontakt med Envoyén Beck-Friis, eller hans maka. Den senare är kusin till herr Wallenbergs fader, och kan Ni ju således tala till henne som en av hnns släktingar. Resan mellan Lilltråsk och Helsingfors tar ju endast tre timmar och kan Ni säkerligen få Edra utlägg ersatta av svenske ministern eller Friherrinnan Beck-Friis.

Jag kan försäkra Eder, att i den händelse Ni har några värdefulla uppgifter angående Raoul Wallenberg, och om dessa upplysningar verkligen kan lämna några konkreta resultat angående hans öde, kommer hans familj att lämna Eder god ersättning härför.

Högaktningsfullt

F. Bernadotte

Herr Uno B. Lilltråsk,
c/o Fennia,
L a p p f j ä r d.
Finland.

Kriftl

Upplysningar angående Uno B. Lillträsk erhållna av Sä
lä

Olov Tjernic/alias Uno Lillträsk/
Rymde från Finland på våren 1945. Uppgav sig vara finne att ha varit fångvaktare vid ryskt krigsfångeläger. Vänta repressalier. Kom med en del fantastiska uppgifter. Införp sades i läger varifrån han rymde.

Dök sedan upp i Stockholm under namn Olov Tjernic och uppgav sig vara ingermanländare, ha rymt till Finland och kämpat på Finlands sida i kriget. Infördes i läger. Rymde därifrån och efterlystes.

Dök senare upp som Lillträsk. Uppgav sig ha varit ombord på båt till Finland och Leningrad. U.K. ansåg honom vara "icke önskvärd" och förpassade honom 30/6 1945 till Finland.

I augusti 1945 dök han åter upp i Piteå. Under namn Tjernic, vilket han påstår vara det riktiga. Han sändes tillbaka till Finland. Ville stanna för att söka kontakt med ryska legationen, men detta vägrades, då UK ansåg alla hans uppgifter otillförlitliga och inte ville ha mer med honom att göra.

5.5.1947.

P 2 Vol I

KUNGL.
SKA BESKICKNINGEN
i
lsingfors.
.litärattachén.
g nr 143/47
) nr 34.

15/9 47

Strängt förtroligt.

Personligt.

29/9 Hbr.Ekblad.Caracas

Till Kabinettssekreteraren Friherre Hans Beck-Friis.

och Raoul Wallenberg

59

Ink. 10.9.47		
Avd. P 2	Gr.	Mat. Eu I

Ärade Broder.

Jag har försökt fortsätta efterforskningarna i W-affären och kan nu meddela följande beträffande Turunen, som jag erfarit från vederhäftigt håll.

Turunen har - som jag förut meddelat - icke återfunnits i några officersrullor. Däremot lär han själv stundom begagnat sig av kaptens- eller ryttmästaretitel. Han flydde till Sverige efter vapenstilleståndet. Beträffande hans förehavanden dessförinnan saknar jag t v uppgifter, men det kan möjligen komma fram något senare. Det är möjligt att T. besökt Finland. Från Sverige tog han sig till USA, där han emellertid endast fick kortare uppehållstillstånd, varefter han avreste till Venezuela, där han nu lär finnas. Då antalet finnar där väl icke är så stort, finns det möjligen utsikt att spåra honom.

Din vördsamt tillgivne

A Tilly

(22)

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET Petri/AA

ang.Raoul Wallenberg.

Stockholm den 29 september 1947.

Förtroligt.

STOCKHOLM		19
No. 617		P 2. BIL.
INK. D. N:o str.förtr.och personl.hbr nr 34 från mil.att Hfors till kab.sekr.		
AVD. P	GR. 2	MÅL. Eu I

U.n.

Broder,

Vår Dig här bekantgjorda önskan att komma i kontakt med en finne vid namn Turunen, som lär vistas i Venezuela, grundar sig på följande omständigheter.

Vid jultiden 1945 erhöll bankdirektör Jacob Wallenberg ett och en vecka senare ytterligare ett brev, undertecknade av "Anti Turunen", däri denna person säger sig ha något att berätta om den försvunne Raoul Wallenberg och ber om ett sammanträffande. Breven verkade närmast mystifikation, och J. Wallenberg tog ingen notis om dem men överlämnade dem så småningom till oss.

I februari i år uppsöktes vi av en svensk i 30-årsåldern, som uppgav sig heta Ossian Eriksson men i övrigt icke ville ge några upplysningar om sig själv. Eriksson sade sig känna den Turunen, som skrivit ovannämnda brev, och berättade, att Turunen för honom omtalat, att han suttit i ett ryskt fångläger i den Dig säkerligen välbekanta badorten Kemere utanför Riga, varifrån han hösten 1945 flytt tillsammans med en norsk quislinganhängare Alf Tyngvik. Turunen skulle i Kemere såsom medfånge haft Raoul

Chargé d'Affaires Ekblad,

Caracas.

xp 29/9.AA.

Wallenberg.

Vi gjorde stora ansträngningar för att uppspåra Turunen, som enligt Eriksson farit till Finland, där han hölle sig dold, men utan framgång. Turunens älskarinna i Helsingfors skulle heta Hämäläinen. Icke heller lyckades vi komma i förbindelse med Tyngvik, som av E. påstods hålla sig dold i Norge.

Hela historien kan ju vara fritt uppfunnen av denne mystiske Eriksson i syfte att lura till sig pengar av Raoul Wallenbergs moder fru von Dardel (vilket för övrigt lyckades åtminstone till en del), men vi vilja nu inte underlåta någon som helst åtgärd, som kan kasta ljus över Wallenbergs öde. Vi få därför be Dig sätta Dig i förbindelse med den Turunen, som lär finnas i Venezuela, och utröna, om denne är identisk med den Turunen, som figurerar i Erikssons historia.

Eriksson nämnde någon gång, att han i Finland brukade uppträda under namnet Alex Pauno.

Petri

Petri/EO

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

ang. Raoul Wallenberg

STOCKHOLM 19		
Stockholm den 24 oktober 1947.		
N:o 387.		BIL.
INK. D. N:o		
AVD. P	GR. 2	MÅL. Eu I

Till Redaktionen av Ny Tid, Göteborg.

I Eder artikel den 23 oktober under rubriken "Återvändande fånge träffar Wallenberg" omnämnes en utsaga av en kvinnlig svensk medborgare, som i ett grannland hört tala om Raoul Wallenberg. Utrikesdepartementet skulle gärna vilja sätta sig i förbindelse med kvinnan ifråga och jag vore för den skull tacksam genom Eder förmedling få erfara hennes namn och adress.

/u/ Sven Grafström

24/10
EO

Wallenberg spår

NY TID

REDAKTIONSSEKRETERAREN

skr.tid 10/11

INK. UTRIKES DEP:T
Dnr 26/ 1475
28 OKT. 1947
AVD P | OR 2 | NR 84

RD

Göteborg den 26 oktober 1947

Chefen för utrikesdepartementets politiska avdelning,
Stockholm.

Herr Utrikesråd.

Med anledning av utrikesdepartements brev rörande artikeln i Ny Tid under rubriken "Hemvändande fånge träffar Wallenberg" har jag i dag pr telefon varit i förbindelss med tidningens sagesman, en dam i 55-årsåldern av finsk härkomst men sedan länge gift i Sverige och bosatt i Göteborg. Hon uttalade därvid sin redobogenhet att till vederbörande organ och institutioner i Sverige lämna alla uppgifter om sina iakttagelser, men önskade ännu ett personligt sammanträffande med

mig innan hon definitivt gav sin tillåtelse att hennes namn lämnades till UD. Ett sådant sammanträffande kommer också att ske en av de närmaste dagarna. Mitt intryck är att damens tvekan härrör ur en föreställning att obehag i någon form kunde följa för hennes anhöriga i Finland därest hennes namn blev känt. Jag har emellertid redan nu försäkrat henne att svenska myndigheter som eventuellt tar upp hennes uppslag icke kommer att röja hennes namn.

Jag anser mig under alla förhållanden oförhindrad meddela, att den i artikeln nämnda resan företogs i slutet av juni månad, möjligen i början av juli, med fartyget Teisko mellan Teisko och Tammerfors på sjön Näsijärvi.

Högaktningsfullt

Harald Janson.

Petri/EO

KUNGL. UTRIKES DEPARTEMENTET

Raoul Wallenberg

STOCKHOLM 10/11		19 47
N:o 610		BIL.
INK. D. N:o 261/16/5		
AVD. P	GR. 2	MÅL. Eu I

Stockholm den 10 november 1947.

Till Herr Redaktionssekreteraren Harald Janson, Göteborg.

I anledning av Edert kortbrev den 26 oktober rörande ett spår efter Raoul Wallenberg vill jag blott härmed bekräfta att damen ifråga givetvis kan vara förvissad om den mest fullständiga diskretion från utrikesdepartementets sida. Det finnes ingen som helst risk för obehag varken för honne själv eller för hennes anhöriga i Finland.

/ü/ Grafström

11/11
Eco

F 2 Pol I

Tidningen
NY TID
REDAKTIONEN

IN K. UTRIKES DEP:T
D. N:o 261/1862
13 NOV. 1947
AVD. | GR. 2 | MAL F

Göteborg den 12 november 1947

Chefen för utrikesdepartementets politiska avdelning,
Stockholm.

Herr Utrikesråd.

I anslutning till mitt brev av den 26 oktober rörande ett uppslag i Raoul-Wallenberg-affären och till svar på UD:s brev av den 10 november önskar jag meddela följande:

Vid en förnyad hänvändelse till Ny Tids sagesman, en dam av finsk härkomst, numera bosatt i Göteborg - hennes namn är fru Sandell - yppade hon alltjämt tveksamhet till förslaget att delge UD hennes namn. Jag föreslog henne då ett personligt sammanträffande med en av medlemmarna i Wallenbergkommitten, författarinnan Mia Leche-Löfgren, Göteborg, mot vilket fru Sandell inte hade något att invända. Genom min förmedling ordnades också för några dagar sedan ett sådant sammanträffande. Enligt vad jag senare erfarit av fru Leche-Löfgren erhöll hon vid tillfället alla upplysningar av fru Sandell. Dessa upplysningar har fru Leche-Löfgren vidarebefordrat till fru Maj von Dardel.

Högaktningsfullt

Harald Jaeger

KGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Kabinettssekreteraren.

P. M.

Överstelöjtnant Tilly, Helsingfors, har vid besök härom-dagen sagt mig, att den sagesman, som lämnat honom de för någon månad sedan till utrikesdepartementet inrapporterade upplysningarna om hr Turunen, även meddelat att häradshövding G. Enckell (anställd hos Ax.Ax:son Johnson) möjligen kunde tänkas veta något mera om Turunen.

Stockholm den 1 december 1947.

UNGL. UTRIKES
EPARTEMENTET

Politiska avdelningen

P.M.

Ossian Eriksson, den person som i våras lämnade diverse uppgifter om ett spår efter Raoul Wallenberg, ringde mig idag, för första gången sedan maj månad. Han sade, att den av honom tidigare omtalade finnen Turunen nu fanns i Stockholm, ehuru E. icke kunnat komma i förbindelse med honom ännu. Turunen använde ett annat namn, sade E.

Stockholm den 5 december 1947.

STATSPOLISEN

Till Herr Utrikesrådet Sven Grafström,
Kungl. Utrikesdepartementet, Stockholm,
för kännedom.

INK. UTRIKES DEPT
D N:o 244 | 454
11 ~~13~~ DEC. 1947
AVD. P | GR. 2 | MÅL. Eu I

11/12
tit.

Stockholm den 10/12 1947.

Gösterdahl

SRA 398246

Herr Statspolisintendenten.

Härmed får jag för den åtgärd, vartill ärendet kan föranleda, överlämna bifogade rapporter i två exemplar, innehållande vissa av fru Else Berglund, Kumla, lämnade uppgifter om Roual Wallenberg. Rapporten har hemligstämplats, enär fru Berglund är angelägen om att varken hennes eller den av henne uppgivne finske medborgarens namn kommer till offentlig kännedom. Utrikesdepartementet har icke underrättats genom min försorg.

Örebro i landsfogdens expedition den 8 december 1947.

Henrik Enhörning

Rätt avskrivet; betygar
på tjänstens vägnar:

Ulla Nilvang Ulla Dahlgren. Tiberg

30

STATSPOLISEN
Kriminalavdelningen
Örebro.

D. nr 178
1947.

Rapport.

Tors - dagen den 4 december 1947.

Ang.

För fortsatt utredning har Landsfogden i Örebro län till kriminalstatspolisen i Örebro överlämnat en så lydande

"R a p p o r t

fredagen den 22 augusti 1947.

Torsdagen den 21 augusti 1947 klockan 17.30 inkom fru Else Berglund, född Sund den 10 november 1909 i Jakobstad, Finland, på polisstationen i Kumla stad, där hon gjorde följande anmälan, vilken hon önskade skulle förbli hemlig:

En finsk medborgare, vilkens namn fru Berglund icke törs omtala, därför att vederbörande i så fall skulle komma att återföras till Ryssland, om de ryska myndigheterna, som enligt fru Berglunds förmenande de faktiskt regerar Finland för närvarande finge veta, att han yppat något, har för fru Berglund omtalat, att han vet, att det svenska sändebudet Wallenberg fanns i ett läger utanför Moskva i augusti månad 1946.

Vederbörande finske medborgare, som i fortsättningen i denna anmälan kallas för A, reste till Amerika år 1929 och vistades där till år 1933. Det var dåliga tider och förhållanden i Amerika då. Rysserna förde stor propaganda i Amerika, framhållande huru bra det var att vara arbetare i Ryssland då mot vad det var för arbetarna i Amerika. Den förda propagandan hade den inverkan på A, att han reste till Ryssland och hade anställning där intill år 1937. Då arresterades A av ryssarna, som förklarade A vara amerikansk spion. A satt sedermera i fängelse intill den 15 augusti 1946, då A efter finska regeringens framställning därom tillåts att resa till Finland. En finsk sanitets kapten, som för övrigt själv var krigsfånge i Ryssland, meddelade den finska regeringen, att A fanns i ett läger i utkanten av Moskva, där det fanns tre miljoner civila och militära utländska krigsfångar.

Bland tusentals skandinaviska (även svenska) krigsfångar såg A det av svenska regeringen eftersökta sändebudet Wallenberg i krigsfångelägret. A hade samtalat med Wallenberg i ett läger, där 11.000 fångar förvarades. A talar svenska och dålig finska. Därutav kom det sig, att A talade med de medfångar s talade hans språk, alltså även med Wallenberg. I lägret sammanträffade A även med den svenske journalisten Sandeberg.

För att krigsfångar, som eventuellt bliva frisläppta i Ryssland eller bliva utlämnade till annan nation, icke skola kunna lämna upplysningar om i vilken barack i lägret en annan fånge finnes, sker ombyte av nummer på lägrens olika baracker fyra - fem gånger dagligen. Nummerbrickor äro placerade ovanför dörrarna till barackerna. Fångarna äro skyldiga att väl hålla reda på de olika nya numren.

A fick under vistelsen i Ryssland lov att skriva under ett papper och erkänna, att han rest från Amerika till Ryssland

för att på amerikanskt uppdrag "sätta en bomb under Moskva".

Efter hemkomsten till Finland har A av det finska kommunistpartiets medlemmar hotats med att bliva återsänd till Ryssland, ifall han yppar något om vad som förekommit under hans vistelse i Ryssland eller ifall han omtalar vilka andra personer som finnas där såsom krigsfångar. Fru Berglund håller därför icke för troligt, att A under det han vistas i Finland törs yppa något av sina hemligheter. Enda möjligheten skulle enligt fru Berglunds förmenande i så fall vara, att A finge komma till Sverige, sedermera finge lämna vittnesmål i saken inför svensk myndighet och därefter antingen stanna kvar i Sverige eller resa till Amerika, dit han säkerligen skulle önska att få återvända, eftersom han har ett barn där. A är gift och i fyrtioårsåldern. Barnet ifråga är emellertid icke makarnas gemensamma. A:s hustru har av de ryska myndigheterna sänts till Sibirien, emedan hon efter föräldrarna fick ärva en liten gård och därigenom av de ryska myndigheterna "kunde dömas såsom förmögen".

Fru Berglund önskar icke på några villkor, att hennes namn skall komma till annat lands myndighets kännedom, ty i så fall kan säkerligen även hon påräkna repressalier från de "rysstyrda" kommunisternas sida, särskilt ifall hon kommer att göra något besök i Finland.

Ifall det är erforderligt eller önskvärt, är fru Berglund som är svensk medborgare, villig att lämna ytterligare och utförligare berättelse om vad A omtalat för henne. Fru Berglund önskar emellertid icke att hennes make skall få vetskap om vad hon enligt ovan berättat.

Kumla stads polis som ovan.

e.f.

Oscar Em.Andersson.
Polisöverkonstapel."

Fredagen den 28 november 1947 blev fru Else Sofie Berglund hörd i Kumla av kriminalöverkonstapeln Ivar Ekhland i närvaro av skrivbiträdet Ulla Andersson, varvid hon berättade:

Omkring den 15 augusti 1946 kom den av henne omnämnde finske medborgaren A till sitt föräldrahem i Finland. Han kom till hemstaden närmast från Hangö, där han varit i tre veckors karantän. Till Hangö hade han kommit från Ryssland. Fru Berglund kände A sedan sin ungdom, enär de hade sina föräldrahem i närheten av varandra. Efter A:s återkomst till hemstaden sammanträffade fru Berglund åtskilliga gånger med A, intill dess fru Berglund i början av april 1947 reste till Sverige och bosatte sig där. Vid sammanträffandena med A berättade denne om sin vistelse i Ryssland och om förhållandena där. A var svensk-finne och behärskade svenska språket fullständigt, men han talade dålig finska. Däremot kunde han tala ryska, tyska och engelska.

A hade för fru Berglund berättat bland annat följande:

År 1929 reste han till Amerika, där han sedan vistades till år 1933. Då det blev dåliga tider i Amerika, och då det där propagerades livligt för arbetsanställningar i Ryssland, reste han år 1933 med båt från New York till Göteborg och vidare till Leningrad. På båten fanns omkring 2.000 personer, däribland många svenskar, vilka alla skulle till Ryssland. A lämnade sin fästmö, med vilken han hade ett barn, kvar i Amerika, varvid det var hans mening att sedan låta henne komma till Ryssland, sedan han installerat sig där.

Vid landstigningen i Leningrad blevo passagerarna utsatta för bespottelse av unga ryska pojkar, vilka kastade "glosor" efter passagerarna för att de voro välklädda. De blevo bland annat kallade för "kapitalister".

Från Amerika reste cirka 28.000 personer till Amerika,

men A nämnde icke under vilken tidsperiod. Enligt A:s uppgift voro av dessa kvar i livet endast omkring 8.000 personer.

A vistades sex månader i Leningrad och reste därpå till Moskva. Han hade anställningar på olika platser som chaufför och traktorkörare. Han förtjänade mycket penningar men kunde icke köpa något för dem. "Om man var fint klädd i Ryssland, blev man satt i fängelse", sade han. Förhållandena i Ryssland voro hemska. Det var ytterligt smutsigt, och folket var mycket obildat. Ofta hände det, att nio à tio familjer måste bo i samma rum.

I Moskva ingick A äktenskap med en i Ryssland född kvinna. Hennes fader var född i Frankrike och modern i Ukraina. Fadern blev sänd till Sibirien, enär han hade en gård, som konfiskerades. Även A:s hustru blev sedan sänd till Sibirien. Före äktenskapet gjorde A flera försök att komma över gränsen till Finland, vilket emellertid misslyckades. Gränserna voro ytterst väl bevakade, och flera personer, som gjorde försök att komma över gränsen, blevo nedskjutna.

En natt år 1937 blev A anhållen i Moskva av G.P.U. och satt i fängelse. Till en början visste han icke, vad han beskylldes för, men under oupphörliga förhör framgick det, att han beskylldes för att vara spion för Amerikas räkning och ämnade föröva sprängningar i Moskva. A vistades därefter i tretton olika fängelser och koncentrationsläger.

En finsk sanitetskapten, som vistades i samma läger som A, underrättade finska myndigheterna efter sin frigivning om A:s vistelse i lägret. Efter snabbt ingripande av regeringen kunde A slutligen komma från lägret och komma till Finland. Endast på grund av att sanitetskaptenen kände till A:s nr och barackens nr, där A bodde, och att framställningen skedde snabbt kunde det lyckas för A att bli frigiven.

I ett av lägren sammanträffade A med bland andra det svenska sändebudet Wallenberg och den svenske journalisten Sandeberg. I lägret funnos bland andra 1.000-tals skandinaviska fångar, däribland många svenskar. A samtalade flera gånger med Wallenberg och Sandeberg. Han hade något slags arbete inom lägret, och genom sitt arbete kunde han komma i beröring med fångarna inom olika baracker och delar av lägret. A nämnde inget direkt om, huruvida Wallenberg och Sandeberg träffats i lägret, men fru Berglund hade tyckt sig förstå av A:s resonemang, att något sammanträffande icke skett. Fru Berglund mindes icke med säkerhet, om A nämnde namnet på lägret ifråga. På grund av att A genom sitt arbete kunde komma i förbindelse med olika fångar, kunde han flera gånger komma över bröd, som han utdelade till andra fångar, däribland Sandeberg. Denne berättade bland annat, hur det tillgick, då han blev häktad i Berlin. Sandeberg hade berättat en hel del för A om ryssarnas framfart i Berlin, varvid de dödade och misshandlade människor. Enligt uppgift av A skulle ryssarna ha bortfört cirka sju millioner civila och militärer från Tyskland till Ryssland. Då det blev tal om, att Sandeberg skulle resa från lägret, lämnade han sin adress till A. Pappersla-pen med adressen gömde A i sin mössa. De ryska vakterna påträffade emellertid papperslappen och rev sönder den. Sandeberg hade uppgivit, att han efter hemkomsten till Sverige skulle skriva en bok om sin vistelse i Ryssland och förhållandena där. A hade då bett Sandeberg att icke skriva något om honom, emär hans anhöriga i Finland därigenom kunde råka illa ut.

Vid A:s berättande om sin vistelse i Ryssland fäste fru Berglund inget särskilt avseende vid Wallenbergs namn. Detta hade hon förut icke hört eller sett i någon tidning. Däremot hade hon i någon finsk tidning sett Sandebergs namn. Det var

först efter hennes ankomst till Sverige, som hon läste om, att det svenska sändebudet Wallenberg eftersöktes.

A berättade en hel del om olika tortyrmetoder, som kommo till användning i de ryska lägren. Själv hade han blivit utsatt för tortyr och därav fått skador i huvudet. Han uppgav flera gånger, att det fanns en hel del rörande förhållandena i Ryssland och de ryska fånglägren, som han icke vågade tala om.

A befarade ständigt att bliva återförd till Ryssland. Kommunister i Finland hade flera gånger hotat med att han skulle bliva återförd till Ryssland, därest han yttrade något om förhållandena där.

Fru Berglund begärde, att hennes namn icke under några omständigheter skulle komma till myndigheternas kännedom i annat land. Hon befarade nämligen repressalier, särskilt om hon reste till Finland på besök.

Fru Berglund förklarade sig villig att nämna namnet på sin sagesman, men under det uttryckliga förbehållet, att A icke skulle få vetskap om, att det var hon, som nämnt hans namn i samband med redogörelser om förhållandena i Ryssland. Det var enligt hennes mening fördelaktigast, om A fick den uppfattningen, att det var Sandeberg, som berättat därom.

I övrigt vitsordade fru Berglund sina tidigare lämnade uppgifter.

Örebro som ovan.

Ivar Ekhland

(Ivar Ekhland)
kriminalöverkonstapel.

Petri/EO

KUNGL. UTRIKES DEPARTEMENTET

ang. Raoul Wallenberg

Stockholm den 11 decembder 1947.

STOCKHOLM 19		
N:o 329.		BIL.
INK. D. N:o	Remiss från Österdahl t. Grafström 10/12	
AVD. P	GR. 2	MÅL. Eu 1

Till Polisintendenten G. Österdahl, Stockholm.

I anledning av den mig av Eder den 10 december översända polisrapporten angående vissa uppgifter rörande Raoul Wallenberg, som lämnats av fru Else Berglund, Kumla, har jag äran anhålla, att fru Berglund genom polisens försorg måtte anmodas nämna namn och adress på sin sagesman. Denne kommer icke att meddelas, att uppgifterna härstamma från fru B.

/u/Grafström

12/12

(32)

P 2 Eu I

JNGL. UTRIKES
EPARTEMENTET

Politiska avdelningen

Avdelningschefen

Stockholm den 11 decembder 1947.

17/12

Bal[illegible]

Wtg

INK. UTRIKES DEP:T
D. N:o 244 | 464
16 ~~19~~ DEC. 1947
AVD. P | GR. 2 | MÅL. Eu I

Till Polisintendenten G. Österdahl, Stockholm.

I anledning av den mig av Eder den 10 december översända polisrapporten angående vissa uppgifter rörande Raoul Wallenberg, som lämnats av fru Else Berglund, Kumla, har jag äran anhålla, att fru Berglund genom polisens försorg måtte anmodas nämna namn och adress på sin sagesman. Denne kommer icke att meddelas, att uppgifterna härstamma från fru B.

[signature]

Till svar härå får jag meddela, att fru Berglunds sagesman är chauffören Paul Nordström, Skutnäsvägen 12 Jakobstad, Finland, född år 1907.

Stockholm den 15 december 1947.

G. Österdahl

(33)

Genomslag avsänt med luftpost. gre Pl. Eu I

KUNGL.
SVENSKA BESKICKNINGEN

Caracas den 6 december 1947.

Förtroligt.

471
17/12 47
P 2 Eu I

Broder,

Med anledning av Ditt brev den 29 sistlidne september angående Raoul Wallenberg har jag försökt komma i kontakt med den Heikki Turunen, som uppehåller sig här i landet. Då denne emellertid är en vidlyftig herre, tror jag, att han är rädd för att jag skall framställa några krav på honom. Bekanta till Turunen ha emellertid för mig uppgivit, att de knappast kunna tänka sig, att denne är identisk med den Anti Turunen, som omtalas i Ditt brev.

Jag är ledsen, men det ser inte ut som om jag skulle kunna komma längre i denna sak.

Hjärtliga hälsningar

[signature]

Herr Förste Sekreteraren Lennart Petri,
Kungl. Utrikesdepartementet,
S t o c k h o l m.

Petri/SW.

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

ang. Raoul Wallenberg.

Stockholm den 17 december 1947.
Strängt förtroligt. 1 bil.

STOCKHOLM		
N:o 55		BIL.
INK. D. N:o		
AVD. P	GR. 2	MÅL. Eu I

U.n.

Broder,

Av skäl som Du förstår äro vi mycket måna om att icke lämna någon sten ovänd vid våra ansträngningar att erfara något om Raoul Wallenberg. Inga som helst pålitliga underrättelser avseende tiden efter den 17 januari 1945 finnas om denne. Nu ha vi från en person i Sverige, vars anonymitet vi vilja bevara, erfarit att finske medborgaren chauffören Paul Nordström, Skutnäsvägen 12, Jakobstad, för vår uppgiftsgivare berättat vad som framgår av närslutna utdrag av en genom polisens försorg upprättad rapport. Den i rapporten omnämnd A. är identisk med Nordström. Vi böra icke underlåta taga kontakt med Nordström, men jag är något tveksam om hur detta lämpligast skall ske. Min kännedom om konsuln i Jakobstad är inte tillräcklig för att avgöra, huruvida han är lämplig för ett dylikt uppdrag, och jag har ett slag funderat över om inte Holgers i Vasa vore bättre skickad därför. Därest vi anlita någon av dem kan det väl knappast undvikas att meddelanden i denna sak sändas med allmänna posten, vilket förefaller mindre tillfredsställande. Jag tror därför, att den ur alla synpunkter bästa utvägen vore, att någon av beskickningens medlemmar under lämplig förevändning - inspektion av konsulaten i Österbotten? - reser upp till Jakobstad och där personligen uppsöker Nordström samt ingående förhör sig med denne om vad han kan ha sig bekant om Wallenberg. Jag skyndar mig påpeka, att resan givetvis icke behöver företagas omedelbart nu under julhelgen. Den förefaller utan olägenhet kunna anstå till januari.

./.

Emellertid vore jag tacksam för ett meddelande redan nu hur Du ser på saken.

H.Beck-Friis.

Envoyén Johansson, Helsingfors.

EXP. SW 18/12 M. Kiser 20/12

(34)

KUNGL.
SVENSKA BESKICKNINGEN

Helsingfors den 22 december 1947.
Strängt förtroligt.

134
29/12 47
P 2 Eu I

Broder,

P 2 Eu I

Med anledning av Ditt brev den 17 december om Wallenberg vill jag meddela Dig, att jag nog liksom Du anser det bäst, att en medlem av beskickningen reser upp till Jakobstad. I annat fall riskerar man att saken kommer ut på en eller annan väg

Jag är för dagen inte beredd att säga, vem som skall resa, då jag först vill diskutera detta med mina medarbetar I varje fall skall resan företagas utan onödigt dröjsmål. von Otter, som har några dagars semester, besöker Dig väl omedelbart efter helgdagarna, och då vore det kanske lämpligt att Du talade med honom om resan.

Din tillgivne
Otto Johansson

Kabinettssekreteraren Friherre Beck-Friis,
Kungl. Utrikesdepartementet.

Helsingfors den 4 januari 1948.

16/1 1948

p 2 Eu

pa

Förtidigt

Broder,

En av beskickningens tjänstemän var i Lördags uppe i Jakobstad för att taga reda på vad den i Ditt brev den 1[illegible] december omnämnde chauffören Paul Nordström visste om Raoul Wallenberg. Som Du finner av bifogade uppteckning visade sig, att Nordström tyvärr ej alls förmådde skingra dunklet kring Wallenbergs försvinnande. Att han "trodde" att Wallenberg var i samma läger som han, kan man ju ej fästa något avseende vid. Namnet Wallenberg ha väl de flesta finländare hört i ett eller annat sammanhang och det kan ju tänkas, att af Sandeberg, som Nordström tydligen ofta träffat, vid något tillfälle sagt, att han sett Wallenberg eller misstänkte att han funnes i lägret.

Din tillgivne
Otto Johansson

Kabinettssekreteraren Emilie H. Beck-Friis,
Utrikesdepartementet.

P.M.

Nordström hade under kriget och t.o.m. den 20 maj 1946 varit interneread i läger nr 27 Krasni Gorsk, beläget 28 km. från Moskva i den riktning där tyskarna under offensiven mot Moskva varit närmast staden. Lägret hade bestått av flera avdelningar, av vilka den första utgjorts av endast en barack, vilken varit omgärdad med ett 2 1/2 m. högt brädplank. De i denna avdelning internerade, vilka varit "de som kommit från Tyskland". hade ej tillåtits ha någon kontakt med lägrets övriga interner och de hade i tur och ordning förts till Moskva för att förhöras. Därefter hade de antingen återkommit till lägret och placerats i tredja avdelningen eller förts till en annan plats. Den tredje avdelningen, till vilken N. hört. hade bestått av fyra baracker och i denna avdelning hade internerna fått umgås med varandra tämligen fritt. N. hade efter en tids internering fått tjänstgöra som chaufför och tidvis som mekaniker inom lägret. Det a hade givit honom tillfälle att ganska fritt umgås med alla lägrets interner, utom de i första avdelningen. Bland de internerade hade funnits ett ganska stort antal skandinaver. Flertalet av dessa hade förvarats i första avdelningen men några hade flyttats över till den tredje. N. hade mest varit tillsammans med den svenske tidningsmannen af Sandeberg. Denne hade först kommit till första avdelningen. men efter ett års fängelsevaro från lägret hade han återkommit och då placerats i tredje avdelningen. N. och af S. hade där bott i samma barack. I början av maj 1946 hade N.

ådömts 14 dagars arrest och då han avtjänat denna hade af S. tillsammans med en dansk pastor, som tjänstgjort i danska röda korset, lämnat lägret och enligt vad N. erfarit skickats till ett läger i Odessa.

En annan svensk som N. mindes hade varit lång och ljus och klädd i en svensk militärpäls. Han hade tillhört en svensk hjälporganisation i Tyskland och där blivit tillfångatagen av ryssar. N. kunde ej erinra sig hans namn, men det hade i varje fall ej varit Wallenberg.

N. erinrade sig W:s namn och trodde att han varit bland de i lägret internerade svenskarna, men han kunde ej erinra sig ha träffat eller sett W. N. ansåg, att om W. varit i lägret samtidigt med af S., denne skulle ha vetat om det.

Den 3 januari 1948.

24/1
br.Schartau
Johansson, Hfors

Se ang. Lillträsk sista
bil. till Hans volla - Grajohn
26/6 -47

Jakobsdalen 9. 1. 48.

Tu Ingegerd Söderberg
... ej meningen ...
person.

H. K. H. Kronprins Gustaf Adolf

23 — jan. 1948
p 2 Eö

Om jag ber om ursäkt för min djärvhet, vore jag Eder mycket tacksam för upplysningar om huruvida den senaste ertylekningen av Raoul Wallenberg, d.v.s. föreställande honom själv, och teckn på fångtåget i Sofiia i Ryssland senaste höst. Hans mor eller syster vise jag inte fråga, ej heller Tre ... som jag sammanträffade med i somras. Att Wallenberg lever därom är jag säker, även vise få bekräftelse över om teckningen kommit!

Högaktningsfullt

pm Daniel ... skrift med ... 24/1

Petri/EO

KUNGL. UTRIKES DEPARTEMENTET

ang. Raoul Wallenberg

STOCKHOLM		19
Stockholm den 23 januari 1948.		
N:o (a)	1 bil.	BIL.
INK. D. N:o		
AVD.	GR.	MÅL.
P	X2	Eu I

Fredsgatan 10
Herr Advokaten Yngve Schartau, Stockholm.

./. För eder kännedom ber jag härjämte få översända avskrift av ett till H.K.H. Kronprinsen ställt brev från Birger U. Lilltrüsk. Den i brevet omnämnda blyertsteckningen av Raoul Wallenberg har H.K.H. aldrig fått mottaga. Jag vill icke underlåta meddela, att Lilltrüsk från tidigare besök i Sverige gjort sig bekant som en synnerligen ovederhäftig person. Han har uppträtt under falskt namn och två gånger förpassats tillbaka till Finland. Icke desto mindre har beskickningen i Helsingfors instruerats att sätta sig i förbindelse med Lilltrüsk för att söka utröna, vad han kan ha att berätta och huruvida han möjligen har ytterligare något exemplar av den omnämnda "blyertsteckningen" i sitt förvar, vilket han i så fall kommer att anmodas tillställa beskickningen.

u/Grafström

24/1
Eo

Petri/EO

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

ang. R. Wallenberg

Stockholm den 24 januari 1948.
P 2

STOCKHOLM		19
N:o 260	2 bil.	2 BIL.
INK. D. N:o	br.t.H.K.H.Kronprinsen från B.U.Lillträ 9/1	
AVD. P	GR. 2	MÅL. Eu

U.n.

Broder,

Den i Gillberna till von Otters handbrev till Petri den [illegible] 1947 omnämnde Lillträsk har till H.K.H. Kronprinsen [illegible] i avskrift närslutna brev i Wallenberg-frågan. [illegible] vi, som Du vet, icke vill lämna något oförsökt, har brevet [illegible] versänts till den familjen von Dardel närstående advokaten Schartau och jag får bedja Dig att på sätt i mitt likaledes närslutna brev till Schartau anges söka kontakt med Lillträsk.

./.

Grafström

Envoyén Johansson, Helsingfors.

24/1

P 2 Ru I

YNGVE SCHARTAUS ADVOKATBYRÅ

TELEGRAMADRESS: ADVOKATKONTOR
TELEFON: 23 11 70 POSTGIRO: 52 526

YNGVE SCHARTAU
ERIC WENNERHOLM
GUSTAF CARLSSON
LEDAMÖTER AV SVERIGES ADVOKATSAMFUND

YS/elb

STOCKHOLM DEN 26 januari 1948.
FREDSGATAN 10

Herr Utrikesrådet Sven Hj:son Grafström,
Kungl. Utrikesdepartementet,
Stockholm.

117
27/1 1948
P 2 Ru I

Emottagandet av skrivelsen av den 23 ds jämte därvid fogade brevavskrift har jag härmed att erkänna. Jag har talat med fru von Dardel i anledning av brevet och kan tillägga, att hon sy dela den uppfattning om brevskrivarens person, som kommer till uttryck i Eder skrivelse.

Med tillgifvenhet
Yngve Schartau

Telegram i maskin chiffer från
Helsingfors
Avsänt den 6/2 19 48 kl 1645
Ankom den / 19 kl
Utskrivet i 1 exemplar
Detta är originalet
Intelefonerat.

7 febr. 1948

5. Grafströms handbrev 24 januari Wallenberg åberopas. Lilliträsk har i brev sagt sig troligen kunna anskaffa flera teckningar samt lämna mig vissa muntliga upplysningar i slutet av januari. Åberopande erforderliga långa resor för teckningarnas hämtande och hitförande begär mannen 5.500 mark. Benäget telefonera eventuellt bemyndigande skäliga utlägg.

Johansson.

7/2

Helsingfors den 6 februari 1948.
1 bil.

161
161/12 48
P 2 Eu I

12/2 Besv.

Broder,

Åberopande Ditt handbrev den 24 januari ber jag härmed få översända avskrift av ett brev från Lillträsk i Wallenbergaffären. - Jag avvaktar för närvarande från Utrikesdepartementet begärt besked angående den av Lillträsk angivna kostnadsersättningen.

Den tillgivne
Otto Johanson

ikesrådet Grafström,
ngl. Utrikesdepartementet.

Avskrift.

Isojotsi Onsdagen der 4.2.48.

P 2 Eu I

161

Till Kungl. Beskickningen

Helsingfors.

Edert v/ av den 30/1 erhöll jag i dag och får för den skuld meddel att, vad blyertztekningen vidkommer sände jag denna i ett vanligt enkelt brev, enär t.v. alla till utlandet försäkrade brev öppnas. Det heter ju visserligen att censuren upphört åtminstäne vad posten vidkommer, mer detta håller nog inte sträck. ty jag har flere gånger märkt att mina brev varit öppnade. Skada att inte teckningen kommit fram. Det var en Ingermanländare, alltså en Sovjetrysk medborgare, som gjort denna, den tid han visstades tillsammans med föremålet för teckningen på samma interneringsläger år 1947. S.s. rysk medborgare visstas han nu ss. hemlig flykting i Finland, och när jag senast träffade honom sade han sig ha viktiga upplysningar ang. en svensk på interneringslägret i Soteva. Denna svensk påstod sig vara R.W. Själv blev jag även i tillfälle att 194[illegible] se och genom väggen tala med samma person som ville att jag skulle meddela hans anhöriga i Sverige var han fanns.. Jag fick även förbindelse med hans syster fru Nina Lagergrén och hennes en bekant en fru Söderberg. vilken besökte mig senaste sommar. Jag lovade då att skaffa vidare upplysningar om R.W. och fick då reda på att Ingermanländaren ifråga rymt från lägret. Han var en god tecknare, och gjorde även några skisser i blyerz av lägret och några av internerna. En R.W. föreställande teckning fick jag av honom för vidare befordran till Sverige och sände jag denna till H.K.H. Kronprinsen i den tron att den posten inte skulle öppnas. men det var ett misstag. På grund av att jag kom in på sjukhus här i Isojotsi för en bukhinneoperation. blev mina förbindelser med Ingermanländaren avbrutna och skriva till honom tordes jag inte. Ink. fredag blir jag utskriven härifrån och skall då omedelbart söka opp honom ty han har ännu ett par små skisser föreställande R.W. och skall jag likaså försöka få skisserna över lägret och så fort jag fått dem överlämna dem till Er, men på ett sätt möter det för mig litet hinder att nå ett hastigt resultat och få snabb kontakt med Ingermanländaren och det är resekostnaderna. Den penningar jag haft ha åtgått till läkare och sjukhus, och medicin. Resan härifrån med postbuss över Tammerfors till Villmanstrand kostar ca 1500 mark enkel biljett och från Villmanstrand har jag ca 80 Km. med skidor till ödemarken. där han bor. Dessutom kost och logi under resan samt resan Villmanstrand - Helsingfors Jag beräknar att ca 4.500.- a 5.500 mark torde hinna till, och blir det någonting över. så hämtar jag resten tillbaka. ty det är inte min avsikt att göra anspråk på någon ersättning, utan ändast att vara till hjälp och det gärna gör jag. Det är ju självklart att om jag kan hjälpa så gör jag det. och jag ger mitt hedersord på att alla uppgifter jag lyckas komma över äro sanna och korrekta.

(30)

Det är ju ändå bättre att inte direkte vända sig till R.W:s anhöriga och hans gamla mor, som måste ha det mycket svårt, utan är det bättre att genom Svenska myndigheter på saken utredd.

I den händelse att Herr Ministern anser sig vara i tillfälle att sända mig respenningar - låt oss säga 5.500 mark och sålunda vill ha de andra teckningarna jämte uppgifter ytterligare om R.W. var då vänlig sänd dessa ss. telefonremissa till Kansallis-Osake-Pankki i Isojoki eller som postanvisning med returpost under min Adress Isojoki c/o A H O L A. Det var meningen att resa den 9 dennes härifrån och beräknar jag vara på legation den 23 dennes med teckningarna m.m. och som jag sade vad som blir över av penningarna skall jag tillsammans med fullständig redovisning över alla utgifter, lämna tillbaka.

Närapå med säkerhet vågar jag påstå att R.W. lever, ifall nu inte under de senaste veckorna någonting inträffat. Jag känner ju honom inte. och vet inte något om varken hans utseende ea. men om det är möjligt skall jag försöka få reda på var han t.ex. visstats som barn. hans föräldrars ålder o.s.v. Åt Ingermanländaren har berättat en del och kanske först dessa personalia kan lämna något ljus över saken.

På lägret i Lotina finnes även andra svenskar, och torde Ingermanländaren ha förteckning över dem.

I vilket fall som hälst emotser jag ett expressvar av Er.

Med utmärkt högaktning:

Birger U. Lilltråsk

Isojoki

c/o A H O L A.

KUNGL. UTRIKES DEPARTEMENTET Petri/AA

ang.R.Wallenberg.

Stockholm den 12 februari 1948.

P 2.

STOCKHOLM		19
N:o 511		BIL.
INK. D. N:o hbr.Hfors 161		
AVD.	GR.	MÅL.
P	2	Eu I

Broder,

Åberopande Ditt handbrev den 6 februari rörande Wallenberg-affären vill jag härmed lämna beskickningen bemyndigande att betala Lillträsk de begärda 5.500 mark.

Grafström

Envoyén Johansson, Helsingfors.

kr [illegible].AA.

11 P2 Eu

En härstädes såsom trovärdig ansedd person X har meddelat att han på omvägar erhållit ett brev från Tallinn, ~~där~~ i vilket avsändaren lämnat några upplysningar angående Raul Wallenberg. Anmärkas må att X erhållit i uppdrag att diskret göra vissa efterforskningar. Nedan angivna foto har X erhållit härifrån.

Tidigare har mellan X och brevskrivaren överenskommits om följande code:

51
14/2 48
P 2 Eu

Farbror = Raul Wallenberg

att vara sjuk = att vara i fängelse

sjukskötare = fångvaktare

Söner = medfångar

Brevet är i transumerade delar av följande innehåll:

"Farbror är knappast att känna igen på fotot. När jag såg honom sist, var han sjuk, skäggig och i sällskap med sjukskötare. Några gemensamma drag kan man dock hitta på kortet.

För intressets skull skall jag visa kortet även till hans söner, då även dessa såg honom som sjuk.

När jag igen får tid över, skall jag skriva på nytt."

Brevskrivaren säger alltså icke var eller när han sett Wallenberg. Den sista meningen i brevet skall enligt X betyda, att brevskrivaren återkommer, när han får tillfälle att sända något brev.

Stockholm den 13 januari 1948.

Broder (G. [illegible])
Jag vore tacksam, om Du ville ringa mig, när Du genomlöst denna handling.
Sth d. 13.I.1947
Georg Thulin

Grafstein talat med Thulin

P 2 Eu I

Händelsevis mötte jag idag Ossian Eriksson på gatan och frågade då, om han hade något nytt att berätta om Raoul Wallenberg. Detta sade han sig inte ha. Han föreföll något besvärad över sammanträffandet.

Stockholm den 21 februari 1948.

P2 Ex I

P.M.

Ossian Eriksson ringde mig på eftermiddagen Marie Bebådelsedag i min bostad och sade, att han hade anledning antaga, att norrmannen Tyngvik (vars rätta förnamn vore Odvar och icke Alf) bodde på Sveavägen 70 tillsammans med en del andra utlänningar.

Stockholm den 22 mars 1948.

P.

24/3 Kommissarie Danielsson meddelat att f.n. ingen person med namnet Tyngvik bodde under den angivna adressen. Han föreslog att man skulle söka erhålla ytterligare upplysningar genom Ossian Eriksson. J.A.

KUNGL.
SVENSKA BESKICKNINGEN

Helsingfors den 9 april 1948.

Sthlm.d.13.4.48. 636
Anger/GE
Överl.f.k.t.584 9.4. 48.
Adv.Y.Schartau,
/u/ Grafström
ch.f.pol.avd.

Schartaus Adv.b.

13.4.48

Broder,

Den i brevväxling mellan Grafström och mig angående Raoul Wallenbergaffären nämnde Uno Lillträsk uppgav i ett brev, vilket anlände någon dag innan vi fått bemyndigande att utbetala pengar till Lillträsk, att han nyligen träffat den man, som innehade en teckning av Wallenberg, och att beskickningen kunde tillskriva denne direkt. Så skedde, men mannen i fråga förnekade i ett ganska temperamentsfullt brev, att han visste något om teckningen. En ny hänvändelse gjordes då till Lillträsk den 16 mars, vilken hittills icke besvarats.

I dagens Hufvudstadsblad meddelas, att "den beryktade storskojaren Uno Lillträsk från Lappfjärd" fasttagits i Vasa för checkbedrägerier. Checkerna voro undertecknade med namnet Birger Lillträsk, varför det icke torde vara något tvivel om att det är vår man det gäller.

Om jag inte hör något annat från departementet torde väl undersökningen efter Lillträsks linje få nedläggas.

Byråchefen R. Bagge
Utrikesdepartementet.

YNGVE SCHARTAUS ADVOKATBYRÅ

YNGVE SCHARTAU
ERIC WENNERHOLM
GUSTAF CARLSSON
LEDAMÖTER AV SVERIGES ADVOKATSAMFUND

TELEGRAMADRESS: ADVOKATKONTOR
TELEFON: 23 11 70 POSTGIRO: 32 826

YS/elb

STOCKHOLM DEN 12 maj 1948.
FREDSGATAN 10

Herr Utrikesrådet Sven Grafström,
Kungl. Utrikesdepartementet,
Stockholm.

18/5 2958
18 maj 1948
P 2 Fa 1

Härmed har jag att erkänna emottagandet av Edra meddel
av den 9, 26 och 27 sistl. april angående Raoul Wallenberg.

På grund av en tids bortovaro har jag icke tidigare va
i tillfälle att framföra mitt tack - något som jag är angelägen
framhålla till förklaring av mitt dröjsmål i detta hänseende.

Det var intressant att erfara, att misstankarna rörande
Lillträsk voro befogade. Kanske vågar man hoppas, att någon av
återvändande danskarna kunna ha något att förmäla till upplysni
i saken och jag är tacksam för detta goda uppslag.

Med tillgivenhet

KUNGL.
SVENSKA BESKICKNINGEN

Helsingfors den 18 maj 1948.

Anger/Pz
Sthlm d.27.5.48
Överl.f.k.till
Adv.Schartau,Sthlm 2498
u/Grafström
Ch.f.pol.avd.

1 bil.
/ i 2 ex./
926
21/5 48
P 2 Ew I

28-48
5 Pz

Broder,

./.

Härmed får jag översända en i Hufvudstadsbladet in förd korrespondens från Vasa angående den från Raoul Wallenberg affären bekante Uno Lillträsk. I notisen uppges att fru Lagergr sammanträffat med Lillträsk i Kristinestad, varvid hon av en br der till Lillträsk skulle ha upplysts "om rätta sakförhållandet Ännu när Lillträsk häktades korresponderade ju beskickningen me honom för att på basen av hans uppgifter få fram den apokryfisk teckningen av Wallenberg.

Din tillgivne
Uno Johansson

trikesrådet Grafström,
ungl. Utrikesdepartementet.

Hufvudstadsbladet den 14/5 1948

9a

p 2 Eu 1

Lappfjärdsbo skojade med Wallenbergs

Bedragaren Uno Lillträsks syndaregister växer.

Vasa, torsdag.

Storskojaren Uno Lillträsk från Lappfjärd har enligt vad Eder korrespondent från tillförlitligt håll erfarit många nya synder på sitt redan förut svårt belastade samvete. Han har skrivit till Raoul Wallenbergs syster och uppgett att han träffat Wallenberg i ett ryskt fångläger och han har även korresponderat med greve Folke Bernadotte om frågor rörande ungdomsvården inom en förening som han uppgett sig själv vara ordförande för.

För närvarande ligger Uno Lillträsk på länssjukhuset i Östermyra. Som bekant anhölls han för en tid sedan i Vasa på grund av att han utskrivit förfalskade checker. Checkerna var undertecknade med namnet Birger Lillträsk och stämpeln Föreningen för fri ungdomsvård i Finland, vilken förenings enda medlem Lillträsk själv var.

Lillträsk får nu för fjärde gången sin mage tömd på diverse skrot, såsom sönderbrutna skedar, gafflar, rakblad, muttrar och annan hårdsmält föda, som han på olika restauranger mot groggar som vedergällning intagit. Vid ett tillfälle på en restaurang i Vasa bröt han skeden i tvenne delar, sedan maten förtärts, och svalde den som efterrätt.

Enligt vad som nu framgått har Lillträsk under den senaste tiden utökat sitt syndaregister med en hel del bedrägerier. Bl. a. har han skrivit till Raoul Wallenbergs anhöriga i Sverige och berättat att han varit krigsfånge i Ryssland, och där i ett fångläger sammanträffat med Wallenberg och hade meddelanden från denne. En syster till Wallenberg anlände även till Kristinestad och hade på Stadshotellet därstädes ett sammanträffande med Lillträsk. Vid ett sammanträffande med Lillträsks broder blev hon underrättad om rätta sakförhållandet. Till saken hör att Lillträsk inte alls var med i det senaste kriget och ännu mindre varit i rysk fångenskap.

I sin egenskap av sekreterare och verksamhetsledare för Föreningen för fri ungdomsvård har Lillträsk även stått i livlig korrespondens med olika missionssamfund och har i en del fall mottagit understöd för nämnda förenings verksamhet. Bland annat har Lillträsk korresponderat med greve Bernadotte angående ungdomsvården inom föreningen. Lillträsk har ett förtroendeingivande yttre, uppträder mycket belevat, och har förmågan att skriva långa och rörande brev, i vilka han utlägger ungdomsproblemet i Finland och behovet av ungdomsvård.

Vid tiden för underhandlingarna om pakten med Sovjet anlände Lillträsk till Vasa tillsammans med flera personer från de finska inlandssocknarna, vilka han lovat ta över till Sverige. Han uppbar betalningen i förskott och öppnade ett checkkonto på 1,000 mk i en bank, varigenom han erhöll den checkbok, som han sedermera använde vid utskrivandet av de förfalskade checkerna.

YNGVE SCHARTAUS ADVOKATBYRÅ
YNGVE SCHARTAU
ERIC WENNERHOLM
GUSTAF CARLSSON
SIGURD WALDENSTRÖM
Ledamöter av Sveriges Advokatsamfund

Telegramadress: Advokatkontor
Tel. 23 11 70 • Postgiro 52526

YS/UÅ

STOCKHOLM DEN 29.
FREDSGATAN 10 1948

Herr Utrikesrådet Sven Grafström,
Kungl. Utrikesdepartementet,
Stockholm.

Oa 165 2620
315.
p 2 Ea I

Härmed har jag att erkänna emottagandet av kopia av envoyén Johanssons skrivelse rörande Raoul Wallenberg med däri berörda notis i Hufvudstadsbladet.

Med utmärkt högaktning

Yngve Schartau

KUNGL.
SVENSKA BESKICKNINGEN

Helsingfors den 14 december 1948
1 bil

1055

Ink. 16/12 48		
Avd. P	Gr. 2	Bil I

24/12
Fru Bellander erhöll
brevet av brevet 7.6.

Anger

Broder,

I anslutning till brevväxling med Grafström i Raoul Wallenberg-ärendet ber jag få insända en notis i Hufvudstadsbladet för den 12 ds angående Uno Lillträsk, vilken numera dömts till fängelse för diverse bedrägerier. Hans påstående om att han sutte inne med uppgifter om Wallenberg nämnas även i notisen.

Din tillgivne
Fred Johansson

Utrikesrådet Dahlman,
Utrikesdepartementet.

"Hufvudstadsbladet" 12/12-48.

1435

HB. 11.12.48

BEDRAGAREN LILLTRÄSK FICK FÄNGELSE 3 1/2 AR

Vid rådhusrättens i Vasa sammanträde på torsdagen behandlades målet mot Uno Lillträsk från Lappfjärd. För åtta bedrägerier och försök till bedrägeri dömdes han till sammanlagt 3 år 6 mån. fängelse.

Lillträsk hade av flera personer i Sverige till vilka han sänt brev med falska uppgifter om sig själv och sina förehavanden lyckats erhålla ett stort antal gåvopaket samt i Vasa betalat sina restaurangnoter och andra räkningar med checker utan täckning.

Som bekant hade han skaffat sig en stämpel med namnet Föreningen för Int ungdomsvård och med denna stämpel undertecknat sina checker. Denna förening existerade endast i Lillträsks synnerligen livliga fantasi och dess enda medlem var han själv. I samma obefintliga förenings namn har han även tillskrivit olika personer och organisationer i Sverige och i förande brev beskrivit nödläget bland ungdomar som tillhörde hans förening. Bl. a. hade han stått i brevväxling med Greve Folke Bernadotte angående den förestående ungdomsvården.

Av Lillträsks övriga bravader kan nämnas att han skrivit till Raoul Wallenbergs anhöriga i Sverige och påstått att han under krigsfångenskap i Ryssland träffat den försvunne Wallenberg i ett fängelse. En syster till Wallenberg infann sig även i Kristinestad och sammanträffade med Lillträsk, men kom underfund med att det rörde sig om ett bedrägeri. Det kan nämnas att Lillträsk inte alls var med i kriget och ännu mindre varit i någon fångenskap.

Lillträsk har suttit anhållen en längre tid under vilken han på sjukhus fått sin magsäck tömd på diverse skrot, såsom rakblad, avbrutna skedar, muttrar och annat dylikt, som han på restauranger förtärt mot ersättning i form av groggar.

Anger/EL

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

ang. Raoul Wallenberg

STOCKHOLM 19 Stockholm den 3 februari 1949.		
N:o 334		BIL. Strängt förtroligt.
INK. D. N:o von Otter-Lagerfelt 29.1.49		
AVD. P	GR. 2	MÅL. Eu I

Pol

Broder,

Åberopande Ditt handbrev den 29 januari 1949 vill jag fråga, om Du tror det vore lämpligt att beröra fallet Raoul Wallenberg med den av Dig omnämnde personen. Om han ändå har tänkt sig att söka taga sig tillbaka till Ryssland för att hjälpa andra fångar, kanske han kunde ha ögonen öppna även för W. Utsikterna äro väl synnerligen minimala att på denna väg få någon klarhet i dennes öde, men vi vilja som bekant inte lämna något oförsökt.

/u/ Lagerfelt

T.f. Chargé d'Affaires Friherre von Otter,

Helsingfors.

3/2-49

Redogörelse för resa till Finland under tiden 4 - 8/6 1951.

Sedan det bestämts att finske medborgaren Paul Lorentz m skulle höras på nytt, avreste undertecknad måndagen den 4 juni med flyg till Helsingfors för att därifrån fortsätta med flyg till Wasa och sedan per järnväg taga mig fram till Jakobstad. Vid ankomsten till Helsingfors visade det sig att någon plats på Wasa-planet icke kunde erhållas, varför jag på måndagskvällen den 4 avreste med tåg till Jakobstad (Pietarsari). Då jag före avresan från Sverige erhållit gynnsamma uppgifter om polismästare i Jakobstad beslöt jag mig för att rådgöra med honom före samtale med Nordström, varvid jag särskilt tänkte förhöra mig om kommunisternas aktivitet i Jakobstad och om det kunde förefinnas någon reell grund för Nordström att av fruktan för kommunisterna underlåta att säga sin uppriktiga mening. Polismästaren, vilkens namn är Laurell och vilken har nära förbindelser med Sverige, där han har en dotter boende, förklarade att Nordström var en mycket svårtillgänglig person, vilken icke i onödan yttrade något. Polismästare Laurell hade hört, att Nordström vid något tillfälle låtit undslippa sig, att förhållandena varit fruktansvärda i Ryssland, men några detaljer hade han aldrig lämnat. Nordströms svåger, kommunalmannen Sandström, vilken hade släktförbindelser med Sverige, var enligt polismästare Laurell en mycket pålitlig och samvetsgrann människa, och han tillhörde det socialdemokratiska partiet, Polismästare Laurell ansåg, att den bästa vägen att närma sig Nordström vore att ta Sandström till hjälp för etablerande av kontakten. Polismästaren bad Sandström komma till polismästarens bostad, där jag hade ett samtal med Sandström. Sandström trodde nog, att man skulle kunna få Nordström att tala, om han fick ett löfte om, att hans namn icke skulle på något vis komma att prisgivas, och Sandström erbjöd sig att tala med Nordström. Sedan Sandström talat med Nordström, bestämdes att Nordström i sällskap med Sandström skulle infinna sig på kvällen tisdagen den 5:te juni 1951 i polismästarens bostad.

Nordström, vilken är boende under adress Heimbackavägen 10 i Jakobstad, tel. 834, tinade upp så småningom under samtalets gång, sedan såväl undertecknad som polismästare Laurell förklarat att han icke behövde hysa några farhågor för att mitt samtal med honom skulle bliva känt, då det endast var polismästaren och hans

svåger Sandström, som kände till mitt uppdrag i Jakobstad. Jag bad Nordström ge en beskrivning på Krasnijgorsk-lägret, och han förklarade, att Krasnijgorsklägret, som hade nr 27 som ordningsnummer, egentligen bestod av tre olika läger, belägna på ett avstånd av 2½-3 km från varandra. Krasnijgorsk ligger omkring 28 km utanför Moskva, men Nordström kunde inte säga i vilket väderstreck lägret var beläget med utgångspunkt från Moskva. Nordström hade under sin interneringstid i Ryssland varit i olika läger och kom troligtvis någon gång under 1944 till Krasnijgorsk. Huruvida de olika avdelningarna inom Krasnijgorsklägret hade någon särskild beteckning, kunde Nordström inte yttra sig om. Då han flyttades över till detta läger, kom han till en mindre avdelning, som här kommer att betecknas med bokstaven A. Då Nordström vistats i denna avdelning under någon tid, började avspärrningsarbete för en av barackerna, i det att man inhägnade denna barack med taggtråd och utsatte särskilda vakter. I samband med att detta arbete blev färdigt för denna specialbaracks iordningsställande fick Nordström tillika med andra interner flytta över till en annan avdelning, som här betecknas som avdelning B. Inalles torde det ha funnits mellan 7 - 8.000 internerade och krigsfångar i avdelningarna A och B, med sju à nio baracker i varje avdelning. Nordström, som kunde ryska språket hade i viss mån en privilegierad ställning, och han fick bl.a. tjänstgöra som chaufför på en bil, från vilken proviantéringen ombesörjdes. Han var kvar i avdelning B till någon tidpunkt på sommaren 1946, då han flyttades till ett läger i Leningrad, och därifrån frigavs han någon gång i oktober 1946.

På direkt fråga vad han kände till om Raoul Wallenberg svarade han, att han av någon hört berättas, att det fanns en svensk vid namn Wallenberg i rysk fångenskap. Vem denne någon var, som berättade detta, kunde Nordström icke erinra sig, och han kunde icke med säkerhet säga, när han hörde detta berättas. I lägret hade han talat med svensken af Sandeberg, men med honom hade han icke diskuterat fallet Wallenberg. Han kunde icke erinra sig, om uppgiften om att Wallenberg skulle vara rysk fånge lämnats till honom före eller efter sammanträffandena med af Sandeberg. Jag frågade nu Nordström, om han fattat uppgiften om Wallenbergs fångenskap så, att detta innebure, att Wallenberg skulle ha befunnit sig i Krasnijgorsklägret. Härtill svarade Nordström, att hans sagesman visserligen icke sagt, att Wallenberg befann sig i Krasnijgorsklägret, men med hänsyn till att någon förbindelse med andra läger icke förekom med mindre någon transporterats från ett läger till ett annat, så utgick Nordström från att Wallenberg måste ha be-

funnit sig i Krasnijgorsklägret, och närmast då i den särskilt innhägnade baracken, i vilken enligt vad Nordström hört berättas skulle ha förvarats "professorer och generaler". Bevakningen av denna barack var mycket sträng, och fångarna i baracken fingo icke samtala med andra i avdelningen A befintliga fångar inte ens genom taggtrådsstängslet. Endast ryska soldater hade tillträde till baracken för avlämnandet av mat till de internerade. I den tredje avdelningen, här betecknad C, hade Nordström icke varit och han kände därför icke till vilka personer, som kunde ha varit internerade där. Han hade icke under sin vistelse i Krasnijgorsklägret hört omtalas, att några andra svenskar än af Sandeberg och Wallenberg skulle ha varit i rysk fångenskap. Däremot hade han träffat på danskar och norrmän, men några namn på dessa kunde han nu icke erinra sig. Bland danskarna var en person, som sedermera blivit frigiven och som skulle ha skrivit någon artikel i någon Stockholmstidning. Möjligen skulle denna person ha varit präst. När artiklarna influtit i Stockholmspressen kunde Nordström icke säga med bestämdhet, men det måste ha varit efter oktober 1946. Själv hade Nordström icke läst artikeln eller artiklarna i fråga men han hade hört dem omtalas.

Jag tillfrågade Nordström, om han icke haft ressällskap med två norrmän från Ryssland till Finland. Nordström svarade, att det var tre norrmän, som frigivits samtidigt från rysk fångenskap, men om dessa norrmän verkligen suttit i Krasnijgorsklägret kunde han icke säga, ty han hade träffat dem först under tiden, då han satt internerad i Leningrad. Namnen och adresserna på dessa norrmän hade Nordström fått och han sade sig ha anteckningar härom i sin bostad. Han lovade söka efter adresserna och överlämna dem till undertecknad, men senare på kvällen meddelade han, att han icke kunde finna dem. Dock trodde han, att hans hustru, som för tillfället var borta på arbete, skulle kunna veta, var adresserna skulle finnas, och Nordström lovade att skicka ett meddelande härom till undertecknad, om han fann adresserna. Den ene av norrmännen hade kaptens grad och torde ha varit omkring 50 år gammal. Den andre var möjligtvis underlöjtnant, och c:a 23 år gammal och den tredje var menig soldat och likaledes omkring 23 år gammal. De tre norrmännen hade rest från Hangö till Stockholm för vidarebefordran till Norge.

Sedan jag genom Nordströms svåger Sandström erfarit, att Nordström endast tack vare hjälp från en annan finne lyckats komma ut från Ryssland, frågade jag Nordström under vilka omständigheter han lyckades komma ut. Han uppgav då, att han i Krasnijgorsklägret sammanträffat med en finsk läkare vid namn Paaso, vilken antecknat Nordströms adress i Jakobstad innanför fordret till sin vapenrock, och då Nordström i oktober 1946 kom till Hangö erfor han, att han just hade doktor Paaso att tacka för att hans öde blev känt och att finska myndigheterna på grundval av dr Paasos utsago agerat.

Jag frågade Nordström, vilka möjligheter som förefunnes för en människa med relativt god hälsa och normal kroppskonstitution att klara livet i den ryska fångenskapen. Nordström förklarade då, (t förhållandena i Krasnijgorsklägret voro relativt drägliga, även om också där ett stycke bröd betalades med en guldklocka eller någon dyrbar ring. Däremot vore förhållandena i ett läger uppe i norra (ssland, varifrån Nordström sänts till Krasnijgorsk, mycket svåra, och i detta läger hade tidvis 30 - 40 fångar avlidit per dag. Efter 1945 hade förhållandena förbättrats något och den som klarade sig så länge, torde ha utsikter att överleva.

Nordström har gjort ansträngningar att få inresetillstånd till Kanada, och om han erhåller visering kommer han att resa dit. Jag frågade honom, om han nu verkligen sagt allt, vad han visste om svensken Wallenberg eller om han på grund av rädsla för kommunisterna och ryssarna eller på grund av något löfte, någon förbindelse eller dylikt, förbundit sig att icke yppa något. Han sade, att han icke skrivit under någon förbindelse eller givit något direkt löfte att (ke yttra något om förhållandena i Ryssland, men "politruker i Leningrad" hade sagt, att han borde vara försiktig med vad han yttrade sig om. Nordström försäkrade dock, att han icke kände till något mera om Wallenberg än vad han här uppgivit.

+ + + + + +

Då jag av Nordströms uppgifter om läkaren Paasos insats fick klart för mig, att dr Paaso tydligtvis var en handlingskraftig man och att han på grund av sitt yrke måhända haft större möjligheter till inblick i förhållandena i Krasnijgorsklägret, beslöt jag mig för att söka upp dr Paaso. Jag erfor, att han var identisk med barnläkaren Eino Johannes Paaso, född 23/4 1910 och bosatt i Kuopio. Vidare erfor jag, att Paaso varit krigsfånge under tiden 11/7 1941 - 12/7 1946. Då någon järnvägsförbindelse tvärs över Finland från Jakobstad till Kuopio knappast kunde begagnas på grund av att endast godståg trafikerar de olika småbanorna, återvände jag till Helsingfors för att därifrån möjligtvis komma

med flyg till Kuopio. Jag återkom till Helsingfors onsdagen den 6 juni och hörde mig för ang. flygmöjligheterna till Kuopio, men jag kunde icke erhålla någon plats på Kuopioplanet under torsdagen varför jag på onsdagskvällen avreste med tåg till Kuopio och på torsdagen den 7 juni 1951 sammanträffade jag med dr Paaso, vilken är föreståndare för barnsjukhuset (Savon Lastenlinna) tel. Kuopio 2124.

Det var riktigt, att Nordström sammanträffat med dr Paaso i Krænijgorsklägret, men tyvärr hade dr Paaso icke varit kvar i detta läger vid den tidpunkt, då Wallenberg kunde ha befunnit sig där. Såsom tidigare nämnts hade dr Paaso varit internerad som rysk krigsfånge i fem år. Han hade emellertid ambulerat mellan icke mindre än 11 krigsfångeläger, detta ~~[illegible]~~ emedan han av ryssarna påstods vara en farlig man, ~~[illegible]~~ troligen därför att han kunde ryska och icke drog sig för att säga sin mening till ryssarna. Till Krasnijgorsklägret hade Paaso kommit någon av de första dagarna 1944 och då träffat Nordström just i den avdelning, som av Nordström betecknats med bokstaven A. Paaso bekräftade att Krasnijgorsklägret var indelat i tre avdelningar och att just inom avdelning A fanns en specialbarack, där åtminstone generaler hållits inspärrade. Huruvida professorer eller andra prominenta personer även voro internerade där, kunde Paaso icke yttra sig om. Han hade nämligen inte kvarstannat i Krasnijgorsklägret längre än högst till slutet av februari 1944, och han hade sedan vistats i olika läger, tills han på sommaren 1946 frigavs. Under sin vistelse i Ryssland hade han aldrig hört namnet Raoul Wallenberg nämnas utan det var först efter återkomsten till Finland, som han erfor, att en svensk diplomat med detta namn försvunnit i Budapest.

I Krasnijgorsklägret vistades i början på 1944 en finsk medborgare, en dr Manner, vilken var internerad i lägret men som det oaktat hade mycket stora friheter. Dr Manner hade frivilligt begivit sig till Ryssland, troligen 1931 och han hade under sin vistelse där, troligen i egenskap av arkitekt byggt finska legationens hus i Moskva. I Moskva lär han ha en dotter boende. Denne man hade som sagt mycket stora friheter och kunde bl.a. erhålla permission för resa till Moskva. Säkerligen hölls dr Manner kvar i Krasnijgorsklägret åtminstone t.o.m. krigsslutet. Om han återvänt från Ryssland, visste dr Paaso icke, men han höll icke detta för troligt. Han har en broder, som är eller har varit någon högre ämbets- eller tjänsteman vid den finska statsförvaltningen. Brodern torde vara något mellan 60 och 70 år gammal och

dr Manner är själv något yngre än brodern i Helsingfors. Dr Paaso sade sig veta, att dr Manner i Moskva har kontakter med finska beskickningen där och om man kunde komma i förbindelse med honom, så skulle man säkerligen kunna få exakt besked ~~på~~, om Raoul Wallenberg befunnit sig i Krasnijgorsklägret.

Dr Paaso hade under sin fångenskap i Ryssland sammanträffat med ytterligare en finsk medborgare vid namn Johannes Hausmann. Om dr Paaso sammanträffade med denne Hausmann i Krasnijgorsklägret, kunde han icke bestämt säga, eller om det var i något annat läger, men han höll dock för mest troligt, att sammanträffandet ägde rum i Krasnijgorsk. Vid sin återkomst till Finland, då dr Paaso i Hangö hördes av den finska polisen, uppgav han för polisen, vilka fångländare han träffat i de ryska fånglägren, och därvid nämnde han även Hausmanns namn. Vid ankomsten till Helsingfors sökte dr Paaso kontakt med Hausmanns familj och fick då veta, att familjen förgäves sökt efter Hausmann i Ryssland. Hausmanns moder, som vid tiden vistades i utlandet, återvände till Helsingfors och sökte upp den finske presidenten, vilken lovade intervenera. Efter denna intervention dröjde det icke många veckor förrän Hausmann frigavs. Han torde ha ankommit till Finland antingen på hösten 1946 eller i början av 1947. Dr Paaso hänvisade till förhörsprotokollen över förhören i Hangö, där närmare detaljer angående såväl Hausmann som dr Manner förekomma.

Under sin vistelse i Krasnijgorsklägret sammanträffade dr Paaso med en ungersk medborgare en greve von Stumm, som tidigare varit ungersk militärattaché i London. von Stumm hade förfrusit båda benen, varför amputation måst företagas. Med denne von Stumm sammanträffade dr Paaso ganska ofta under sin vistelse i Krasnijgorsklägret, enär dr Paaso tog engelska lektioner hos von Stumm. Då olika yrkeskategorier ständigt försökte närma sig varandra är det helt naturligt, att von Stumm, om han fått höra att en svensk diplomat från Budapest skulle ha befunnit sig i samma läger, hade tagit kontakt med denne, och då det är troligt, dels att von Stumm på grund av sin invaliditet icke flyttades från Krasnijgorsklägret förrän i samband med frigivning, och dels att han verkligen frigivits just på grund av sin invaliditet och återsänts till Ungern, så borde ett försök göras, att komma i kontakt med von Stumm, vilken säkerligen skulle kunna bringa klarhet i frågan, om Wallenberg funnits i Krasnijgorsklägret.

Även dr Paaso bekräftade, att möjligheterna att överleva ökade efter krigsslutet och att en människa med normal motståndskraft nog bör kunna ha överlevat fångenskapen och att Wallenberg därför mycket väl skulle kunna vara i livet.

+ + + + +

Med anledning av de från dr Paaso erhållna uppgifterna tog jag kontakt med svenske ministern i Helsingfors och redogjorde i korthet för vad som framkommit. Ministern lovade att taga kontakt med finska utrikesdepartementet och höra sig för ang. dr Manner och Hausmann, så att kontakt om möjligt kan erhållas. Ministern kommer omedelbart att meddela resultatet av undersökningen till utrikesrådet Dahlman.

+ + + + +

Beträffande de av Nordström omnämnda tre norska medborgarna kommer undersökningar att ske för fastställande av deras identitet, så att de eventuellt kunna höras. Vid samtalet med Nordström framgick, att en finsk löjtnant - flygare-vid namn Lemminki befunnit sig i den av Nordström som läger A betecknade avdelningen i Krasnijgorsklägret. Hur länge Lemminki varit kvar i Krasnijgorsklägret kunde Nordström icke säga. Eventuellt kan förfrågan ang. Lemminki riktas till finske militärattachén i Stockholm, om de övriga spåren icke skulle ge önskat resultat.

+ + + + +

Beträffande greve von Stumm borde försök göras för utrönande av huruvida Stumm återvänt från Ryssland och var han nu befinner sig.

Stockholm den 11 juni 1951.

Otto Danielsson
(Otto Danielsson)

KUNGL.
SVENSKA BESKICKNINGEN

Helsingfors den 8 juni 1951.

Strängt förtroligt.

Broder,

I hastigt mod lovade jag kriminalkommissarie Danielsson att genom utrikesministeriet här försöka få kontakt med ett par herrar, som möjligen kunde lämna upplysningar om Raoul Wallenberg, nämligen dr Marner och Johannes Hausmann. Jag förmodar, att Danielsson informerat Dig om sitt samtal med mig.

Sedan jag nu en smula funderat på saken, har jag kommit till det resultatet, att jag kanske först bör ha utrikesdepartementets bemyndigande, innan jag företager mig något, då ju saken är särskilt ömtålig för finska myndigheter.

Jag skulle ju kunna försöka att spåra upp de båda herrarna med eller utan utrikesministeriets medverkan och utan att ange orsaken till mitt intresse för dem. Sedan kunde kanske någon medlem av beskickningen ha ett samtal med dem.

Att begära deras hörande genom utrikesministeriets försorg torde väl knappast vara lämpligt.

Tills jag hör något ifrån Dig, kommer jag att inskränka mig till att genom privata undersökningar söka spåra upp de båda herrarna, om de befinna sig i Helsingfors.

Min tillgivne

Utrikesrådet Dahlman,
Kungl. Utrikesdepartementet.

Engfeldt/MS.

KUNGL. UTRIKES DEPARTEMENTET

STOCKHOLM 19

Stockholm den 14 juni 1951.

Strängt förtroligt och personligt. BIL.

N:o 236 1 bil.

INK. D. N:o

AVD. P GR. 2 MAN

ang. Sjöborgs-utredningen.

Broder,

Med tack för Ditt handbrev den 8 dennes i Wallenberg-affären får jag, uteslutande för Din personliga kännedom, härmed översända ett utdrag av Danielssons rapport från resan i Finland, som berör hans besök hos doktor Paaso i Kuopio. Paaso synes enligt rapporten efter sin ankomst till Helsingfors från rysk fångenskap ha sökt kontakt med familjen Hausmann. Skulle Du icke lyckas få tag på Hausmann genom Dina privata undersökningar, vore det kanske en idé att höra sig för direkt med doktor Paaso.

Om Du inom den närmaste tiden icke skulle lyckas få spår på doktor Manner, skulle jag vilja ifrågasätta, om icke någon annan beskickningsmedlem, t.ex. Lindqvist, genom anlitande av de privata kanaler som kunna stå till buds skulle kunna fullfölja saken utan att taga upp den med de finska myndigheterna direkt. Det är ju möjligt att doktor Manner är identisk med en av upprorsledarna från 1918 vid namn Kulervo Manner och att han fortfarande finns i Ryssland, i vilket fall det givetvis är både svårt och kanske oklokt att söka kontakt med honom. Som Du ser av doktor Paasos berättelse, skulle Manner ha en bror, som är ellervarit någon högre ämbets- eller tjänsteman vid den finska statsförvaltningen. Han skulle nu vara mellan sextio och sjuttio år gammal. I den i Helsingfors utkommande biografiska handboken "Vem och Vad" för år 1948

./.

Envoyén O. Johansson,
Helsingfors.

finna omnämnd en överdirektör i Helsingfors, Arvo Manner, född 1882. Det förefaller ju ganska sannolikt, att detta är doktor Manners broder. I handboken är även landshövdingen i Kymmene län, Arvo Manner, född 1887, upptagen. Denne torde väl emellertid vara så känd i Finland, att doktor Paaso säkerligen skulle ha hänvisat direkt till honom, om denne är den åsyftade brodern.

Med hänsyn till att saken otvivelaktigt är ömtålig, vore det givetvis lyckligast om de upplysningar, som vi behöva, kunna införskaffas på privata vägar. Först då vi sett hur långt man kan komma med den metoden få vi väl överväga, om en direkt hänvändelse till de finska myndigheterna bör göras.

Dahlman.

Utdrag.

Bilaga 6

14/6 51 S.E.

Redogörelse för resa till Finland under tiden 4 - 8/6 1951.

.....

Då jag av Nordströms uppgifter om läkaren Paasos insats fick klart för mig, att dr Paaso tydligtvis var en handlingskraftig man och att han på grund av sitt yrke måhända haft större möjligheter till inblick i förhållandena i Krasnijgorsklägret, beslöt jag mig för att söka upp dr Paaso. Jag erfor, att han var identisk med barnläkaren Eino Johannes Paaso, född 23/4 1910 och bosatt i Kuopio. Vidare erfor jag, att Paaso varit krigsfånge under tiden 11/7 1941 - 12/7 1946. Då någon järnvägsförbindelse tvärs över Finland från Jakobstad till Kuopio knappast kunde begagnas på grund av att endast godståg trafikerar de olika småbanorna, återvände jag till Helsingfors för att därifrån möjligtvis komma med flyg till Kuopio. Jag återkom till Helsingfors onsdagen den 6 juni och hörde mig för ang. flygmöjligheterna till Kuopio, men jag kunde icke erhålla någon plats på Kuopioplanet under torsdagen, varför jag på onsdagskvällen avreste med tåg till Kuopio och på torsdagen den 7 juni 1951 sammanträffade jag med dr Paaso, vilken är föreståndare för barnsjukhuset (Savon Lastenlinna) tel. Kuopio 2124.

Det var riktigt, att Nordström sammanträffat med dr Paaso i Krasnijgorsklägret, men tyvärr hade dr Paaso icke varit kvar i detta läger vid den tidpunkt, då Wallenberg kunde ha befunnit sig där. Såsom tidigare nämnts hade dr Paaso varit internerad som rysk krigsfånge i fem år. Han hade emellertid ambulerat mellan icke mindre än 11 krigsfångeläger, detta emedan han av ryssarna påstods vara en farlig man, och troligen därför att han kunde ryska och icke drog sig för att säga sin mening till ryssarna. Till Krasnijgorsklägret hade Paaso kommit någon av de första dagarna 1944 och då träffat Nordström just i den avdelning, som av Nordström betecknats med bokstaven A. Paaso bekräftade att Krasnijgorsklägret var indelat i tre avdelningar och att just

inom avdelning A fanns en specialbarack, där åtminstone generaler hållits inspärrade. Huruvida professorer eller andra prominenta personer även voro internerade där, kunde Paaso icke yttra sig om. Han hade nämligen inte kvarstannat i Krasnijgorsklägret längre än högst till slutet av februari 1944, och han hade sedan vistats i olika läger, tills han på sommaren 1946 frigavs. Under sin vistelse i Ryssland hade han aldrig hört namnet Raoul Wallenberg nämnas utan det var först efter återkomsten till Finland, som han erfor, att en svensk diplomat med detta namn försvunnit i Budapest.

I Krasnijgorsklägret vistades i början på 1944 en finsk medborgare, en dr Manner, vilken var internerad i lägret men som det oaktat hade mycket stora friheter. Dr Manner hade frivilligt begivit sig till Ryssland, troligen 1931 och han hade under sin vistelse där, troligen i fångenskap av arkitekt byggt finska legationens hus i Moskva. I Moskva lär han ha en dotter boende. Denne man hade som sagt mycket stora friheter och kunde bl.a. erhålla permission för resa till Moskva. Säkerligen hölls dr Manner kvar i Krasnigorsklägret åtminstone t.o.m. krigsslutet. Om han återvänt från Ryssland, visste dr Paaso icke, men han höll icke detta för troligt. Han har en broder, som är eller har varit någon högre ämbets- eller tjänsteman vid den finska statsförvaltningen. Brodern torde vara något mellan 60 och 70 år gammal och dr Manner själv är något yngre än brodern i Helsingfors. Dr Paaso sade sig veta, att dr Manner i Moskva har kontakter med finska beskickningen där och om man kunde komma i förbindelse med honom, så skulle man säkerligen kunna få exakt besked, om Raoul Wallenberg befunnit sig i Krasnijgorsklägret.

Dr Paaso hade under sin fångenskap i Ryssland sammanträffat med ytterligare en finsk medborgare vid namn Johannes Hausmann. Om dr Paaso sammanträffade med denne Hausmann i Krasnijgorsklägret, kunde han icke bestämt säga, eller om det var i något annat läger, men han höll dock för mest troligt, att sammanträffandet ägde rum i Krasnijgorsk. Vid sin återkomst till Finland, då dr Paaso i Hangö hördes av den finska polisen, uppgav han för polisen, vilka finländare han träffat i de ryska fånglägren, och därvid nämnde han även Hausmanns namn. Vid ankomsten till Helsigfors sökte dr Paaso kontakt med Hausmanns familj och fick då veta, att familjen förgäves sökt efter Hausmann i Ryssland. Hausmanns moder, som vid tiden vistades i utlandet, återvände till Helsingfors och sökte upp den finske presidenten, vilken lovade intervenera. Efter denna intervention dröjde det icke många veckor förrän Hausmann frigavs. Han torde ha ankommit till Finland antingen på hösten 1946 eller i början av 1947. Dr

Paaso hänvisade till förhörsprotokollen över förhören i Hangö, där närmare detaljer angående såväl Hausmann som dr Manner förekomma.

Stockholm den 11 juni 1951.

(undert.) Otto Danielsson.

Kort 1/7 184 Ink. 25/7 (röd lapp)
25.7.51 P 2 Ent I

KUNGL.
SVENSKA BESKICKNINGEN

Engfeldt/Rtz
Sthlm. den 31 juli 1951.
Överl. t. Komm. Danielsson,
Sthlm., f.k. (hemligstpl.)
E.u.
Engfeldt

Helsingfors den 23 juli 1951.
1 bil.
Strängt förtroligt.

Broder,

Ditt handbrev den 14 juni 1951 rörande vissa utsagor från doktor Paaso i Kuopio överlämnade min företrädare före avresan härifrån till Bagge. Då Johansson själv icke hade tillfälle under de sista hektiska veckorna i Helsingfors att företaga en undersökning i ärendet, har Bagge sökt driva efterforskningen i saken.

De förfrågningar, som företagits, ha enligt Dina direktiv gjorts rent under hand och helt utan anlitande av myndigheterna. Vi ha inte fått någon kontakt med Manner ännu, vilken troligen knappast vistas här i landet. Hausmann har däremot attaché Sundberg talat med och därom uppsatt bifogade P.M. Som därav framgår, har Hausmann knappast något att erbjuda av vikt för efterforskningarna i denna sak. Det kanske för ordningens skull bör tillfogas att, vid de personliga hänvändelser som förekommit, intet härifrån antytts, som skulle kunna giva anledning till någon idéassociation med det egentliga föremålet för vårt intresse i denna angelägenhet. Detta har, som Du själv kan konstatera, heller icke varit erforderligt på nuvarande stadium.

Beträffande dr Manner föreligger följande. Denne torde icke vara identisk med Kullervo Akilles, den från 1918 herostratiskt ryktbare figuren, vilken synbarligen är äldre broder till landshövdingen i Kymmene län. Båda ha nämligen samma föräldrar. Kullervo är född 1880 och Arvo Verner Alexander 1887. Ej heller förefaller dr Manner vara broder till överdirektören i Lantmäteristyrelsen Arvo Johannes (född 1882), vilken på förfrågan säger sig ha en broder, som emellertid ej

Utrikesrådet Dahlman,

Kungl. Utrikesdepartementet.

bure titeln doktor och som varit mycket litet utomlands. Däremot var vid byggandet av finska beskickningens hus i Moskva åren 1936-37 en person vid namn Väinö Manner verksamt behjälplig vid anskaffning av byggnadsmateriel. Om denne uppgives, att han sedan omkring 1925 vistats i Sovjetunionen, dit han begivit sig efter en del ekonomiska trassligheter här i landet, och etablerat sig som båtbyggare eller något i den stilen. Han beskrives som en något egendomlig typ och vore icke doktor eller akademiker utan snarare affärsmannabetonad till sin utbildning samt kallade sig på 30-talet för ingenjör och hade under den långa vistelsen i Ryssland blivit nästan helt förryskad. Vid den tiden bodde han egen villa i utkanten av Moskva. Om Manners politiska inställning har intet kunnat inhämtas. Hans ålder lär vara ca 65 år. Uppgifter att Manner skulle ha nära förbindelser med finska legationen i Moskva bekräftas av personer, som varit med om byggandet av fastigheten där. Om Manners nuvarande vistelseort förefaller det svårt att få några säkra upplysningar. Enligt ryktet skulle han ha lämnat Ryssland och begivit sig utomlands eller åtminstone sökt visum till USA eller till Sverige(?), men dessa uppgifter synas alltför vaga och osäkra. I varje fall komma vi att fortsätta efterforskningarna för att, om det är möjligt härifrån, söka finna vägen till Manner.

Möjligen skulle det löna sig att också sätta vår beskickning i Moskva på spåret efter Manner med hjälp av anstående upplysningar.

Dr Paaso har tillskrivits, för den händelse han ytterligare kan uppfriska sitt minne.

Rut Tillgren

Torsten Engzell

KUNGL.
SVENSKA BESKICKNINGEN

P. M.

Finska medborgaren Johannes Hausmann lämnade vid besök på beskickningen följande upplysningar.

På fråga om han hade träffat några svenskar i ryska fångläger svarade han, att den ende var en c:a 40-årig läkare, ungefär 175 cm. lång och med rödfärgat helskägg, som han fått utpekad för sig i "Kiev-lägret nr 4", där han vistats under tiden juni - augusti 1947. Nämnda läger var ett internationellt samlingsläger, som innehöll cirka 5000 fångar av ett tjugotal olika nationaliteter, däribland norrmän och danskar.

Hausmann, som hade vistats i ett tjugotal olika läger, kunde icke påminna sighava varit i Krasnijgorsk-lägret, men ville icke helt utesluta möjligheten härav, då några av lägren kunde ha haft flera namn, som han icke kände till. Kiev-lägret nr 4 var emellertid det enda internationella läger, som han varit i; de övriga inrymde endast tyskar , rumäner, ungrare och några andra fiendenationaliteter. Dr. Paaso var den

enda finländare som H. kommit i kontakt med i Sovjet, vilket skett i Wologda- och Tserepovets-lägren.

Hausmann kunde icke påminna sig att han under vistelsen i Sovjet hört någon tala om eller i övrigt sett något som skulle tyda på att det fanns andra svenska fångar därstädes än nämnde, för honom helt okände, läkare.

Helsingfors den 23 juli 1951.

röd lapp.

UNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

2 till
3 »
4 »

Chiffertelegram (BUD)

Från Moskva
Avsänt den 27/4 1953 kl. 0837
Inkom den 27/4 1953 kl. 1055
Utskrivet i 3 ex. Detta är originalet.

Dnr		
Avd.	Gr.	Mål.

27/4 Fm. Enwell vid lessen u. Δ lovt under hand [illegible] hos finnar [illegible]

134. Edert enclair 71.

Ifrågasätter hemställan riktas till finska vederbörande om att dessa i försiktig form vid antagligt förhör med de återvändande finska medborgarna även ställa fråga, om de hört talas om någon svensk eller annan skandinav i Sovjet-fängelser eller läger.

Sohlman

II.:

KUNGL.
SVENSKA BESKICKNINGEN

Helsingfors den 26 oktober 1951.

Strängt förtroligt.

Hemlig.
Stockholm den 1 november 1951.
Överlämnas för kännedom till Kommissarie Danielsson, Stockholm.

Stig Engfeldt.
Förste Sekreterare.

Broder,

I anslutning till mitt brev den 19 dennes i Wallenberg-affären får jag nu meddela att jag talat förtroligt med kanslichefen Tarjanne om efterforskning i Moskva. Han förhörde sig - utan att nämna orsaken - med legationsrådet Pulkkinen, som länge varit i Moskva och denne uppgav då, att vid finska beskickningen i Moskva finnes sedan 1946-47 anställd en herr Manner, finsk medborgare. Denne hade varit internerad i ett ryskt läger och hade sedan länge varit i Ryssland. Han vore någon slags faktotum, som skötte huset. Han levde i "samvetsäktenskap" med en ryska och ville troligen därför ej lämna Moskva. Tydligen är detta den Manner, vi sökt.

Tarjanne har ingenting emot att vår ambassad i Moskva kontaktar finska beskickningen, lämpligen legationsrådet Enckell. Då man emellertid måste utgå från att Manner är spion måste största försiktighet iakttagas.

Utrikesrådet Dahlman,
Kungl. Utrikesdepartementet.

(121)

KUNGL.
SVENSKA BESKICKNINGEN

Helsingfors den 13 maj 1953.

Förtroligt.

21/5 Jarring/ATA
Pol.delg.
Överl. för förtrolig kännedom
till Ambassadören Sohlman, Moskva.
u. Gunnar Jarring

793

Ink. 16.5		1953
Avd.	Gr.	Mål
~~Jer~~	~~1~~	~~af~~

p 2 Eu I (ä)

EXP. 21/5 53 RTA

Broder,

Vid mitt senaste besök hos Dig bad Du mig söka förverkliga en av Sohlman framförd önskan att man skulle här kunna fråga från Sovjetunionen återvändande finska fångar om de sett till eller hört något om eventuella svenskar i ryska läger eller fängelser.

Vid ett besök i går hos kanslichefen Tarjanne frågade jag om möjligheterna för sådana efterforskningar. Han ställde sig välvilligt tillmötesgående och lovade låta vederbörande polismän få en vink om detta. Emellertid framhöll han att utsikterna att få något resultat nog ej vore stora. De finska medborgare som frigivits eller - som man hoppades - komme att frigivas, vore sådana som fått straff för gränsöverträdelser eller i samband därmed gjorda förseelser. Hittills hade blott tre återkommit och de hade just inte haft så mycket att berätta, då de suttit i fängelser i Leningrad eller Tallin. Det torde dock finnas någon som varit i läger bortåt Ural men som ej kommit ännu. Just före mitt besök hos Tarjanne hade denne blivit underrättad om att gränsvakten vid östra gränsen under natten fått meddelande från ryssarna att de tidigt på morgonen kunde vänta två frigivna finnar. Trots att finske ministern i Moskva gjort officiell framställning om frigivandet kom svaret endast i form av dylikt meddelande till gränsvakten. Vilka de två vore, som nu skulle komma, visste man ej.

Din tillgivne

Gösta Engzell

rådet Jarring,
departementet.

(197)

Bergström/EW

KUNGL. UTRIKES DEPARTEMENTET

.repatriering av fångar
Ryssland

STOCKHOLM		19
Stockholm den 30 juli 1953.		
Strängt förtroligt.		BIL.
INK. D. N:o		
AVD.	GR.	MÅL.

Broder,

De uppgifter, som i olika repriser nått oss om frigivandet av i Sovjet fängslade eller kvarhållna finska medborgare erbjuder, som Du förstår, intresse för oss bl.a. med tanke på att här kanske kan yppa sig en möjlighet att erhålla någon upplysning av direkt eller indirekt värde för våra ansträngningar att vinna klarhet om RW:s öde. Det förefaller oss antagligt, att de frigivna finnarna vid återvändandet hem av myndigheterna i någon form höras rörande sin vistelse i Sovjet. Om så är fallet, ha vi frågat oss, om det icke vore tänkbart att inom ramen för ett dylikt förhör den frågan också ställdes till vederbörande, om man hört talas om någon svensk i rysk fångenskap. Det ligger i sakens natur att i dylikt fall RW:s namn icke finge nämnas. Alla ledfrågor måste undvikas. Först om frågan besvarades jakande, hade vi tänkt oss att man från svensk sida skulle beredas tillfälle till närmare utfrågning.

Jag får anmoda Dig att i strängt förtrolig ordning föra spörsmålet på tal med lämplig person. Av skäl, som jag här icke torde behöva närmare utveckla, är det ytterst angeläget att saken behandlas med all tänkbar diskretion.

I detta sammanhang vill jag understryka angelägenheten av att beskickningen, oberoende av särskild instruktion härifrån, i den mån repatriering av finnar från Sovjet förekommer, har uppmärksamheten riktad på möjligheten att på lämpliga väg söka erfara vad som till äventyrs må framkomma om svenskar i rysk fångenskap.

u/A. Lundberg

30/7
EW

G. E n g z e l l,

fors.

KUNGL.
SVENSKA BESKICKNINGEN

Helsingfors den 13 augusti 1953.

Strängt förtroligt.

16/8-53

Herr Kabinettssekreterare,

I anledning av handbrev den 30 juli 1953 till Envoyén Engzell, har jag mycket funderat på vem en sondering i den ömtåliga frågan lämpligen bör göras genom. Här finns ju en del personer, som svenska beskickningen skulle kunna med förtroende vända sig till, både inom polisväsendet och gränsbevakningen. Jag har emellertid kommit till det resultatet att utrikesminister Törngren ur olika synpunkter torde vara den lämpligaste att taga närmast kontakt med, bl.a. ur diskretionens synpunkt. Jag råkar känna honom förhållandevis väl och han är som bekant en särdeles "försiktig general".

Jag har därför i dag vid samtal med herr Törngren tillåtit mig under hand höra med honom, om han skulle vilja söka göra något för att av de återvändande finska medborgarna få utrönt, huruvida de under vistelsen i Sovjetunionen erfarit något om svenskar i rysk fångenskap. För att i möjligaste mån minska uppmärksamheten kunde man kanske t.o.m. låta frågan gälla "svenskar eller andra nordbor". Jag framhöll att det låge i sakens natur att man å svensk sida vore angelägen undvika allt som kunde ge ledtrådar till ändamålet med hänvändelsen.

Minister Törngren sade sig gärna vara beredd att göra vad han kunde för att hjälpa oss i denna sak och förstod väl det svenska intresset att icke lämna någon tänkbar utväg oprövad för att komma till klarhet (lustigt nog nämndes intet namn under samtalets gång; det visade sig som jag från början visste, helt överflödigt), även om han för

Kabinettssekreteraren Lundberg,

i k e s d e p a r t e m e n t e t.

sin del hade föga förhoppningar om att något positivt skulle framkomma härstädes. Han upplyste, att det är inrikesministeriet som hade hand om förhören med de återbördade och han trodde, att dessa försigginge mera centralt.

Med utmärkt högaktning
Hans Blix.

Sekr. Rynell -1/2 26/8 53

Kopia.

Kungl. Svenska Beskickningen

Ang. ryska frigivningen av finska medborgare.

Ill H. 23.4.53.

komm. Danielsson
Naft del.

Helsingfors den 13 augusti 1953.

Nr 735.

HP 1. Förtrolig.

(Pol.delgivning)
Stockholm den 20 augusti 1953.
Överlämnas för förtrolig kännedom till Beskickningschefen i

Till Hans Excellens Herr Ministern för Utrikes Ärendena.

(Sten Aminoff)
Tjf. Byråchef

Av utrikesministern har jag i dag inhämtat följande rörande den ryska frigivningen av finska medborgare.

Beträffande personer tillhörande de kategorier, som omfattas av Sovjetunionens benådningsukas den 27 mars 1953, hade framställningar hittills gjorts om hemsändning till Finland av 18 personer. Tio av dessa hade redan kommit över hit och sju å åtta väntades bliva återbördade. Bland de redan anlända är en familj på fem personer, därav ett litet barn, vilka kommit till Finland i går.

Finska regeringens démarcher hade som bekant utsträckts även till andra kategorier än ovannämnda och man ansåge sig ha befogade förhoppningar om välvillig inställning från rysk sida. Minister Törngren hänvisade till den stora repatrieringen senaste tiden av österrikare från Sovjetunionen. Min fråga vilka kategorier, som avsåges i den finska framställningarna i Moskva, och huruvida exempelvis krigsfångefrågan berörts, besvarade herr Törngren icke direkt utan förklarade att man av flera anledningar måste gå mycket försiktigt tillväga i denna angelägenhet för att icke försätta sig själv i ett ogynnsamt läge. Bl.a. måste finska regeringen alltid ha för ögonen förekomsten av ca 5.000 ingermanländare i Finland. Det vore farligt att framprovocera motkrav avseende dessa, då man här icke kunde tillmötesgå framställningar om deras utlämnande. Dylika framställningar hade ju förekommit 1950, då listor omfattande bl.a. ingermanländare överlämnades från rysk /sida

Med ryssarna hade därför vid démarcherna talats om två "huvudkategorier", nämligen sådana finska medborgare som ofrivilligt kommit över till Sovjetunionen och sådana som frivilligt kommit dit. Dessa båda avdelningar hade sedan uppdelats i ett par underavdelningar. Man vore väl medveten om att inbegripandet av frivilligt emigrerade kunde medföra hitsmugglandet av icke önskvärda element, bl.a. spioner, men menade att risken finge tagas. I Finland funnes tvivelsutan, liksom i många andra länder, redan ett tillräckligt välorganiserat ryskt spionage.

Överhuvud hade man fått den uppfattningen att ryska vederbörande ställde sig välvilliga i dessa frågor och verkligen sökte tillmötesgå de finska önskemålen. Som ett bevis på den ändrade inställningen härvidlag efter Stalins död kunde anföras, att nyligen hos finska beskickningen i Moskva frivilligt anmält sig en finsk medborgare, som icke varit nämnd från finsk sida och som man helt enkelt tidigare icke känt till.

Harry Bagge

Hel 13.8.53 735/2

KUNGL.
SVENSKA BESKICKNINGEN

Helsingfors den 9 november 1953.

Strängt förtroligt.

Broder,

Du har tidigare anmodat oss be finnarna söka utfråga från Sovjetunionen hemvändande fångar om eventuella svenskar därute och vi ha också framfört detta till såväl kanslichefen som utrikesministern. Vi ha tyvärr ej fått se något resultat. Då jag för ett par dagar sedan råkade poliskommendören i Helsingfors, väl känd av oss och dem därhemma, bad jag honom söka åstadkomma något. Han lovade göra detta och meddela mig direkt och jag väntar alltså på detta. Vi ha ej glömt saken.

Din tillgivne
Gösta Engzell

Dinettssekreteraren B. Lundberg,
Utrikesdepartementet.

KUNGL.
SVENSKA BESKICKNINGEN

Helsingfors den 15 februari 1954.
HP 1 Af 1 bil.
" " Er
Strängt förtroligt.

337.
17.2 54
P 2 Eu
(HP 1 Af)
" " Er (i)

Broder,

Åberopande Ditt brev den 10 februari angående de från Sovjetunionen hemvändande fångarna antar jag att Du sett mina meddelanden i saken (69 B.18.1. samt handbrev den 18.1 och 5.2).

Jag har för ej så länge sedan ånyo bett utrikesministern att återvändande finnar skulle tillfrågas om eventuella svenskar i Sovjet men skall nu ånyo taga upp saken.

./. Jag bifogar en liten sammanställning av en del tidningsuppgifter från några nu hemkomna sådana fångar.

Din tillgivne
Jesösen Enggren

Utrikesrådet G. Jarring,
U t r i k e s d e p a r t e m e n t e t.

Af

KUNGL.
SVENSKA BESKICKNINGEN

~~Bilaga till handbrev~~ 15.2.54

Utgår

I Helsingin Sanomat av den 12 februari 1954 ingår en artikel, som behandlar en del av de från Sovjetunionen repatrierade finnarnas öden. Så berättar t.ex. en av dem, att han från 1948 arbetade vid en kolgruva i norra Ural, där c:a 4000 fångar av 19 olika nationaliteter arbetade. "År 1953 kommenderades vi att resa till ett annat ställe och det visade sig vara ett läger i Shubakoff, dit en stor mängd av dem, som skulle hemsändas, hade samlats. Där fanns österrikare, fransmän, spanjorer, italienare, greker, turkar, jugoslaver, holländare, danskar, norrmän, belgare och två amerikaner. Av dessa är de flesta redan i sina hemland. I detta repatrieringsläger behövde man inte göra något arbete och bemötandet var även annars gott. Filmer, inte bara ryska, utan även tyska och österrikiska visades. Vid lägret fanns 57 finnar, av vilka två bad att få stanna i Sovjet, vilket beviljades. I januari detta år flyttade vi till Ukraina, till ett läger 144, där det förutom finnar fanns spanjorer, jugoslaver, greker, turkar och en österrikare. Deras repatriering var som bäst i gång när vi for bort".

Jordbrukaren Walter Havukainen åter berättar, att han, efter att av äventyrslust ha överskridit gränsen, först tillbragte 11 månader i ett fängelse i Leningrad. Senare skickades han till ett krigsfångeläger i Arkangelsk, där det redan fanns en mängd nationaliteter. "1946 flyttades vi till ett 400 km söder om Moskva befintligt läger nr. 58, ett s.k. repatrieringsläger, där man sade, att det fanns 49 skilda nationaliteter, t.o.m. japaner och kineser. I lägret fanns allt som allt 5000 personer. 1947 i januari skickades jag med 700 andra till Harkov och senare fördes en del av oss till Kiev, där jag arbetade ända till hemsändelsen".

Tidningen Uusi Suomi av den 12 februari nämner i samband med repatrieringen, att fångarna i Sovjetunionen ser och hör mycket, ty de forslas över ett vidsträckt område, Tallin - Leningrad - Moskva - Kiev - Astrakan - Irkutsk - Vladivostok, från läger till läger, från fängelse till fängelse. Ett antal nationaliteter upp-

KUNGL.
SVENSKA BESKICKNINGEN

Helsingfors den 19 februari 1954.

Strängt förtroligt.

Broder,

Åberopande Ditt brev den 10 februari angående finska fångar från Sovjetunionen vill jag meddela att jag har bett Wuori i utrikesministeriet skaffa mig de avsedda uppgifterna. Han hade hittills endast läst ett par förhörsprotokoll men väntade så småningom flera och hoppades kunna lämna mig en del upplysningar. Han hade ej sett någon uppgift om svenskar i lägren men skulle vara uppmärksam på om något därom förekom.

Wuori gjorde det - säkert betydelselösa - förbehållet, att han ville fråga utrikesministern. Denne är som bekant förut vidtalad av mig.

Med Tillgivna
Gösta Engzell

Gösta Engzell

Utrikesrådet Jarring,
Utrikesdepartementet.

Hel. 19.2.54 GE/GJ/1

KUNGL.
SVENSKA BESKICKNINGEN

Helsingfors den 25 februari 1954.

HEMLIG

Strängt förtroligt.

Jarring/DS
1/3

a
Danielsson, f.k.
u.Jarring

exp. 1/3-54
DS.

5/3 T.A.

Broder,

Jag har någon gång förra året bett poliskommendören Gabrielsson i Helsingfors söka höra från Sovjetunionen återvändande finnar angående eventuell kännedom om svenskar i Sovjet. När jag i går råkade honom berättade han, att ingen av de cirka 60 nyss återkomna finnarna, vilka här förhörts, hade sett eller hört talas om någon svensk i ryska läger, eller fängelser. De förhörda, av vilka de flesta dömts för olovligt överskridande av gränsen och en del varit här dömda eller efterforskade för brott, hade varit i en hel del olika läger, ofta bortåt Sibirien. De utgjorde i huvudsak icke något vidare önskvärt klientel. Han trodde dock knappast att de fått uppdrag att utföra i Finland. Därtill användas nog andra personer.

Om någonting skulle komma fram vid ytterligare förhör skulle jag få veta därom.

Din tillgivne
Gösta Engzell

Jag tror inte vi behöver vara så ängsliga i detta sammanhang att nämna Br. Allenbergs namn. Gabrielsson har givetvis förstått vad frågan gäller och han uttryckte sig i går så: Ingen av dem hade sett till eller hört om Br. Allenberg eller någon annan svensk. Gabrielsson är en pålitlig person, väl bekant med Thulin i Stockholm.

srådet G. Jarring,
i k e s d e p a r t e m e n t e t.

284

KUNGL.
SVENSKA BESKICKNINGEN

Helsingfors den 2 april 1954.
HP 1.

Strängt förtroligt.

Broder,

Jag träffade i går poliskommendören Gabrielsson och frågade då, om han fått fram någonting från de finska fångarna från Sovjetunionen. Han sade, att ingen av de förhörda hade haft någon kännedom om Wallenberg. Man hade särskilt frågat dem om de sett eller hört talas om någon svensk och - såvitt jag förstod honom rätt - även nämnt Wallenbergs namn. Vid förhören hade flera namn på andra fångar kommit fram men som sagt inga svenska.

Med anledning av Ditt brev den 5 mars har jag bett Wuori söka utforska om någon varit i Wladimirlägret. Jag har ej fått svar ännu och Wuori är f.n. i London. Han torde besöka UD en av de närmaste dagarna och närmast Lundberg. Kanske kan Du då tala med honom.

Jag har emellertid i dag även bett Gabrielsson göra efterforskning om nämnda läger.

Din tillgivne
Gösta Engzell

kesrådet G. Jarring,
r i k e s d e p a r t e m e n t e t.

KUNGL.
SVENSKA BESKICKNINGEN

Helsingfors den 6 april 1954.

Strängt förtroligt.

Jarring/DS
22/4

a
Danielsson, f.k.
u.Jarring.

HEMLIG.

exp. 22/4-54

Broder,

Vid ett sammanträffande med poliskommendören Gabrielsson för ett par dagar sedan sade han mig att han gått genom alla polisförhör med de finska fångarna från Sovjetunionen och att ingen kände till Wladimirlägret. Han undrade själv var detta fanns, då man här ej kände till det.

Din tillgivne
Jösta Engeskel

kesrådet G. Jarring,
r i k e s d e p a r t e m e n t e t.

KUNGL.
SVENSKA AMBASSADEN

Raoul Wallenberg.

Helsingfors den 27 januari 1955.

Nr. 108.

HP 1.

Strängt förtrolig.

3/2 Hr. Tuggell.

Gemensamt Sovjetunionen till Denielsson 29.1. [illegible]

Pol.

INK. UTRIKES DEP:T
D. N:o 231/08
29 JAN 1955

AVD.	GR.	MÅL.
P	2	Eu I

Till Hans Excellens Herr Ministern för Utrikes Ärendena.

Jag har till chefen för politiska avdelningen meddelat att en finsk från Sovjetunionen frisläppt fånge haft kännedom om Raoul Wallenbergs vistelse i Leningrad. Tyvärr har denna man varit bortrest från Helsingfors, men jag hoppas inom kort få kontakt med honom.

Sedan jag erfarit, att en annan från Sovjetunionen återkommen finsk medborgare skulle kunna ha upplysningar om Wallenberg, har jag i dag haft besök av en här boende affärsman, direktör Wilhelm Dahm, som berättat följande:

Hans broder Richard Dahm hörde till den grupp finnar, som vid krigsslutet på rysk begäran utlämnades till Sovjetunionen. Han hade nu jämte den förste av mig antydde personen frigivits och återkommit till Helsingfors efter att hava under nio år suttit i elva olika ryska fängelser och upplevt fantastiska händelser bl.a.i Sibirien. I slutet av maj 1945 hade Richard Dahm sut-

Hel. 27.1.55 108/1.

396

tit i Ljublanka-fängelset i Moskva. Från granncellen hade han fått knackningar i värmeledningen vilka efter en tid avstannat. En dag hade fångvaktaren från att ha varit i granncellen kommit med en matbricka till Dahm och under en tallrik återfann Dahm en papperslapp, på vilken stod "Raoul Wallenberg, Stockholm." Dahm hade aldrig sett Wallenberg men var övertygad om att det var han, som satt i granncellen. Fångarna fingo aldrig råka varandra där.

1948 hade Dahm hört av en annan fånge, att denne råkat en tysk fånge, major Hinkeldaj i fängelset i Wladimir, c:a 165 km nordost om Moskva. Hinkeldaj hade berättat, att han i disciplinfängelset Le Forte (?) i Moskva under hösten 1947 råkat Wallenberg. Wallenberg hade sagt, att "han ej blivit förhörd" intill dess. Troligen menade han, att han ej varit inför domstol.

Hinkeldaj hade blivit dömt till 25 års fängelse. Kanske, menade min sagesman, hade han återkommit till Tyskland eller kunde väntas återkomma dit, då han säkert ville berätta om Wallenberg.

Brodern Richard Dahm hade uppgivit, att han och ett par andra finska fångar skrivit direkt till Vorosjilov och begärt att bli hemsända. En avskrift av ansökan hade sänts till Molotov. Min sagesman framkastade förslaget - vilket jag här refererar för intressets skull - att Wallenbergs mor skulle skriva direkt till Vorosjilov, som enligt broderns åsikt hade ett bestämmande inflytande, och anhålla om Wallenbergs återsändande. Det skulle, menade han, hjälpa bättre än diplomatiska framställningar.

Jag hoppas inom kort kunna återkomma om den andre frigivne fången, Bomans upplysningar. Om möjligt skall jag också söka få kontakt med Richard Dahm själv. Han är f.n. sjuk och hade därför

lämnat uppgifterna till sin broder.

Gösta Engzell

Hel. 27.1.55. 108/3.

KUNGL.
ENSKA AMBASSADEN

Helsingfors den 7 februari 1955.

Personligt och strängt förtroligt.

Jarring/DS
11/2

a
Danielsson f.k.
u.Jarring.

17/2 Kunglig Post

Broder,

~~Ditt brev den 3.2. åberopas.~~

Jag har i dag haft besök av herr Richard Dahm, som i närvaro av sin broder, direktör Wilhelm Dahm, mycket välvilligt berättade om sina äventyr i Sovjetunionen. Dahm (Richard) är född 1886, har troligen varit av tyskt eller baltiskt ursprung och blivit finsk medborgare redan 1919. Han är liksom sin bror affärsman. Han gör ett vederhäftigt intryck och verkar att ha bra reda på data och fakta. Mångfalden av intryck och upplevda händelser kanske orsakade att jag icke kunde få utförliga svar på en del av de uppställda frågorna, men Dahm är gärna redo besvara nya frågor om vi behöva hans hjälp. Han betonade ett par gånger, att försiktighet vore av nöden beträffande namn och t.ex. fångvaktares beteende.

Jag utgår från frågeformuläret och uppger följande.

1) Dahm hade kommit till Moskva den 23 april 1945. Han hade där, efter ren polisvistelse, först varit i Le Forte (vilket han bekräftade var det samma som Lefortovskaja-fängelset, se pkt 18). I maj 1945 hade han kommit till Lubianka, därifrån åter till Le Forte. Han hade sedan varit på ett stort antal platser, vilka jag icke kunde anteckna men som jag, om så anses nödvändigt, torde kunna få uppräknade av D. Jag ansåg icke möjligt att för mycket pressa D. med så ingående redogörelser. Han nämnde bl.a. Botirchi (30.000 fångar) Krasnaja Priecha (?), Marinsk och olika platser i

kesrådet Jarring,
kesdepartementet.

398

norra Sibirien. Han hade först blivit dömd till 5 års tvångsarbete, sänts till Sibirien, därifrån sänts till fängelset i Wladimir, enär straffet ändrats till fängelse, och slutligen efter avtjänandet förvisats till Sibirien.

D. uppgav, att fångarna ofta måste byta celler för att ej lära känna varandra. Han hade suttit i celler med 2, 3, ända till ett hundratal fångar. Man fick ej komma inför domstol eller försvara sig. En kommission på 3 medlemmar bestämde ens öde.

När D. i slutet av maj 1945 överförts till Lubianka i Moskva hade han som cellkamrater fått två personer:

a) Adolf Schmidt, tysk eller möjligen rumänsk medborgare. Enligt uppgift hade han varit ledare för tyskarna i Rumänien,

b) en vid namn Richter, som varit å passavdelningen vid tyska beskickningen i Bukarest. Förnamnet erinrade han sig ej.

Dessa båda personer omtalade för D. att de något tidigare i Lubianka råkat Wallenberg och suttit i samma cell som han, d.v.s. tillsammans med honom. D. kunde tyvärr härom icke ge närmare upplysningar men var alldeles övertygad om riktigheten därav.

D. själv satt ungefär 3 veckor i cellen i Lubianka. Då han (i slutet av maj) kom dit, där de två andra då voro, pågick knackningarna från cellen bredvid. Efter tre eller högst 4 dagar upphörde de, troligen därför att fången förflyttats. Knackningarna förekom ej så mycket, det var egentligen på morgonen och när fångvaktaren ej var i närheten eller ej uppmärksammade dem. I Dahms cell var det Schmidt, som mottog och avsände knackningar. Han använde morsesystemet. "Idiot"-systemet kände ej D. till (pkt 6-8). D. lärde sig ej själv knacka (pkt 5).

D. visste ej om några knackningar från andra celler än den ifrågavarande (pkt 4). De knackningar som gjordes, rörde sig endast om enkla alldagliga frågor t.ex. när kommer maten? o.dyl.

På begäran om skiss av cellen i Lubianka sade D., att hans egen cell var en vanlig fängelsecell, där tre bäddar funnos. Den cellen bar nr 45. Till vänster eller höger därom (vilket minns han ej säkert) var den cell, där han menar Wallenberg satt. D. hade en gång varit inne i den cellen, men då var den tom. I denna cell, som var ganska smal och enmanscell, var en enkel

brits vid ena väggen och ett fönster mitt emot.

D. kunde ej upplysa om fångarna i granncellerna (pkt 3). Fångarna fingo gå ut 20 minuter om dagen men alltid cellvis utan att se cellgrannarna.

En av fångvaktarna, som visat sig i smyg tillmötesgående, hade en dag sagt D. att det satt en finne i cellen bredvid (Wallenbergs cell). D. hade sagt sig ej tro detta. Vid ett tillfälle, då fångvaktaren burit in maten och kommit från cellen intill hade å brickan funnits en lapp, som fångvaktaren kände till. På denna lapp stod Raoul Wallenberg, Stockholm. D. kände ej namnet å fångvaktaren men var av den uppfattningen att denne medvetet överbringade lappen för D:s kännedom (pkt 11). Namnet var skrivet med vanliga skrivbokstäver, ej ryska. D. hade omedelbart ätit upp lappen av oro för att han eller fångvaktaren skulle bli upptäckta, då de fått minst 5 års straff därför.

Den 1 oktober 1947 kom D. till fängelset i Wladimir. Detta är ett fängelse för bättre politiska fångar och där satt bl.a. en del tyska diplomater och högre militärer. Dessa syntes över lag ha dömts till 25 års fängelse. Wladimirfängelset var enligt D. det bästa av de ryska fängelserna.

Under senare delen av 1948 satt D. i Wladimir tillsammans med 3 tyskar:

a) amiralen Hasso von Bredow,

b) Oberregierungsrat dr Joachim Vorwerk från tyska beskickningen i Bukarest,

c) majoren Heinz-Helmut von Hinckeldey.

Beträffande c) kände D. till att han hade två bröder, troligen också i rysk fångenskap. Heinz-Helmut själv hade dömts till 25 års fängelse. D. ville nu skriva ett brev till brodern i Solingen.

Vorwerk och Hinkeldey berättade för D., att de båda i september 1947 suttit i fängelset Le Forte i Moskva. Där hade de båda råkat Wallenberg i september 1947 och även någon tid suttit i samma cell som Wallenberg. D. kunde tyvärr icke uppgiva närmare data om sammanträffandet mellan nämnda tre eller hur länge Wallenberg suttit där. Vorwerk och Hinckeldey hade i oktober 1947 förflyttats till Wladimir. Hinckeldey hade ej sagt vilken cell han suttit i, endast att det varit på nedre botten, där en stor del av tyska beskickningen i Bukarest satt.

D. kände ej till om några av fångarna där återvänt från Sovjetunionen. Troligen ej, då de fått långvariga straff (pkt 25

Pkt 26. D. kände ej något av de upptagna namnen.

Pkt 27. D. har råkat flera personer på olika platser men kunde ej precisera några andra än förut nämnda, som skulle kunna tänkas veta något om W. Han nämnde bl.a. en känd tysk gynekolog, professor Glauber från Kiel, som också fått 25 år och satt i Wladimir. Skall väl vara Glauber S.

Dinckeldey och Vorwerk hade berättat, att Wallenberg sagt att han blivit "tagen" av ryssar på gatan i Budapest. Han hade varit irriterad för att han aldrig togs till förhör. Han hade nog förhörts men förhören fullföljdes ej.

Pkt 28 och 29. D. uppgav att ryska emigranter, som återkommit till Sovjetunionen, i allmänhet dömts till 10 års fängelse eller tvångsarbete. 5 år gavs sådana, som ej hade något direkt ondelaktigt, eljest varierade straffen mellan 5 och 25 år. Om massadomar kunde han ej säga något.

D. nämnde vidare, att den nyligen enligt pressen frigivne engelske kaptenen James Kelly (?) också satt i Wladimir. Kanske kunde han ha några upplysningar, menade D.

D. var helt och hållet övertygad om att uppgifterna om Wallenberg voro riktiga. Om Wallenberg nu var i livet, vore sannolikt att han funnes i Wladimir. Moskva-fängelserna användes som förhörsfängelser. Le Forte var dessutom ett strängt disciplinfängelse med ständigt starkt ljus i cellen och hård behandling.

D. tillät sig föreslå att följande försök gjordes för att kanske få fram klarhet. Wallenbergs moder skulle genom svensk banks förmedling och via rysk bank sända ett belopp t.ex. 50 à 100 rubel till Herr R. Wallenberg, Wladimir, och banken skulle begära mottagningsbevis. D. visste att sådana penningförsändelser befordrats till fångar. Det bör ej gå genom beskickningen, påpekade han, utan helt neutralt via bankerna. Brev få ej mottagas i fängelserna och därför bör inget skrivas. Kanske kan beloppet nå fram och kanske kan ett mottagningsbevis erhållas rent rutinmässigt. Detta får stå för D., som uppgav följande adress:

R. Wallenberg,
Turma (fängelset)
(postowo jaschik) Postbox 21 (
Wladimir (staden)
(oblast) Wladimir (provinsen)

Mina dåliga försök ange de ryska beteckningarna må ursäktas.

D. hade i övrigt mycket att berätta om upplevelser, särskilt i norra Sibirien, där han varit flera år under stora strapatser. Han hade hört av en rysk fånginspektör, att man räknade med cirka 30 miljoner fångar och förflyttade i Sibirien. Däribland en stor del tyskar, särskilt i fiskerikolchoser vid Ishavskusten, balter och förvisade ryssar. Förhållandena voro svåra. Själv hade han två gånger varit alldeles nära hungerdöden. Efter råd av en tysk läkare-fånge hade han en tid livnärt sig på kolen i elden i lägret.

D. hade på rätt underliga vägar slutligen medgivits hemresa tillsammans med den i mitt brev till Dig den 25.1. omnämnde Boman. Denne, som ännu vore bortrest, visste ej mer än vad han uppgivit för von Born.

Efter besöket ringde mig emellertid D. och uppgav, att han frågat Boman om vad han visste och detta var, att den ungerske Freiherr Rudolf Wetsch sagt Boman, att han (Wetsch) kommit till Moskva våren 1945 i en fångtransport, däri Wallenberg också medföljt. Mitt nyssnämnda brev upptog ett fängelse i Leningrad men detta beror på ett missförstånd och skall vara Moskva. Boman har till D. sagt, att han ej hade mer att uppgiva. Jag skall ändå söka få ett samtal med Boman, som tycks vara ovillig besöka mig.

Din tillgivne

Jesöta Engzell

Avskrift.

"Senex"

Samtidigt som jag sänder den del av f.d. krigsfången, jordbrukaren Eino Olavi P e l k o n e n´s berättelse som berör Wallenberg, meddelar jag att Pelkonen under sin fångenskap lärt sig tyska språket och att han är den ende repatrierade, som berättat om Wallenberg.

Pelkonen är en person, vars berättelser icke kan anses som fullt pålitliga. Därför har jag medtagit i det förkortade utdraget av Pelkonens berättelse så mycket att Du genom kontrollering av de andra uppgifterna i hans berättelse kan få en personlig uppfattning om trovärdigheten av Pelkonens uppgifter om Wallenberg. Jag har icke företagit sådan kontroll.

Samma protokoll har sänts till vårt utrikesministerium därifrån även ambassadör E. anhållit om uppgifter om Wallenberg.

19.9.55.

488

1.

Utdrag.

19/9-55

Ånyo förhörd berättade jordbrukaren, f.d krigsfången Eero Olavi P e l k o n e n, att han första gången hört talas om den svenska medborgaren vid namn Wallenberg i fängelset i Lefertov i Moskva på natten mot den första maj 1945 då han satts i samma cell som en engelsk jude Langfeldler. Langfeldler hade berättat att han i början av 1945 hamnat i Budapest, som då belägrades av tyskarna. I bil, som Langfeldler körde, hade han tillsammans med Wallenberg, försökt tränga sig ut ur den belägrade staden, men båda hade blivit tillfångatagna av ryssarna. Den avhörde påpekade, att Langfeldler icke hade kunnat varken ryska eller finska, och att de sålunda icke kunde förstå varandra. Så pass mycket hade den avhörde dock fått reda på, att Wallenberg icke var diplomat och att han möjligen stod i förbindelse med något svenskt organ. Langfeldler hade varit i samma cell som den avhörde endast i 16 dagar och hade denne icke berättat något mer om Wallenberg eller om han gjort det hade den avhörde icke förstått honom. I april 1946 hade den avhörde åter förts till samma cell och var i cellen från förut tyska kontra-amiralen Grafft och tyska generallöjtnanten Stahel. Grafft hade varit i samma cell redan på våren 1945 samtidigt med Langfeldler. Generallöjtnant Stahel hade nu för den avhörde berättat om Wallenberg och Langfeldlers tillfångatagande på samma sätt som ovan skildrats. Han hade ännu tillagt att Wallenberg är av en välkänd judesläkt i Sverige och att han varit i Budapest för att bistå juderna där eller överhuvudtaget i judefrågor. Vid tillfångatagandet hade de haft med sig en stor summa utländsk valuta, ty Langfeldler var veterligen i Budapest en rik affärsman i textilbranschen. Enligt den avhördes förmodan hade Grafft hört detta av Langfeldler, som talade tyska och varit i samma cell med honom. Grafft i sin tur hade berättat det för Stahel, som kunnig i finska berättade det vidare för den avhörde. Stahel hade aldrig själv, dess bättre än den avhörde, sett Wallenberg. Stahel hade berättat, att både Wallenberg och Langfeldler hade vid anhållandet haft svenskt medborgarpass och vidare att han alls icke hade reda på i vilka ärenden Wallenberg i

4/89

själva verket varit i Budapest.

Vid förfrågan svarade den avhörde att han icke vet när Wallenberg senast varit i något fängelse, men att han på våren 1945 varit i inrikesministeriets fängelse Lubjanka nära Kreml i samma cell som en tysk krigsfånge John Loida. Den avhörde hade aldrig träffat Loida, men en schweizisk krigsfånge Hoffstetter, som varit i samma cell som Loida, hade berättat det för honom. Senast hade Loida varit i fängelset Vladimir på hösten 1953. Hoffstetter hade av engelsmännen värvats till agent i SS-trupperna, fått radistutbildning och tjänstgjort som radist på flera olika frontavsnitt. Ryssarna hade tillfångatagit honom i Rumänien och dömt honom till 25 års fängelsestraff för spioneri till förmån för engelsmän och tyskar. I juli 1953 hade Hoffstetter förts bort från fängelset Vladimir och den avhörde ansåg det vara möjligt att han återsänts till hemlandet. Även tyskarna, krigsfången Ernhard Hille från Ost-Tyskland och Ernst Huber från Österrike, hade för den avhörde berättat om Wallenberg, men de visste inte heller mer om saken. Huber hade antagligen träffat Wallenberg i fängelset Lubjanka 1945 men Hille hade aldrig träffat honom. Langfeldler hade varit ännu i september 1947 i fängelset Butirka, dit han hämtats den 5. september samtidigt med den avhörde från fängelsets sjukhus. Den avhörde hade icke sett honom men sade ha känt honom på rösten och sett hans utrustning i fängelsets bastu.

Vidimeras:

Solveig Dolin Ruth Bergström

KUNGL.
ENSKA BESKICKNINGEN

lysningar om finske
lborgaren Harald Hjeld.

B.28.11.55.

Wien den 28 november 1955.

Nr 796 1 bil.

HP 1. Strängt förtrolig.

HEMLIG

Lorentzon/DS a + b
1/12 Danielsson, f.k.
u. Lorentzon

Till Hans Excellens Herr Ministern för Utrikes Ärendena.

Härmed får jag vördsamt insända en promemoria med upplysningar, som lämnats av den ur sovjetrysk fångenskap återkomne österrikaren Rudolf Winter von Schwab, om en finne vid namn Harald Hjeld, vilken von Schwab misstänker hava bedrivit olovlig underrättelseverksamhet i Sverige.

Sven Allard

595

Bil till Besk:ens i Wien skr.nr 796/55.

Strängt förtrolig.

P.M.

angående finske medborgaren Harald Hjeld.

Den ur sovjetrysk fångenskap återkomne österrikaren Rudolf Winter von Schwab meddelade, att han från mars till december 1952 i cell nr 15 i Verchne Uralsk suttit tillsammans med en finsk medborgare vid namn Harald Hjeld. Hjeld hade uppgivit, att han vore född 1916, hemmahörande i Helsingfors och gift. Han hade deltagit i andra världskriget och mot slutet av kriget tjänstgjort som kapten i finska kustartilleriet. Efter kriget hade han bott i Sverige och varit handlande i sportartiklar samt fotbollstränare. 1949 hade han varit i Moskva på några slags förhandlingar och då häktats under en promenad. Han hade till att börja med suttit i Lubljanka och där dömts till 15 år enligt sovjetryska strafflagen artikel 58/6 (spionage) och artikel 129.

von Schwab var icke alldeles säker på, att han korrekt erinrat sig numret på den sistnämnda artikeln. Då de ryska fångarna i cellen fick höra, att Hjeld hade dömts även enligt ifrågavarande artikel hade de överraskade sagt, att det ju vore artikeln om "kontraktsbrott". Senare hade von Schwab av två ryska fångar hört, att Hjeld efter kriget hade bedrivit spionage för sovjetrysk räkning. Eftersom Hjeld själv berättat, att han efter kriget uppehållit sig i Sverige drog von Schwab den slutsatsen, att Hjeld hade bedrivit olovlig underrättelseverksamhet i vårt land.

Det hade varit alldeles tydligt, att Hjeld i Verchne Uralsk hade varit cellspion. Han hade förflyttats från cell till cell och hade vid ett tillfälle visat sig vara välförsedd med socker, en raritet i fängelset.

Hjeld vore stor till växten, cirka 180 cm lång, och hade vattenblå, fiskartade ögon och ett stort ärr i bakhuvudet.

von Schwab hade senare hört, att Hjeld skulle ha

frigivits 1953 och återkommit till Finland. Han trodde därför, att hans uppgifter om Hjeld och misstanken om dennes spionage kunde vara av intresse för de svenska myndigheterna.

Det förefaller sannolikt, att Hjeld är identisk med den Cheld, vilken österrikiske medborgaren dr Hans Bernert tidigare nämnt för beskickningen (509 B.9.8.55.).

Wien den 28 november 1955.

Erik Braunerhielm

(Erik Braunerhielm)

räknades härvid, dock icke svenskar. Österrikare, som återvände från Sibirien berättade, att norr om Jenisein även finns ett stort antal krigsfångar, soldater, officerare, lottor och av dem även finnar. I ett läger i Serbakoff fanns finnen Rauli Rihlas, som 1947 anhållits i Moskva mitt under handelsöverläggningar och dömts för spionage till 15 års fängelse. Rihlas gifte sig med en norsk flicka, men förpassades åter i fängelse, då de andra och även norrmännen frigavs.

Avskrift av avskrift.

"Senex"

Samtidigt som jag sänder den del av f.d. krigsfången, jordbrukaren Eero Olavi P e l k o n e n's berättelse som berör Wallenberg, meddelar jag att Pelkonen under sin fångenskap lärt sig tyska språket och att han är den ende repatrierade, som berättat om Wallenberg.

Pelkonen är en person, vars berättelser icke kan anses som fullt pålitliga. Därför har jag medtagit i det förkortade utdraget av Pelkonens berättelse så mycket att Du genom kontrollering av de andra uppgifterna i hans berättelse kan få en personlig uppfattning om trovärdigheten av Pelkonens uppgifter om Wallenberg. Jag har icke företagit sådan kontroll.

Samma protokoll har sänts till vårt utrikesministerium därifrån även ambassadör E. anhållit om uppgifter om Wallenberg.

19.9.55.

537

Avskrift.

Ånyo förhörd berättade jordbrukaren, f.d. krigsfången Eero Olavi P e l k o n e n, att han första gången hört talas om den svenska medborgaren vid namn Wallenberg i fängelset i Lefertov i Moskva på natten mot den första maj 1945 då han satts i samma cell som en engelsk jude Langfelder. Langfelder hade berättat att han i början av 1945 hamnat i Budapest, som då belägrades av tyskarna. I bil, som Langfelder körde, hade han tillsammans med Wallenberg, försökt tränga sig ut ur den belägrade staden, men båda hade blivit tillfångatagna av ryssarna. Den avhörde påpekade, att Langfelder icke hade kunnat varken ryska eller finska, och att de sålunda icke kunde förstå varandra. Så pass mycket hade den avhörde dock fått reda på, att Wallenberg icke var diplomat och att han möjligen stod i förbindelse med något svenskt organ. Langfelder hade varit i samma cell som den avhörde endast i 16 dagar och hade denne icke berättat något mer om Wallenberg eller om han gjort det hade den avhörde icke förstått honom. I april 1946 hade den avhörde åter förts till samma cell och var i cellen från förut tyska kontra-amiralen Krafft och tyska generallöjtnanten Stahel. Krafft hade varit i samma cell redan på våren 1945 samtidigt med Langfelder. Generallöjtnant Stahel hade nu för den avhörde berättat om Wallenbergs och Langfelders tillfångatagande på samma sätt som ovan skildrats. Han hade ännu tillagt att Wallenberg är av en välkänd judesläkt i Sverige och att han varit i Budapest för att bistå judarna där eller överhuvudtaget i judefrågor. Vid tillfångatagandet hade de haft med sig en stor summa utländsk valuta, ty Langfelder var veterligen i Budapest en rik affärsman i textilbranschen. Enligt den avhördes förmodan hade Krafft hört detta av Langfelder, som talade tyska och varit i samma cell med honom. Grafft i sin tur hade berättat det för Stahel, som kunnig i finska berättade det vidare för den avhörde. Stahel hade aldrig själv, dess bättre än den avhörde, sett Wallenberg. Stahel hade berättat, att både Wallenberg och Langfelder hade vid anhållandet haft svenskt medborgarpass och vidare att han alls icke hade reda på i vilka ärenden Wallenberg i själva verket varit i Budapest.

Vid förfrågan svarade den avhörde att han icke

vet när Wallenberg senast varit i något fängelse, men att han på våren 1945 varit i inrikesministeriets fängelse Lubjanka nära Kreml i samma cell som en tysk krigsfånge John Loida. Den avhörde hade aldrig träffat Loida, men en schweizisk krigsfånge Hoffstetter, som varit i samma cell som Loida, hade berättat det för honom. Senast hade Loida varit i fängelset Vladimir på hösten 1953. Hoffstetter hade av engelsmännen värvats till agent i SS-trupperna, fått radistutbildning och tjänstgjort som radist på flera olika frontavsnitt. Ryssarna hade tillfångatagit honom i Rumänien och dömd honom till 25 års fängelsestraff för spioneri till förmån för engelsmän och tyskar. I juli 1953 hade Hoffstetter förts bort från fängelset Vladimir och den avhörde ansåg det vara möjligt att han återsänts till hemlandet. Även tyskarna, krigsfången Ernhard Hille från Öst-Tyskland och Ernst Huber från Österrike, hade för den avhörde berättat om Wallenberg, men de visste inte heller mer om saken. Huber hade antagligen träffat Wallenberg i fängelset Lubjanka 1945 men Hille hade aldrig träffat honom. Langfelder hade varit ännu i september 1947 i fängelset Butirka, dit han hämtats den 5. september samtidigt med den avhörde från fängelsets sjukhus. Den avhörde hade icke sett honom men sade ha känt honom på rösten och sett hans utrustning i fängelsets bastu.

Vidimeras:

(u) Solveig Bolin Ruth Bergström

Undertecknad, Eero Olavi Pelkonen, ...
oosatt i .... förklarar härmed såsom bekräftelse och komplettering
till tidigare gjord förklaring följande och är alltid beredd att
inför domstol eller annan myndighet bekräfta detta under ed.
Jag tillfångatogs var o. när?

och fördes till Moskva, dit

jag kom den ..... Jag fördes till

-fängelset.

Den 30 april fördes jag till en cell i Lefortovskaja-fängelset, där jag sammanfördes med den ungerske medborgaren av judisk börd Langfelder och med den tyske konteramiralen Krafft. beskrivn. av Langfelder

Langfelder berättade för mig att han på vilket språk? tillsammans med en svensk vid namn Wallenberg blivit tillfångatagen av sovjetrysk militär utanför Budapest.

I mitten av maj fördes jag till .....

I april 1946 kom jag på nytt tillbaka till den cell, där jag suttit tillsammans med Langfelder och Krafft. Krafft var ännu kvar,

men Langfelder hade blivit utbytt mot den tyske generallöjtnanten Stahel.

Stahel kunde finska och genom honom fick jag - då inte längre några språksvårigheter förelåg - en mera fullständig redogörelse angående Wallenberg och Langfelder. Stahel hade förts till cellen först efter det att Langfelder lämnat den. Stahels berättelse grundade sig därför på vad Krafft berättat för honom. Krafft i sin tur hade genom samtal på tyska med Langfelder fått höra om dennes och Wallenbergs upplevelser i Budapest.

Stahel berättade för mig att Wallenberg tillhörde en välkänd svensk släkt av judisk börd. Wallenberg var i Budapest för att bistå judarna. ?
Vid tillfångatagandet hade Wallenberg och Langfelder medfört en stor summa utländsk valuta.

Här bör Pelhonevs vittnesmål fortsättas med ledning av bi-fogade kronologi.

Pelkonen — Kronologi

våren 1944	Till fronten efter att ha varit ordonnans vid ett krigsfångesjukhus	
juli 1944	Tillfångatagen	
30/4 45-6/5 45	P. tillsammans med Krafft till cell 105, där Langfelder redan satt	Lefortovskaja
6/5 45 - ?	P. föres från cell 105 i Lofortovskaja till ett litet fängelse, ett f.d. kloster, utanför Moskva	Lefortovskaja
? - ?/4 46	P. överföres till Butirka-fängelsets lasarett	Butirka
?/4 46 - 27/7 47	P. föres tillbaka till cell 105, där Krafft fortfarande sitter. I stället för Langfelder, som förts bort i nov.-dec. 1945 sitter, då Pelkonen på nytt kommer till cell 105, en general Stahel, vilken talar finska.	Lefortovskaja
27/7 47	Denna dag hämtas först Krafft till förhör och en kvarts timma därefter Pelkonen till förhör. Pelkonen förhöres ang. Langfelder-Wallenberg. Efter förhöret föres Pelkonen till ensamcell.	Lefortovskaja
27/7 47 - 1/2 48	Pelkonen i ensamcell; upprepade självmordsförsök	Lefortovskaja
1/2 48 - 31/3 51	Pelkonen får Erhard Hille som cellkamrat den 1/2 48 och sitter tillsammans med honom i cellerna 92, 87 och 57.	Lefortovskaja
31/3 51-24/5 51	Pelkonen och Hille överföres till cell 287 i Butirka-fängelset, där de sitter tillsammans fram till 24/4 51. Ernst Huber införes i cell 287.	Butirka
24/5 51	Denna dag dömdes Pelkonen till 25 års fängelse på grund av krigsförbrytelser.	
?	Pelkonen föres till Wladimir	Wladimir
	Pelkonen i cell 13, där Hille införes den 20/3 52	Wladimir
15/4 52	Pelkonen och Hille överföres till cell 50, där Hofstetter sitter	Wladimir
	Pelkonen friges	

Obs! Pelkonen skall enl. uppgift också ha suttit Krasnogorsk och Vorkuta.

540

Lorentzon/DS

UNGL. UTRIKES
EPARTEMENTET

öborgsutredningen

STOCKHOLM

Stockholm den 27 januari 1956		
Strängt förtroligt.		9 bil.
N:o		BIL.
INK. D. N:o		
AVD. P	GR. 2	MÅL: Eu I

Broder,

Vi håller för närvarande på att göra en sammanställning över samtliga vittnesmål rörande Wallenbergs vistelse i rysk fångenskap. Dessa skola eventuellt föreläggas ryssarna eller ingå i en planerad vitbok. Från vittnesmålen har borttagits alla oväsentligheter och endast behållits fakta rörande Wallenberg. Sammanställningarna tillställas därefter respektive vittnen för undertecknande och helst även för legalisering. Detta har skett i ett ganska stort antal fall och det är nu av vikt att även finske medborgaren Eero Pelkonens vittnesmål genomgår samma procedur.

Genom "förhör" med andra fångar, med vilka Pelkonen kommit i kontakt under fångenskapen i Ryssland, har vi kunnat kartlägga dennes vistelse där ganska väl och tror jag inte att jag överdriver, om jag säger, att vi vet mer om Pelkonens vistelse på olika ställen i Ryssland än vad han själv vet. Pelkonen är som bekant om icke efterbliven så i alla fall icke alltför begåvad. För att underlätta "förhörsledarens" arbete så bifogas ett den 19 september 1955 av Pelkonen avgivet vittnesmål, vilket Du redan tagit del av. Vidare bifogas ett utkast på svenska till vittnesmål att undertecknas av Pelkonen. Till detta är bifogat en s.k. kronologi över Pel-

./.

./.

./.

Ambassadören E n g z e l l,
H e l s i n g f o r s.

5536

konens vistelse i de olika ryska fängelserna. Denna kronologi har upprättats med ledning av andra vittnesutsagor. Dessutom återfinner Du en kort kommentar till denna Pelkonens kronologi. ./.

Uppgifterna om Pelkonen har huvudsakligast erhållits genom vittnesmål av den tyske medborgaren Erhard Hille, av vars vittnesmål bifogats ett exemplar jämte ett komplement rörande detaljer om Pelkonen. ./. Även den österrikiske medborgaren Ernst Huber känner till Pelkonen, varför även dennes vittnesmål bilägges. ./. Slutligen har schweiziske medborgaren Hofstetter gjort uttalanden om Pelkonen och ett utdrag av dennes utsaga bifogas ävenledes. ./.

Jag får be Dig att icke låta Pelkonen eller den förtroendeman vid finska polisen, vilken jag förmodar Du kommer att anlita såsom hjälp vid vittnesmålets inhämtande, taga del av något av ovannämnda vittnesmål, utan får den beskickningstjänsteman som skall leda förhöret i förväg "läsa in" ärendet.

Utöver vårt utkast till Pelkonens vittnesmål bifogas ./. ett redan fullständigt avgivet vittnesmål av den tyske medborgaren Karl Supprian, vilket må tjäna som mönster. Såsom Du ser, är detta vittnesmål legaliserat av notarius publicus. Detta har emellertid skett utan att originaldokumentet har behövt deponeras hos den tyske notarien, med anledning av att legaliseringen närmast avser underskriften och bestyrkande av den signerandes identitet. Skulle legaliseringsproceduren enligt finsk lag leda till att innehållet i dokumentet blir känt för utomstående eller måste deponeras, får vi avstå från denna och i stället nöja oss med en vanlig bevittning av den egenhändiga namnteckningen.

Bilagorna är, som Du ser, endast arbetspromemorior och får jag be Dig ha överseende med blyertskorrigeringar och tillägg.

Den i de olika vittnesmålen omnämnde personen Loyda har ännu icke kunnat påträffas.

Till sist får jag be Dig att behandla detta ärende med prioritet.

(Arne S. Lundberg)

Erhard Hille f.

Jag tillfångatogs i Kurland den 12 januari 1945 och fördes via olika Dienststellen till Moskva, där jag den 6 mars 1945 insattes i Lefortovskaja-fängelset, cell 105. Den 22 mars infördes den ungerske medborgaren Vilmos Langfelder från Budapest i cellen. Langfelder hade blont, rödaktigt hår, runt ansikte, var c:a 170 cm lång. Langfelder var född 1912-13 och var av judisk börd.

Langfelder var diplomingenjör. Hans familj ägde en maskinfabrik; huvuddelägare var farmodern, som levde ännu 1945. Langfelder arbetade emellertid ej i familjeföretaget utan var verksam såsom konsulterande ingenjör och konstruktör, tills nazisterna tog makten. I september-oktober 1944 började Langfelder arbeta såsom chaufför hos den svenske legationssekreteraren Wallenberg i Budapest. Om sina upplevelser berättade Langfelder följande:

Sedan Budapest omringats av de sovjetryska trupperna försökte Wallenberg i sällskap med Langfelder i januari 1945 nå kontakt med det ryska överkommandot för att söka utverka, att legationskvarteret inte längre skulle beskjutas, då det saknades skyddsrum. De staber Wallenberg fick kontakt med förklarade sig inkompetenta att utfärda en sådan order och hänvisade till marskalk Malinovsky själv. Wallenberg och Langfelder blev emellertid innan de nådde marskalk Malinovskys stab häktade av en NKVD-major. Detta skedde 3-4 dagar efter

det att Wallenberg anmält sig hos den första sovjetryska staben.

Senare fördes Wallenberg och Langfelder per tåg via Rumänien till Moskva, där de den 6 februari 1945 sattes i Lubljanka-fängelset. Där skildes de båda åt.

Langfelder hade sedan dess inte sett Wallenberg.

Langfelder fördes till en cell, i vilken han fram till den 18 mars 1945 satt tillsammans med Roedl, från tyska legationen i Bukarest, och en tjeck.

Under denna tid i Lubljanka förhördes Langfelder två gånger angående föregivet spionage och angående omständigheterna kring tillfångatagandet.

Den 18 mars 1945 överfördes Langfelder till Lefortovskaja, där han de tre första dagarna satt ensam, varpå han som nämnts sattes in i cell 105, där jag satt sedan den 6 mars 1945.

Langfelder och jag sutto tillsammans till den 6 april 1945, då jag överfördes till Butirka-fängelset, cell 287. Jag har därefter inte återsett Langfelder. Under de följande åren sammanträffade jag emellertid med andra fångar, vilka varit Langfelders cellkamrater.

Under de närmast därpå följande månaderna satt jag i skilda celler. Bland mina cellkamrater under denna tid fanns bl.a. Loyda, furir vid ett avlyssningskompani, och i det civila svarvare. Loyda var född tjeckisk medborgare, men blev tysk medborgare på 20-talet genom att föräldrarna flyttade till Tyskland, Mittweide, Sachsen. Då Loyda talade flytande tyska och som sin hemort nämnde Mittweide, Sachsen, kom jag vid detta tillfälle ej underfund med att Loyda var identisk med den

"tjeck", som Langfelder talat om och som suttit tillsammans med honom och Roedl under tiden 6 februari - 18 mars 1945 i Lubljanka-fängelset. Detta fick jag nämligen klart för mig först i Krasnigorsk, läger 27/II, dit jag överfördes i oktober 1945. Där sammanträffade jag med Loyda på nytt.

Under de cirka 5 månader Loyda och jag voro tillsammans i Krasnigorsk berättade Loyda, att sedan Langfelder den 18 mars förts bort från cellen kom Wallenberg i hans ställe.

Wallenberg var en mycket god kamrat och lämnade genom dagofficeren sina cigaretter till Langfelder. Under den tid Loyda satt tillsammans med Wallenberg blev denne flera gånger förd till förhör. Wallenberg hade sagt att ryssarna inte hade någon anledning att överhuvudtaget hålla honom fängslad. Han hade arbetat för ryssarna i Budapest, men det ville inte ryssarna tro på. Han var, menade de, en rik svensk kapitalist och vad skulle han ha uträttat för dem. Dessa samtal med Loyda höllos i september 1946. I mitten av maj 1945 fördes alla tre bort i fångvagn från Lubljanka-fängelset. Genom en springa i denna hade Loyda sett hur Wallenberg och Roedl lastades ur vid Lefortovskaja-fängelset. Loyda fördes därefter själv till Butirka-fängelset.

Den 18 augusti 1945, en kort tid efter det att jag suttit tillsammans med Loyda i Butirka-fängelset, sammanfördes jag med den svenske medborgaren Sandeberg. Jag frågade Sandeberg om han kände till Wallenberg, men fick till svar att han inte visste vem Wallenberg var. Även Sandeberg träffade jag på nytt i Krasnigorsk.

I läger 27/II Krasnigorsk satt jag till den 1 februari 1948, då jag överfördes till Lefortovskaja-fängelset. Där fick jag finnen Pelkonen som cellkamrat och under mer än två års tid delade jag cell med honom. I Lefortovskaja sutto vi i cellerna 92, 87 och 57. Den 31 mars 1950 överfördes vi till Butirka, cell 287, där vi sutto till 24 april 1951.

Pelkonen, vars högre ansiktshalva var sönderskjuten, var lantbrukarson från Karelen. Han var född 1922. Pelkonen kunde inte ett ord tyska, men kunde en smula ryska.

Pelkonen berättade för mig att han under tiden 20 april 1945 - 6 maj 1945 suttit i Lefortovskaja, cell 105, tillsammans med Langfelder och konteramiral Krafft, befälhavare för krigshamnen i Gdynia.

Därefter hade han förts till ett litet fängelse, ett f.d. kloster, utanför Moskva. Under 1946 fördes han till Butirka-fängelsets sjukhus, där han stannade till i april 1946. Då fördes han ånyo till cell 105 i Lefortovskaja-fängelset. Krafft satt fortfarande kvar i cellen, men Langfelder hade förts bort från cellen i december 1945. Utöver Krafft satt vid denna tidpunkt också en general Stachel i cellen. Denne kunde finska och genom honom erhöll Pelkonen huvuddelen av sina upplysningar beträffande Wallenberg och Langfelder.

Den 27 juli 1947 hämtades först Krafft och en kvarts timme senare också Pelkonen till förhör. Pelkonen förhördes av två höga NKVD-funktionärer. De hade frågat honom, vad Langfelder berättat för honom om den svenske legationssekreteraren och om Pelkonen kände till dennes namn. Pelkonen hade svarat att han inte kände till namnet på den svenske legationssekreteraren.

Efter förhöret hade Pelkonen hållits i ensamcell till den 1 februari 1948, då han alltså sattes tillsammans med mig i Lefortovskaja-fängelset, cell 92.

När Pelkonen och jag den 31 mars 1951 fördes till Butirka sattes vi i samma cell som Ernst Huber.

Huber var född i Wien 1908, son till framlidne generalmajoren Huber. Efter att under flera år ha arbetat i Rumänien återvände Huber 1936 till Wien, där han tillsammans med en kompanjon grundade en konststensfabrik. 1938 kom Huber i kontakt med det tyska underrättelseväsendet (Abwehr) för vars räkning Huber transporterade sändareanläggningar. Under kriget tjänstgjorde Huber för tyska underrättelseväsendets (Abwehr) räkning i Rumänien. Vid sammanbrottet i Rumänien föll Huber i fångenskap och fördes i februari eller mars 1945 per flyg till Moskva. I januari 1946 dömdes han till 10 års straffarbete och fördes i mars 1946 till Sibirien.

Den 2 maj 1947 fördes Huber på nytt till Moskva, där han insattes i Lubljanka. Huber förhördes där angående sin verksamhet under kriget.

Langfelder hade berättat för Huber om sina och Wallenbergs upplevelser på samma sätt som han hade gjort för mig.

Den 24 april 1951 dömdes jag till 25 års fängelse och den 2 maj 1951 överfördes jag till Wladimir-fängelset, där jag sattes i en ensamcell, cell nr 54.

Den 20 mars 1952 fördes jag till cell 13, där Pelkonen satt.

Den 15 april 1952 fördes jag till cell 50, där den schweiziske medborgaren Hofstetter, född 1924 i Luzern, satt.

Hofstetter hade i mars 1945 tillfångatagits i Bukarest och per flyg förts till Moskva. I januari 1948, då Hofstetter satt i Lefortovskaja fördes Loyda till Hofstetters cell. De båda sutto därefter tillsammans fram till 1952.

Loyda hade ej berättat för Hofstetter att han redan under åren 1943 - 45 var i rysk fångenskap och således ej heller berättat något om Wallenberg och Langfelder. Hofstetter fick därför höra talas om Wallenberg och Langfelder först när jag den 15 april 1952 sammanfördes med honom.

Den 17 maj 1953 sammanfördes jag med 23 andra tyska fångar och fördes över genomgångslägret Tapräan till Tyskland.

Komplement till Hilles vittnesmål.

Så fort Hille under sina samtal med Pelkonen kom in på fallet Wallenberg slog Pelkonen ifrån sig och skrek vanligen: Vad är det för mening? Jag vet att jag aldrig mer kommer ur fängelset. Ryssarna kommer att ta död på mig. Jag har hört något och då känner jag till det.

Pelkonen försökte medan han satt i ensamcell begå självmord. Han var medan han satt tillsammans med Hille mycket deprimerad och ofta hysterisk. Bl.a. led han av förföljelsemani.

Karakteristiskt för Pelkonen var att han först på våren 1953 berättade för Hille varför han överhuvudtaget var dömd. Pelkonen hade varit ordonnans vid ett krigsfångesjukhus i Karelen. På våren 1944 kom han till fronten och föll i fångenskap i början av juli 1944. Efter de sovjetryska truppernas inmarsch i Karelen hade fyra ryska krigsfångar påstått att Pelkonen hade slagit dem.

1944 hade Pelkonen tvingats medverka vid en filminspelning. MVD spelade in en film för att visa hur finnarna hade behandlat de sovjetryska krigsfångarna. Pelkonen måste demonstrera framför kameran hur döda ryska krigsfångar grävdes ned.

Ernst Huber f.

var vid tillfångatagandet telegrafist med Obergefreiters grad i tyska Abwehr.

Ich Unterfertigter, Ernst Huber, erkläre hiermit Folgendes und bin wann immer bereit dieses vor Gericht oder vor jedweder Behörde unter Eid auszusagen:

Jag tillfångatogs den 24 augusti 1944 i Rumänien av rumänska truppenheter. Efter att ha suttit fängslad dels i Craiova, dels i Bukarest fördes jag med flyg till Moskva den 24 mars 1945, där jag insattes i Lubianka-fängelset. I detta fängelse fick jag stanna i fyra dagar och överfördes därefter till Lefortovskaja-fängelset. Under första tiden satt jag tillsammans med två ryska emigranter. Omkring den 15 april 1945 flyttades jag till en ny cell. I denna satt redan ingenjören Langfelder från Budapest. Langfelder var omkring 170 cm lång, smalt ansikte, rödblont hår, blågrå ögon samt böjd näsa. Det visade sig att Langfelder och jag hade gemensamma bekanta. En faster eller moster till Langfelder var gift med en medlem av en judisk familj i Eschkenasy, som jag kände från Craiova.

Langfelder berättade följande för mig beträffande bakgrunden till sitt tillfångatagande:

Den svenska beskickningen i Budapest hade företrätt de sovjetryska intressena i Ungern. Dessutom hade från beskickningens sida en stor aktion igångsatts med bl.a. utdelandet av skyddspass för att rädda judarna i Budapest från pilkorsorganisationens förföljelser. Sedare för denna aktion var legationssekreteraren Raoul Wallenberg. Langfelder, som själv var av judisk börd, hade räddats

från förföljelserna genom att anställas som Wallenbergs chaufför.

Sedan de sovjetryska trupperna intagit Budapest, önskade Wallenberg komma i kontakt med den sovjetryske överkommendanten för att begära skydd för judarna. Wallenberg och Langfelder gav sig ensamma iväg med bil. Skottlossning pågick ännu på gatorna och de kunde endast långsamt taga sig fram och de fick då och då gömma sig i olika hus. Så småningom hade de stoppats av några sovjetryska soldater, vilka hade tvingat dem ur bilen och till och med skurit sönder bildäcken, för att de icke skulle kunna fly. Wallenberg identifierade sig och begärde att bli förd till överkommendanten. De blevo emellertid istället överlämnade till NKVD och sutto en kortare tid inspärrade i ett provisoriskt NKVD-fängelse i Budapest. De hade därefter under enskort av en sovjetrysk officer och fyra soldater per järnväg förts genom Rumänien till Moskva. Bl.a. hade de fått stiga av tåget en stund under uppehållet på stationen i staden Jasi i Rumänien. Såväl i Budapest som i Moskva hade man förklarat för dem, att de icke voro att betrakta som fångar utan endast hade tagits i skyddshäkte. I Moskva hade de bl.a. visats metron samt till fots gått in i Lubianka-fängelset, där Wallenberg och Langfelder skildes åt. Sedan dess hade Langfelder ej sett Wallenberg.

Langfelder hade förts till en cell, där en tysk legationssekreterare Roedl från Bukarest redan satt.

Man hade anklagat Langfelder för spionage för amerikansk - eller möjligen brittisk - räkning. I dessa anklagelser innefattades även Wallenberg. Någon tid där-

efter hade Langfelder överförts till Lefortovskaja-fängelset, där han till en början satt tillsammans med en tysk journalist vid namn Erhard Hille. Efter en tid hade denne Hille förts bort och jag kom i hans ställe. Detta var omkring den 15 april 1945. Under tre à fyra dagar voro Langfelder och jag ensamma. Därefter kom en tysk överstelöjtnant Hengstenberg, vars fader varit tysk generalkonsul i Moskva. På natten ~~den 30 april~~ fördes Hengstenberg och jag från Lefortovskaja-fängelset till Butirki-fängelset, där vi skildes från varandra. I Butirki-fängelset satt jag till den 12 februari 1946, då jag dömdes till 10 års straffarbete. Därefter fördes jag till Ivdel-distriktet.

Här sammanträffade jag med bl.a. Hauptmann Wolfgang Richter.

Den 27 april 1947 fördes Richter och jag under eskort per järnväg till Moskva, dit vi anlände den 2 maj 1947. Vi fördes till Lubianka-fängelset och där skildes vi från varandra. Jag sattes i en cell tillsammans med tre ryska generaler: Goloschkewitsch, vilken varit artilleribefälhavare under vinterkriget i Finland och som häktats på grund av sina motgångar där, flyggeneralen Diplonsky, som varit förbindelseofficer i Moskva till det amerikanska flygvapnet samt generalen Samochin, vilken häktats i Berlin vid krigets slut.

I Lubianka-fängelset blev jag ånyo förhörd. En kväll vid sex-tiden i slutet av juli månad 1947 fördes jag till förhör. Jag fördes emellertid ej till den vanliga förhörslokalen utan till ett rum i tredje våningen.

Förhörsledaren var en ung, blond jätte, som var civilklädd. Tolken hade majors rang. Förhörsledaren frågade mig först med vilka jag suttit tillsammans i Lubianka-fängelset. Sedan jag nämnt dessa, blev jag ~~intervjuad~~ tillfrågad tillsammans med vilka jag suttit i Lefortovskaja-fängelset. Jag nämnde ett par namn, varpå förhörsledaren i ~~genaste ord~~ ton frågade om jag inte träffat någon mer. Jag nämnde de Langfelders namn. Förhörsledaren gick då genast över till att fråga vad jag visste om Langfelder. Jag svarade bl.a. att Langfelder varit chaufför åt en svensk legationssekreterare i Budapest. Fortsättningen av förhöret rörde Wallenberg och vad Langfelder berättat för mig om honom.

Efter förhöret fördes jag till en box av den typ vari fångarna förvarades efter ett förhör under avvaktan på vidare åtgärder. Därefter fördes jag till en ensamcell i tredje våningen i Lubianka-fängelset. I dylika ensamceller satt jag fram till den 27 april 1948, då jag som sällskap fick en österrikare vid namn Schlütter. Den 7 juli 1948 fördes Schlütter och jag över till Lefortovskaja-fängelset, där vi sutto tillsammans till slutet av mars månad 1950, då vi fördes till Butirka-fängelset. Här skildes jag från Schlütter.

I slutet av mars 1951 - d.v.s. efter ungefär ett år - fördes jag till en ny cell i Butirka-fängelset. I denna sutto dels Erhard Hille, vilken som ovan nämnts satt tillsammans med Langfelder i Lefortovskaja-fängelset, dels en finne vid namn Pelkonnen eller Pelkonnen.

Pelkonnen berättade för mig att även han under 1945 hade suttit tillsammans med Langfelder i Lefortovskaja-fängelset. Han hade i början av augusti 1947, då han

satt tillsammans med generalen Stahell och amiralen Voss i Lefortovskaja-fängelset, blivit förhörd angående Langfelder och Wallenberg. Efter förhöret hade han hållits i isoleringscell.

Hille, som efter sin vistelse i Lefortovskaja-fängelset förts till speciallägret i Krasnogorsk, fördes tillbaka till Lefortovskaja-fängelset i början av augusti 1947 och blev på samma sätt som Pelkonen och jag själv förhörd beträffande Langfelder och Wallenberg.

Den 20 april 1951 fördes Pelkonnen och Hille bort från cellen.

Den 23 maj 1951 fördes jag inför en MGB-officer, vilken meddelade att jag på administrativ väg fått mitt straff höjt till 25 år. Efter mottagandet av domen fördes jag till en större gemensamhetscell, inredd för 14 personer, i vilken ett antal ryssar sutto. Efter en stund blev jag emellertid hämtad av en av de biträdande fängelsecheferna, en överstelöjtnant, och sattes i en ensamcell. I denna cell satt jag till den 27 maj 1951, då jag överfördes till Wladimir-fängelset.

Från den 27 maj 1951 till den 26 oktober 1952 satt jag ensam i isoleringscell nr 11, corpus 2, i Wladimir-fängelset. Därefter infördes en mexikansk kommunist Evelio Vadillo Martinez i cellen och tillsammans med honom satt jag till den 18 februari 1954. Efter att därefter ännu en tid ha suttit i ensamcell fördes jag den 1 april 1954 över från corpus 2 till en större cell nr 17 i corpus 3 i Wladimir-fängelset. I denna sutto bl.a. den tyske generallöjtnanten Schmidt, generalen Stahell och österrikaren Viktor Hahn. Jag berättade

för mina cellkamrater bl.a. vad jag visste om den svenske diplomaten Wallenberg och om Langfelder.

Den 1 juni 1954 överfördes jag på grund av en magsjukdom till sjukcell nummer 6 i samma korridor. Där träffade jag bl.a. en major Gamillschegg och en japansk konsul Makamura. Den 20 maj blev jag friskskriven och fördes till cell 26, där jag fick stanna till den 26 september, då alla tyska medborgare som en följd av amnestin fördes upp till översta våningen i corpus 3. Där sammanträffade jag bl.a. med den förutvarande militärattachén i Finland, översten Kitschmann, vilken 1945 hade suttit tillsammans med Langfelder i Lefortovskaja samt med en polisattaché Richter från tyska beskickningen i Bukarest, vilken jag kände sedan kriget. Richter hade suttit tillsammans med Wallenberg. Kitschmann och Richter berättade också att de 1947 förhördes rörande sin kännedom om Wallenberg och Langfelder och att de därefter suttit isolerade tillsammans.

Utdrag.

Schweiziske medborgaren Hans HOFSTETTER, född den 27/3-24, tillbringade tiden 18/3-45 - 30/10-53 i rysk fångenskap och på följande platser under följande perioder

- - - - - - - - - - - -

Den 16/1-52 - 21/6-53 i Vladimir, cellnummer 4 och 52 (?), första våningen. Cellkamrater: Erhard HILLE, tysk korpral och journalist och Eero PELKONEN, finne.

Den 21/6-53 - 30/10-53 i lägret Tschtscherbakow.

3. HILLE och PELKONEN berättade om LANGFELDER. Denne skulle ha varit chaufför åt WALLENBERG. Tillsammans med sin chaufför LANGFELDER skulle WALLENBERG vid krigsslutet i samband med striderna om Budapest med en bil och svenska beskickningens i Budapest kassa, ett ansenligt belopp, ha gått tillbaka till ryssarna och tillsammans med chauffören anmält sig hos ryssarna varvid han legitimerade sig som diplomat och hoppades, att ryssarna skulle låta honom resa tillbaka till Sverige. Ryssarna grep dem emellertid båda två, beslagtog de medförda pengarna och förklarade, att WALLENBERG och LANGFELDER vore vanliga spioner, som försökte camouflera sig med diplomaters identitetshandlingar. H. hörde, att LOYDA senare suttit i samma cell som WALLENBERG. H. anser det emellertid helt säkert, att LOYDA var rysk angivare. Då LOYDA senare också blev H:s cellkamrat, hade ryssarna redan "kopplat av" honom.

4. H. känner ingen av personerna på bifogade fotografier.

5. H. har aldrig underkastats förhör rörande WALLENBERG eller LANGFELDER etc.

6. Ryssarna visste inte, att H. hört något om WALLENBERG och LANGFELDER. Men H. tror, att LOYDA och PELKONEN

inte blev frigivna, därför att de kände till affären WALLENBERG.

- - - - - - - - - - - - - - - - -

7.12.-55.

Kommentar till Pelkonens kronologi.

Som framgår vid en jämförelse med Pelkonens egen berättelse, sådan denna föreligger i förhörsprotokollet [illegible], är den kronologiska framställningen huvudsakligen byggd på av Hille, Huber och Hofstetter lämnade redogörelser.

Vissa divergenser föreligger; med hänsyn till den långa tidrymd som förflutit bör emellertid icke något större avseende fästas vid dessa, i synnerhet som divergenserna äro relativt små.

1) Beträffande den tidpunkt Pelkonen första gången införes i cell 105. Pelkonen själv säger den 30/4, Hille påstår den 20:e. En lika stor förskjutning föreligger beträffande tidpunkten för Pelkonens överförande till "klosterfängelset". Pelkonen säger mitten av maj, Hille den 6/5.

Den sammanlagda tid Pelkonen suttit tillsammans med Langfelder uppgår, säger han, till 16 dagar. Såväl Pelkonens egen som Hilles datering täcker en sådan tidrymd.

2) Tidpunkten för Hubers införande i cell 287 Butirka, där Hille och Pelkonen sutto är osäker. Huber säger att han infördes i denna cell den 8/3 1951, medan Hille säger att Pelkonen och han själv först den 31/3 1951 överfördes från Lefortovskaja till Butirka.

√ Sjöbergsutredn.

Utgitt

KUNGL. UTRIKES DEPARTEMENTET

ex. 2 till
» 3 »
» 4 » [illegible]

Chiffertelegram (BUD)

Från Helsingfors

Avsänt den 2/2 1956 kl. 1715

Inkom den 2/2 1956 kl. 1735

Utskrivet i 4 ex. Detta är originalet.

Dnr 22:B	2	
Avd.	Gr.	Mål.
P	2	En I

Ebr. 1 ämn [illegible] [illegible] [illegible]

AL

2.

utgår

Ej

2 an

3.2. Chiffer till H-fors

För Kabinettssekreteraren.

Sedan Seppaela, som ej kände till Pelkonen anmodat vederbörande att lämna mig upplysningar ringde polchefen Enckell och refererade i korthet vad Pelkonen berättat. Tillade att Pelkonen var psykopat och mindre vederhäftig. Då vi förstå, att UD avser publicering undersökning om W. uttalar UM en bestämd önskan att inga uppgifter från Finland medtagas. På detta villkor fick vi söka upp Pelkonen ånyo om så önskas, sade Enckell. Min invändning, att jag ej visste syftet med förfrågan, bemöttes med att man hört nämnda avsikt troligen via Gripenberg.

Secundo. Seppaela känner ju väl vårt intresse i saken och det torde bli omöjligt att begära intyg Pelkonen utan UM;s vetskap.

Engzell.

542

Ill.: [illegible]

KUNGL.
VENSKA AMBASSADEN

Helsingfors den 3 februari 1956.

Strängt förtroligt.

Broder,

Det ser ju ut som om frågan om Pelkonens vittnesmål skulle krånglas till av utrikesministeriet. När jag fick Ditt ~~över~~ den 27 januari blev jag litet konsternerad, enär jag icke kände till Pelkonen. Min första tanke var att ta kontakt med Gabrielson, poliskommendören, som tidigare blivit uppmanad söka få fram något av hemvändande. Jag förstod emellertid att Du i Ditt brev tänkte på vad Senex skrev in fine av bilagan ett, ehuru där bara står att jag anhållit om uppgifter, ej att jag fått.

Som Du säkert är medveten om ha vederbörande här väl reda på våra forskningar angående Wallenberg. Det ha de vid mina tidigare förfrågningar klart ådagalagt. Dem jag talat med förut ha varit Wuori, Seppälä och Gabrielson samt Törngren, då han var utrikesminister. Dessa ha tagit det som en självklar sak att hjälpa oss och ha lovat all sekretess.

Nu kom det plötsligt detta nya moment. Efter instruktioner gick jag till Seppälä - utrikesministern är i Köpenhamn - och sade honom, att det skulle finnas en Pelkonen, som torde ha uppgifter om någon svensk i Sovjet. Seppälä sade sig ej känna till det och undrade hur vi visste det, vartill jag sade att jag från Stockholm ombetts fråga och ej kände saken närmare. Han sade genast, att vi väl syftade på Wallenberg och det sade jag mig icke kunna förneka. Han ville genast höra efter, gick till telefon och talade med en tjänsteman, som hade hand om dylika uppgifter. Denne ombads ge besked om vad som fanns. Seppälä föreföll helt tillmötesgående. Efter någon timma ringde avdelningschefen Enckell mig och sade ungefär följande:

Det fanns ett protokoll över förhör med Pelkonen. Denne visade sig vara troligen psykopat eller rubbad och hade haft svävan-

inettssekreteraren A. Lundberg,

r i k e s d e p a r t e m e n t e t.

6

de uttalanden. Han hade aldrig träffat Wallenberg, men suttit i cell med en Langfelder, som kände Wallenberg. Allt var så svävande att man ej fäst större vikt därvid. Så tillade Enckell, att man förstått, att man i Sverige tänkte publicera resultatet av undersökningarna om Wallenberg, och då ville utrikesministeriet uttala en bestämd önskan, att inga uppgifter toges med, som stammade från Finland. Han hoppades att detta skulle respekteras och sade, att uppgifterna om Pelkonen lämnades på sådant villkor.

Jag sade mig icke känna till om publicering var avsedd, vartill Enckell svarade att det hade man förstått av antydningar från Gripenberg. På min fråga var Pelkonen fanns nu sökte E. få uppgift ur papperen, men hittade ej sådan. Om vi ville ha mera upplysningar skulle han söka åstadkomma sådana, dock på förut nämnt villkor.

Utan att ingå mera på saken sade jag mig skola framföra hans önskemål till Stockholm.

Denna ministeriets inställning har jag ej hört förut. Den torde väl bero på att man är rädd för att om uppgifter från Finland publiceras det skall bli svårare att få hem finnar från Sovjet. Det förefaller mig nu svårt att gå direkt på P., även via Senex. Enda möjligheten synes mig nu vara att diskutera möjligheterna med utrikesministeriet. Min tro är, att detta nya påhitt kommer från Enckell, som ju varit några år i Moskva och även är allmänt "strong". Det är troligt, att vi kan få ytterligare uppgifter om och av Pelkonen, men vi kan väl ändå inte skaffa intyg av honom och legalisera sådant emot UM:s önskan.

Jag gör nu ingenting i saken tillsvidare.

Jag var något förvånad över att E. talade sådant i telefon men det var mig omöjligt anbryta!

Din tillgivne

Jöstä Engeppel

KUNGL.
VENSKA AMBASSADEN

Helsingfors den 6 februari 1956.
HP 39 Strängt förtroligt.

Broder,

Jag har i dag haft ett nytt samtal med statssekreteraren Seppälä och avdelningschefen Enckell om Pelkonens vittnesmål. Jag sade dem att vi av andra återvändande fått en del uppgifter av intresse för oss, bl.a. om Pelkonen, och att vi ville kontrollera dessa olika uppgifter genom förhör med P. Herrarna framhöll till en början, att de ställt sig på den avvisande ståndpunkten med hänsyn till de finska återvändandes rätt att bliva skyddade och med tanke på att fortsatt repatriering icke skulle försvåras. Alla repatriander förhöras av skyddspolisen, men man är mycket försiktig med förhörsprotokollen. Enckell, som har hand om denna fråga i UM, sade att det icke kommit fram några uppgifter om svenskar i Sovjet annat än de vaga uppgifterna från P. Protokollet över förhöret med honom, som pågick i två dagar, upptog 20 sidor. Jag har dock ej fått del av detsamma.

Man var nu ej ovillig att förhöra P. på nytt, ehuru det betonades att han företett besynnerliga symtom. De båda herrarna föreslogo att samme polisman som förut förhört honom finge ta det nya förhöret. Vartill jag sade att vi skulle kunna göra upp en vittnessaga och ett frågeformulär, som kunde ligga till grund. Att nu föreslå att en beskickningstjänsteman skulle vara med tror jag ej skulle gå och ej tjäna mycket till, då P. bara kan finska. Bättre att ta det steg för steg.

ettssekreteraren Arne Lundberg,
esdepartementet.

.2.56 GE/AL

546

Enckell underströk f.ö. att P. vore mycket svår att få fram något klart ur.

När jag en stund talat med Seppälä separat och råkade Enckell sade han mig att han redan talat med chefen för skyddspolisen, som nu skulle söka få tag i P. Eventuellt fingo de ta ner honom till Helsingfors och då bekosta detta. Jag skulle få veta när detta lyckats. Det borde gå på ett par tre dagar.

Sedan återstår att se om det blir möjligt att få ett av P. undertecknat papper om det hela.

Gösta Engzell

Hel 6.2.56 GE/AL

KUNGL.
SVENSKA AMBASSADEN

Helsingfors den 16 februari 1956
HP 39 Strängt förtroligt.

Broder,

Åberopande Ditt brev den 13.2 angående förhöret med Pelkonen får jag meddela, att vi nu fått underrättelse från Enckell i UM, att Pelkonen kan anträffas och att skyddspolisen skall kunna höra honom. Vi sätta nu ihop frågeformulär och förslag till intyg, vilka måste översättas till finska. Jag måste reservera mig för utformningen därav, då jag ej vet om alla detaljer angående Pelkonens fängelsevistelser äro av intresse. Vi söka ta med så mycket som möjlig Enckell har bett oss vända oss till honom och han skall då be det polisråd närvara, som sköter förhören. Vi ska söka få tillstånd för en beskickningsmedlem (Petersén) att närvara. Nämnde förhörsledare har framhållit, att han måste ha "kött" på frågorna för att överhuvud få ut någonting av P.

~~Jag beklagar slutligen dröjsmålet, som kanske kunde undvikits om jag genast fått gå på Senex. Nu är det ju lite omständligare. Vi ska naturligtvis skynda på.~~

Din tillgivne
Gösta Engzell
Gösta Engzell

Kabinettssekreterare Arne Lundberg,
Utrikesdepartementet.

549

KUNGL.
SVENSKA AMBASSADEN

Helsingfors den 12 mars 1956.
HP 1 4 bil.
Strängt förtroligt.

Broder,

I anslutning till tidigare skriftväxling - senast mitt handbrev den 16 februari - angående Pelkonen ber jag att sent omsider här få översända översättning av idag från utrikesministeriet erhållet undersökningsprotokoll.

Jag översänder samtidigt dels den svensk-språkiga upplagan av förslag till förklaring att undertecknas av Pelkonen (man har från UM inte gått med på att han undertecknade ett dylikt aktstycke), dels en för förhörsledaren avsedd uppställning frågor hänförande sig till de öppna eller oklara delarna av förklaringen.

Herr Zakrisson, finsktalande biträde åt militärattachén, som var närvarande vid förhöret, vilket fördes på finska, har gjort en P.M. angående sina iakttagelser under förhöret, vilken jämväl här bifogas.

Din tillgivne
Gösta Engzell

Gösta Engzell

Kabinettssekreteraren Arne Lundberg,
Utrikesdepartementet.

557

Bil. 4 handbrev Enzell 1
Lunneberg d. 12.3.56

P M

angående iakttagelser gjorda under förhör med Pelkonen 27/2 1956.

Före förhörets början träffade jag polisrådet Alhava, som med stöd av tidigare förhör med P. uppgav som sin uppfattning, att P. gärna berättade om sina upplevelser under fångenskapen och därvid gärna släppte lös sin fantasi och kom fram med historier, som inte alltid syntes överensstämma med verkligheten. Dessutom påpekades, att P. under tidigare förhör visat tecken till nervositet och viss förvirring. Polisrådet Alhava uppmanade mig att inte avslöja min nationalitet och tjänstgöring men gav mig tillåtelse, att, om jag så önskade framställa frågor till P.

Förhöret leddes av poliskonstapel Vesterberg i närvaro av en annan polisman och mig.

Frågorna framställdes klart och kortfattat och i stort sett efter det frågeformulär, som inlämnats av svenska ambassaden. P. svarade redigt och hans berättelse överensstämde i stort sett med hans tidigare uppgifter. Beträffande vissa data påpekade P. att han inte kunde komma ihåg så noggrant då det dock hänt för så många år sedan. Vid ett tillfälle uppgav P. att han kallades till förhör kl 1100 på kvällen, på förhörsledarens fråga hur han kunde komma ihåg tiden så exakt berättade P. att de vanligen fick gå i säng kl 1000 på kvällen och att han blev väckt till förhör ungefär en timme efter tystnad.

Rörande namnet Wallenberg berättade P. att han i början, då han hörde talas om det, inte fäste sig vid namnet utan endast vid att det var fråga om en svensk medborgare, som tillsammans med Langfelder blivit tillfångatagen av ryssarna. Samtalen mellan P. och de övriga fångarna hade förts på ryska och tyska, vilka språk P. sade sig ha lärt under fångenskapen. Den enda finskspråkiga personen P. hade träffat under hela sin fångenskap var den tyske generallöjtnanten Stahel, som efter 1918 tjänstgjort som officer i Finland i 5 års tid. På min fråga om P. visste om någon av hans under förhöret nämnda kamrater blivit hemskickad uppgav P. att den under förhöret nämnde Loida torde ha varit med en kontingent men fått återvända från Öst-Tyskland. General-

löjtnant Stahel hade avlidit i fångenskap. Om andra medfångars öde hade P. ingen kännedom.

P. förhöll sig lugn under förhöret och gav intryck av saklighet i sina svar. De gånger P. fick tillfälle att berätta mera fritt om sina upplevelser gick han gärna in på detaljer från det dagliga livet och om ryssarnas behandlingsmetoder och visade därvid viss upphetsning. Dessutom uttryckte han flera gånger sitt missnöje över att finska myndigheter inte gjort allt vad de hade kunnat för att få honom frigiven och hemsänd tidigare. P. ansåg bl a att de efter 1947 försämrade förhållandena var en följd av att finska myndigheter inte i tillräcklig omfattning bevakat tillfångatagna finska undersåtars intressen.

Förhöret varade c:a 3 ½ timmar.

P. är magerlagd, har mörkt hår, ovalt ansikte med ett stort ärr över högra kinden, vilket drar ned högra nedre ögonlocket, längd omkring 173-175 cm, talar med låg röst och darrar lite på rösten. Ålder omkring 30-35 år.

P. sade sig arbeta vid skogsvårdsstyrelsen som översättare från ryska till finska, artiklar från ryska tidskrifter m m som behandla skogsfrågor. Han var välklädd och gav i övrigt ett vårdat intryck.

Helsingfors 28/2 1956

Gunnar Zakrisson

Gunnar Zakrisson

Bil. / handbrev Engell /
Lundberg d. 19.3.56

UNDERSÖKNINGSPROTOKOLL

Vid förhör som hållits den 27 februari 1956 framgick följande:

1) Före detta krigsfången Eero Olavi Pelkonen, som sade sig vara född den 17 augusti 1922, i Harlu kommun, omtalade vid förfrågan, att han hade tillfångatagits den 21 juni 1944.

1) Den förhörde hade anlänt till Moskva den 7 januari 1945, och han hade först placerats i Ljubjanka-fängelset. Natten till den 9 januari 1945, alltså efter något mera än ett dygn, hade den förhörde flyttats till Lefortov-fängelset.

2) Den förhörde lämnade följande beskrivning av Langfelder:
- ålder något över 30 år,
- längd ungefär 165-170 cm, normalt ansikte, icke smalt,
- ljust hår, eventuellt något rödskiftande, vågigt,
- undersätsig kroppsbyggnad, dock inte tjock,
- använde glasögon med bågar,
- långt rödskiftande skägg, och han hade haft för vana att stryka sitt skägg och säga: "Sehr intressant",
- han hade varit klädd i en ljusgrå civilkostym och haft halvkängor (minns inte närmare),
- han hade talat tyska fullständigt och sagt, att han talat detta i 30 år.

3) Den förhörde sade sig ha samtalat med Langfelder på ryska, som bägge dock inte kunde mera än något ord av. Den förhörde hade dock av Langfelders tal förstått, att denne icke hade varit diplomat, utan chaufför hos någon rikssvensk person, med vilken han hade tillfångatagits av ryssarna.

Först senare, i april 1946, hade den förhörde flyttats tillbaka till Lefortov-fängelset till cell nr 105, där han tidigare hade suttit tillsammans med Langfelder. I denna cell hade nu tyskarna konteramiral Krafft och generallöjtnant Stahel suttit, av vilka den sistnämnde hade placerats i ifrågavarande cell efter Langfelder. Stahel, som hade talat en god finska, hade för den förhörde berättat, att han via Krafft hade fått Langfelders beskrivning av Wallenberg. Den förhörde minns ej längre exakt, vad Stahel hade berättat, men kom ihåg, att Langfelder tillsammans med Wallenberg hade hjälpt judar i Budapest. Då ryssarna i början av år 1945 hade omringat Budapest, hade Langfelder och Wallenberg med bil sökt komma igenom, men de hade blivit tillfångatagna av ryssarna.

(1609)

4) På förfrågan uppgav sig den förhörde två olika gånger ha varit intagen på Butirkafängelsets sjukhus, första gången den 22.1.-13.4.1946 och andra gången den 16.8.-5.9.1947.

5) Såsom redan ovan har redogjorts, hade den förhörde efter återkomsten från Butirkafängelsets sjukhus fått höra Stahels beskrivning av Wallenberg.

Den förhörde minns sig icke ha hört, huruvida Langfelder och Wallenberg transporterats tillsammans från Budapest till Moskva, men Langfelder hade nog för den förhörde berättat, att Wallenberg var i Moskva, och senare hade den förhörde hört samma sak även av andra fångar, bland annat av en tysk vid namn Hille. På förfrågan sade den förhörde dock, att han inte hade träffat en enda fånge, som skulle ha varit tillsammans med Wallenberg eller ens ha sett honom. Huruvida Langfelder och Wallenberg varit tillsammans i Lefortov-fängelset vet den förhörde icke, men han förmodade, att de först skulle ha suttit tillsammans i Ljubjanka-fängelset, varifrån Langfelder flyttats till Lefortov. Den förhörde nämnde sig ännu ha hört av en schweizare, Hans Hofstetter, att Wallenberg hade suttit i Ljubjanka-fängelset. Hofstetter hade själv icke träffat Wallenberg, men hade hört detta av en tjeckisk fånge vid namn Loida, som torde ha suttit tillsammans med Wallenberg.

6) Den förhörde uppgav sig ha tagits till ifrågavarande förhör den 22 juli 1947 kl 23.00. Vid detta förhör hade man av den förhörde frågat, med vilka den förhörde hade suttit i samma cell, och då han hade omtalat, att han suttit tillsammans med Krafft, Stahel och Langfelder, hade förhörsledaren frågat, vad Langfelder hade berättat för den förhörde. Den förhörde hade härpå svarat, att Langfelder hade sagt sig vara ungrare och att han hade tillfångatagits tillsammans med någon svensk. Varken den förhörde eller förhörsledaren hade nämnt Wallenbergs namn vid detta tillfälle.

7) Den förhörde hade den 1 april 1950 tillsammans med Hille flyttats från Lefortov till Butirka.

8) Den förhörde hade flyttats från Butirka till Vladimir den 2 maj 1951.

9) På förfrågan uppgav den förhörde sig ha suttit tillsammans med Hille och Hofstetter i Vladimirfängelset, med Hille under tiden 20.3.1952 - 17.6.1953 och med Hofstetter under tiden 15.4.1952 - 17.6.1953.

Den förhörde minns icke, huruvida han berättat någonting om

Langfelder eller Wallenberg för Hofstetter, men sade att Hille berättat. Under denna tid hade Hofstetter även berättat, att han hade träffat en tjeck vid namn Loïda, som hade suttit tillsammans med Wallenberg i Ljubjanka-fängelset år 1945.

Den förhörde hade flyttats från Vladimir den 21 juli 1955 till ett uppsamlingsläger i närheten av Byikovs station, ungefär 40 kilometer från Moskva.

Den förhörde sade sig vid tidigare förhör ha berättat om alla de fängelser och läger, i vilka han suttit.

Helsingfors den 27 februari 1956.

Utgår

Blf. 2 handlingar Engzell 1
Lundberg d. 12.3.56

Undertecknad, Eero Olavi Pelkonen bosatt i

förklarar härmed såsom bekräftelse och komplettering till tidigare gjord förklaring följande och är alltid beredd att inför domstol eller annan myndighet bekräfta detta under ed.

Jag tillfångatogs den 1.
i
och fördes till Moskva, dit jag kom den
Jag fördes till fängelset.

Den 30 april 1945 fördes jag till en cell i Lefortovskaja-fängelset, där jag sammanfördes med den ungerske medborgaren av judisk börd Langfelder och med den tyske konteramiralen Krafft. Langfelder är (beskrivning av Langfelder) 2.

Langfelder berättade för mig att han tillsammans med en svensk vid namn Wallenberg blivit tillfångatagen av sovjetrysk militär utanför Budapest. 3.

I mitten av maj fördes jag till ett litet fängelse, ett f.d. kloster, utanför Moskva. Där stannade jag till den , då jag överfördes till Butirka-fängelsets lasarett, där jag stannade till 4.

Då fördes jag tillbaka till den cell i Lefortovskaja-fängelset, där jag suttit tillsammans med Langfelder och Krafft d.v.s. nr 105. Krafft var ännu kvar men Langfelder hade blivit utbytt mot den tyske generallöjtnanten Stahel.

Stahel kunde finska och genom honom fick jag en mera fullständig redogörelse angående Wallenberg och Langfelder. Stahel hade förts till cellen först efter det att Langfelder lämnat den. Stahels berättelse grundade sig därför på vad Krafft berättat för honom. Krafft i sin tur hade genom samtal på tyska med Langfelder fått höra om dennes och Wallenbergs upplevelser i Budapest. 5.

Stahel berättade för mig, att Wallenberg tillhörde

558

Bil 2

en välkänd svensk släkt av judisk börd. Wallenberg var i Budapest för att bistå judarna. Vid tillfångatagandet hade Wallenberg och Langfelder medfört en stor summa utländsk valuta.

Den 27 juli 1947 (?) hämtades jag till förhör. 6.
Jag förhördes bl.a. angående Langfelder och Wallenberg.

Efter förhöret sattes jag i ensamcell till den 1 februari 1948. Då fick jag som cellkamrat tyske korpralen Erhard Hille och vi sutto i cellerna 57, 87 och 92 i mer än två år.

Den 31 mars 1951 överfördes vi båda till Butirka- 7.
fängelset, cell nr 287, där vi sutto tillsammans till den 24 april 1951.

Ernst Huber infördes under denna tid i samma cell.

Den 24 maj 1951 dömdes jag till 25 års fängelse på grund av krigsförbrytelser, varpå jag fördes den till Vladimir-fängelset, cell nr 13, där 8.
Hille infördes den 20 mars 1952. Den 15 april 1952 fördes jag och Hille till cell 50, där schweiziske medborgaren Hofstetter redan fanns.

Utgår

Bil. 3 handbrev Enzzell / Lundberg d. 12.3.56

1. Var och när tillfångatogs Pelkonen? När kom P. till Moskva och till vilket fängelse fördes han där?

2. Kan P. beskriva Langfelder?

3. På vilket språk berättade Langfelder till P. om Wallenberg? Var det via någon annan person? För L. talade väl varken ryska eller finska?

4. När?

5. Var det kanske först nu som P. fick höra historien om Langfelder och Wallenberg? Kan P. erinra sig om Langfelder och Wallenberg fördes gemensamt från Budapest till Moskva? Sutto de gemensamt i Lefortov?

6. Bed P. berätta om förhöret. Enligt Huber hade P. sagt att det ägt rum i augusti 1947 och enligt Hille skulle P. sagt att det var den 27 juli 1947. De ha berättat att P. sagt att han utfrågats om vad Langfelder sagt om Wallenberg och om P. kände till dennes namn.

7. Överfördes P. tillsammans med Hille från Lefortovskaja till Butirka i mars 1950 eller 1951?

8. När kom P. från Butirka till Vladimir?

9. Den 16/1-52-21/6-53 var schweizaren Hans Hofstetter i Vladimir-fängelset cell 4 och hade som cellkamrater Hille och Pelkonen. Hofstetter har uppgivit, att Hille och Pelkonen berättat om Langfelder, som skulle varit chaufför åt Wallenberg i Budapest. Wallenberg och Langfelder skulle ha tillfångatagits av ryssarna. Fråga P. om han berättat detta för Hofstetter. När lämnade P. Vladimir? Var han i något annat fängelse eller läger (Tschtscherbakov, Krasnigersch)?

Obs! ff

Utgen

1756

Ambassadrådet Erzine's den 15 Mars datterade och övertämnade brev till legationssekreterare Å. Frey.

Confirming what I told you last Thursday and to avoid any possible misinterpretation I would like to repeat that during my recent visit to Moscow I took up the case of Raoul WALLENBERG with the people concerned. They told me that the case was known and up to date there are no news of the man's whereabouts. They declared however that they would be only glad if they could trace him or some information about him. In case he will be found there would be no obstacle to deliver him to the Swedish authorities. It would be worth while for the Swedish Prime Minister to inquire about Mr. WALLENBERG during his visit to Moscow but you understand this is very preliminary and my own inquiries must in no case be mentioned by Mr. ERLANDER because I did it quite unofficially and it is no matter of my concern. I sincerely hope that the case will come to a succesful end.

561

Af

KUNGL. UTRIKES DEPARTEMENTET

ex. 2 till Stockholm
» 3 »
» 4 »

Chiffertelegram (BUD)

Från Helsingfors

Avsänt den TELEX 19 kl.

Inkom den 17/3 1956 kl. 1230

Utskrivet i 4 ex. Detta är originalet.

Dnr 22:B	4
Avd. P	Gr. 2	Mål. Eu I

Utgår

4.

För kabinettssekreteraren.

Utrikesministern berättade i går att sekr. Frey, finska beskickningen i Ankara, hade i augusti tillfrågats ay ryska legationsrådet där om han visste några tvistefrågor mellan Sovjet och bl a Sverige och vad kunde göras för att förbättra. Frey nämnde Wallenberg. Nyligen återkom ryssen till Frey och sade, att Wallenberg funnits i Sovjet och att man ej visste om han nu var i livet, att Erlander borde upptaga frågan vid sitt besök Moskva. Freys telegram något diffust men torde rapport följa. Ryssen understrukit top secret. Kontakta ej Gripenberg, som ej informerats.

Coll.:

562

KUNGL. UTRIKES DEPARTEMENTET

Telegram

STOCKHOLM den 17 mars 19 56		
N:o 6 ✓	BUD	BIL.
INK. D. N:o efter bläckkoncept av kabsek.		
AVD. P	GR. 2	MÅL. 6a I

Freys rapport

Svensk Helsingfors

Snabba och precisa uppgifter om Freys rapport ytterst angelägna.

Cabinet

Expl 17/3 kl. 1430 gl

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Utgått P 2 Eu I
21/3-56

Strängt förtroligt.

Exc. vidit

P.M.

På måndag eftermiddag ringde mig Engzell och meddelade, att ambassadör Gripenberg fått en besökstid hos statsminister Erlander för att framföra ett meddelande som omnämnts i Helsingfors-beskickningens chiffer nr 4 Engzell sade, att Gripenberg inte borde få intrycket att vi tidigare känt till detta meddelande. Jag ringde statsministern och bad honom uppmana Gripenberg att uppsöka mig omedelbart efter sitt samtal med statsministern tisdagen kl. 12. Gripenberg infann sig och förklarade, att han haft ett meddelande till statsministern, att vi skulle anse vårt samtal som icke förekommande, och om det senare eventuellt skulle behövas ange källa för utrikesdepartementets kunskaper borde vi säga att vi fått uppgifterna från statsministern. Sedan sade herr Gripenberg följande.

I Ankara finns en finsk legationssekreterare Åke Frey, som herr Gripenberg känner från två års gemensam tjänstgöringsort. Herr Frey är en välbalanserad, exakt och omdömesgill person. Han har dels i ett chiffer, dels i ett memorandum meddelat följande.

För ett år sedan började den ryska ambassaden i Ankara att "odla" de skandinaviska beskickningarna, framför allt den finska. Spiritus rector på rysk sida var ambassadrådet Pavel Erzin. Det förekom många samtal, under vilka Erzin betygade den välvilliga ryska inställ-

563

ningen till de nordiska länderna. I augusti 1955 hade Frey sagt till Erzin, att om Sovjetunionen vill ha ett gott förhållande till Sverige, måste problemet Raoul Wallenberg lösas. Denne måste sändas tillbaka till Sverige. Erzin verkade först överraskad, men sedan herr Frey förklarat saken närmare, sade han sig förstå vikten av detta ärende. Senare under hösten berörde Erzin frågan, sade sig vara intresserad för vad herr Frey sagt och hade talat om det för sin chef ambassadör Podserob. Denne hade varit positivt inställd.

I november reste Erzin på semester till Moskva och återkom någon av de första dagarna i mars. Den 8 mars uppsökte Erzin Frey. Han sade sig "med myndigheterna" ha tagit upp frågan om Wallenbergs återsändande. Till en början hade han mött föga förståelse, men senare hade inställningen förändrats, och "myndigheterna" äro inställda på att göra sitt bästa för att återfinna Wallenberg och återlämna honom. Erzin hade erinrat om den goodwill som finska regeringen åtnjuter i Moskva och hade föreslagit, att den finska beskickningen i Ankara skulle meddela den finska regeringen vad Erzin sagt och föra det vidare till herr Erlander personligen men icke till det svenska utrikesdepartementet. Erzin sade, att herr Erlander borde taga upp denna fråga vid sitt besök i Moskva.

Erzin hade upprepat sitt besked icke mindre än fyra gånger. Under samtalet hade Erzin inte förnekat, att Wallenberg kan ha befunnit sig eller kan befinna sig i Sovjetunionen. Vid ett tillfälle hade han dock sagt "det kan ju hända att han har dött". Erzin sade sig själv ha sett dossierna och kunde försäkra, att man i Moskva verkligen gör alla ansträngningar för att söka återfinna Wallenberg i avsikt att vid statsminister Erlanders besök i Moskva överlämna honom till de svenska myndigheterna.

Herr Frey betecknar Erzin som en sympatisk diplomattyp. Han gör ett hederligt intryck.

Vid herr Gripenbergs avskedsreception på tisdagseftermiddagen sade han sig ha fått ett meddelande från Helsingfors, att Erzin till Frey överlämnat en uppteckning av vad han framfört i Wallenberg-ärendet.

Stockholm den 21 mars 1956.

Arne S Lundberg

/Arne S.Lundberg/

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

P 2 Eu I
24/3 1956

Strängt förtroligt.

Statsmin. vidit

Utgått

P.M. I

Ambassadör Gripenberg meddelade, att till finska utrikesdepartementet ingått ett brev från Ankaraministern Kivikoski. Man har kunnat kontrollera, att den till oss överlämnade utskriften av Erzins brev exakt stämmer med originalet. Kivikoski understryker mycket energiskt, att Erzins intervention varken nu eller senare i något sammanhang bör nämnas. Herr Erlander bör i Moskva icke på något sätt antyda, att han är medveten om vad som förevarit. På sovjetambassaden i Ankara känner endast Podzerob och Erzin till saken. Erzin har sagt, att han inser, att hans namn måste nämnas till Erlander och till personer inom finska utrikesdepartementet, men han anhåller, att hans namn icke måtte nämnas till någon annan. Han skulle helst se, att Podzerobs namn icke heller nämnes för herr Erlander. Den finske sekreteraren Frey anhåller också om att största diskretion iakttages beträffande hans namn.

Erzins uttalande, att man "up to date" ingenting vet om Wallenbergs öde, strider mot vad han muntligen sagt. Han hade nämligen under samtalet med Frey antytt, att han visste att Wallenberg varit i Sovjetunionen. Erzin hade dock, säger Kivikoski, icke vågat sätta på papper, att han kände till Wallenbergs vistelse i sovjet.

Då Erzin överlämnade brevet, framhöll han, att om Erlander tar upp denna sak i Moskva, kommer han att få ett sanningsenligt svar, även om det skulle visa sig

564

att Wallenberg dött eller är försvunnen.

Originalbrevet från Erzin finns kvar i Ankara, och Kivikoski säger sig ha för avsikt att efter någon tid, sedan saken blivit inaktuell, förstöra brevet för att icke sätta Erzin i svårigheter. Kivikoski tror, att Erzin har agerat med de bästa avsikter och utan personligt intresse.

Stockholm den 24 mars 1956.

Arne S. Lundberg

/Arne S. Lundberg/

Utgått

STATSPOLISEN
Stockholm

16/4 1956

Till: Sekr. Lorentzon
Kungl. Utrikesdepartementet

Från: Kommr. O. Danielsson, Sthlm

- [ ] för yttrande
- [ ] för granskning
- [ ] för uppg. av förslag
- [x] „ kännedom
- [ ] „ direkt besvarande
- [ ] „ föredragning
- [ ] „ attest
- [ ] enl. överenskommelse
- [ ] önskas åter
- [ ] „ åtgärd
- [ ] v. g. tala med mig
- [x] önskas ej åter

O. Danielsson

S.P.-nr. 53. VIII. 55. 25.000. 08.4288:1

Avskrift.

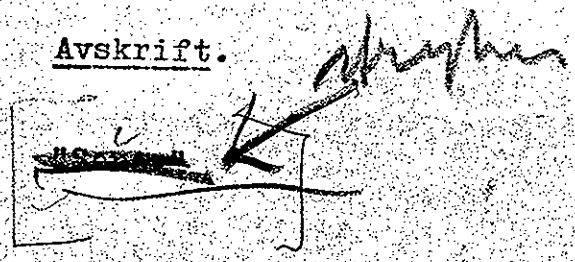

Chauffären Hannu Valdemar Mäntynen, född 28/12 1922 i Kymi, hade, efter att ha varit på äventyr bl.a. i Sverige och Norge, i sällskap med en kamrat vid namn Aarne Vilho Torvinen (27.2.1922 i Raumo) den 17.10.1948 i Salla överskridit finsk-ryska riksgränsen. De hade blivit transporterade till Petrosavodsk, där de i 14 månader suttit i rannsakningsfängelse. Den 3.12.49 hade de meddelats, att de av den s.k. trojkan (vid NKVD i Moskva) antagligen för spionage blivit dömda till 25 års frihetsstraff. Därefter hade de via fängelset i Vologda transporterats till fånglägret i Vorkuta, där de avtjänade sitt straff intill juli 1955, då de oförmodat fått order att göra sig klara för resa till hemlandet. De repatrierades den 8.8.1955.

Vid förhören har Mäntynen uppgivit, att han i Sovjet träffat endast tre finnar, men intet nämnt om svenskar eller andra "utlänningar", som han skulle sett eller hört om.

Efter det Mäntynen blivit ställd på fri fot, hade han av kommunisttidningen "Työkansan Sanomat" i Helsingfors intervjuats, varvid han på allt sätt prisade förhållandena i fånglägren i Sovjet. I en intervju av en borgerlig tidning i Åbo något senare var innehållet ungefär motsatsen.

Mäntynens uppgifter om sin vistelse i Sovjet har jämförts med uppgifterna av Torvinen, och kunna anses pålitliga. Men för övrigt kan man knappast sätta något värde på hans meddelanden.

9.4.56

Vidimeras:

Ruth Blomqvist

570

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

P 2 Eu I

8/6 1956

Utgått

Strängt förtroligt.

P. M.

Efter diskussioner med envoyén Lundberg och ambassadören Jarring angående meddelandet från det ryska ambassadrådet Pavel Erzin i Ankara omedelbart före statsministerns Moskva-resa hade utrikesrådet Åström idag ett samtal med ambassadören Engzell. Som bekant överlämnades Erzins meddelande via finska kanaler.

Vid samtalet med Engzell, vid vilket även undertecknad närvor, rekapitulerades händelseförloppet om hur den finske legationssekreteraren i Ankara, Åke Frey, approacherats av Erzin och hur deras samtal lett till Erzins ~~det~~ den 15 mars daterade brev~~et~~ till Frey om Wallenberg.

Huvudfrågan i resonemanget var, hur man lämpligen skulle kunna närma sig Erzin för att taga reda på vad denne i själva verket sutte inne med för upplysningar i Wallenbergfrågan. Resultatet av diskussionen blev, att det minst iögonfallande sättet vore att söka låta Frey opåkallat åter beröra spörsmålet med Erzin. Härvid skulle Frey kunna säga, att han i tidningarna läst om Erlanders besök i Moskva och om resultatet som redovisats i den officiella kommunikén. Vidare kunde han säga, att han ävenledes läst att ryssarna nyligen begärt kompletterande material och att sådant överlämnats från svensk sida. Frey vore nu intresserad att få erfara vad Erzin hade för synpunkter härpå.

Meningen vore icke, att Frey direkt till Erzin skulle säga att när han sagt A) fick han även säga B) utan snarare att få en spontan reaktion från Erzin, då spörsmålet resonemangsvis upptoges.

Ambassadören Engzell höll det för sannolikt att

589

detta tillvägagångssätt vore genomförbart, om han toge upp frågan i Helsingfors med Törngren eller någon högre tjänsteman i UM. Åström framhöll det angelägna i att så få personer som möjligt involverades i aktionen och att Freys närmande till Erzin skulle få karaktären à titre personnel och absolut icke synas vara inspirerat från Helsingfors och allra minst från Stockholm. x)

Ambassadören Engzell, som idag med båt avreser till Helsingfors, skall snarast agera i enlighet härmed.

Stockholm den 8 juni 1956.

Gunnar Lorentzon

Gunnar Lorentzon.

x) (även om E. nog kommer [illegible] misstänka detta).

KUNGL.
SVENSKA AMBASSADEN

Helsingfors den 12 juni 1956.

HP 1

Strängt förtroligt.

Broder,

Jag talade i går med statssekreteraren Seppälä i utrikesministeriet - utrikesministern har semester - om tanken att låta Frey i Ankara återta kontakten med ryssen i Wallenbergsärendet. Jag föreslog Seppälä i enlighet med vad vi kom överens vid mitt besök hos Dig den 8 dennes. Seppälä var helt tillmötesgående och lovade själv skriva till Frey med instruktioner av innehåll, som vi tänkt oss. Jag har givit honom tidningsurklipp ur svensk press den 8 maj med UD:s kommuniké för att Frey skall eventuellt kunna åberopa densamma.

Min tillgivne
Gösta Engzell
Gösta Engzell

Utrikesrådet Åström,
Utrikesdepartementet.

590